

T A

Č R

PŘÍPADOVÁ STUDIE

**KOMUNITNĚ ZALOŽENÉ PARTICIPATIVNÍ PLÁNOVÁNÍ
V MĚSTSKÉM PROSTORU**

PŘÍPADOVÁ STUDIE

KOMUNITNĚ ZALOŽENÉ PARTICIPATIVNÍ PLÁNOVÁNÍ V MĚSTSKÉM PROSTORU

Tento text vznikl v rámci projektu

Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru.

Projekt číslo TL02000071 je řešen s finanční podporou TA ČR.

Recenzenti:

Mgr. Ondřej Dostál, Mgr. Radim Fojtík, Ing. arch. Dagmar Saktorová, Ing. Kristýna Špačková,

Dominik Plíhal, David Kaszper

Autoři:

Marie Špiláčková, Eva Špačková, Kateřina Glumbíková, Marek Mikulec, Lenka Caletková, Tomáš Čech,

Monika Chrenková, Roman Osika, Alexandra Bočková, Laura Doležalová, Markéta Káňová, Michael Kotlár

© Ostravská univerzita, Fakulta sociální studií a VŠB – Technická univerzita Ostrava, Fakulta stavební, katedra architektury, 2020

Ostrava 2020

ISBN 978-80-7599-273-4

Obsah

Úvod	5
Popis vzniku případové studie - metodologie.....	6
Proces výzkumu	7
Design výzkumu: Případová studie	7
Limity výzkumu a reflexivní zvyšování validity dat.....	9
Etika výzkumu	10
Zmapování sociálně-dějinných aspektů lokality	11
První zmínky o Porubě	11
Imigrace do Ostravy a její souvislosti.....	13
Ostrava a její obyvatelstvo optikou sociologické studie z roku 1966.....	14
Zmapování sociálně-politických aspektů lokality	16
Kronika Obvodního národního výboru O-4 z let 1960-1967	16
Nástin vývoje státní sociální politiky v Ostravě v letech 1945 - 1989 – cílové skupiny, vzdělávání, sociální služby, subvenční politika (spolky).....	16
Péče o staré občany.....	18
Sociální péče o rodinu, děti a mládež.....	19
Sociální péče o romské obyvatelstvo.....	20
Zmapování urbanistických a architektonických aspektů lokality.....	21
Architektonicko-urbanistické zhodnocení vývoje Ostravy-Poruby	21
Situace a motivace vzniku Nové Ostravy.....	21
Části Poruby na časové ose.....	23
Změny přístupu po roce 1989	25
Architektonicko-urbanistické zhodnocení významu místa v současnosti	26
Současné prostředí Hlavní třídy a jeho části a charakteristiky.....	26
Jednotlivé urbánně prostorové elementy Hlavní třídy	27
Zmapování sociálně-demografických aspektů lokality	34
Obyvatelstvo	34
Celkový a obecní bytový fond	35
Soukromý bytový fond.....	37
Rodinná situace	37

Vzdělání	38
Rezidenční segregace v Porubě	38
Pobytové sociální služby v Porubě.....	40
Azylové domy	40
Domovy pro seniory a domovy se zvláštním režimem	40
Domovy s pečovatelskou službou	41
Sociální práce poskytovatelů sociálních služeb v rámci bydlení s doprovodným sociálním programem	41
Analýza současného stavu v lokalitě.....	43
Situční analýza	43
Analýza a interpretace dat	43
Dotazníkové šetření	46
Analýza a interpretace dat	46
World Café.....	56
Analýza a interpretace dat	56
Charette	59
Analýza a interpretace dat	59
Urbánní hry.....	62
Analýza a interpretace dat	63
Photovoice.....	66
Analýza a interpretace dat	66
Reminiscence a scénáře budoucnosti	68
Analýza a interpretace dat	68
Závěr	75
Použitá literatura	78
Seznam obrázků, tabulek a grafů	82
Autoři	85
Přílohy.....	86

Úvod

Předložená případová studie lokality je jedním z publikačních výsledků tříletého výzkumného projektu s názvem Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru, který je finančně podporován Technologickou agenturou České republiky pod č. TL02000071. Časově vznikla ve druhém roce realizace projektu a obsahuje dílčí poznatky z její (a) evaluační fáze – zaměřené na hodnocení vymezeného prostoru z hlediska využitelnosti participativních metod, (b) extenzivní fáze – zaměřené na rozšíření poznatků o vymezeném prostoru, (c) intenzivní fáze – zaměřené na spolupráci při řešení specifického úkolu a průběžné (d) reflexivní fáze – zaměřené na validizaci výzkumného postupu.

Cílem případové studie je zajistit významově co nejširší a obsahově nejhlubší data o jednom případě - Hlavní třídě v Ostravě-Porubě za účelem získání celostního pohledu a vhledu do problematiky dané lokality. Synteticky vzniklá studie nabízí čtenářům ucelený text mapující lokalitu Hlavní třídy v Ostravě-Porubě ve dvou rovinách:

- (1) rovina věnující se analýze sociálně-dějinných, sociálně-demografických, sociálně-politických a architektonických aspektů včetně identifikace klíčových aktérů v předmětné lokalitě,
- (2) rovina věnující se analýze současného stavu v předmětné lokalitě včetně rekonstrukce hodnot, identity místa a faktorů s nimi spojených, potřeb obyvatel v lokalitě s akcentem na plánování městského prostoru a identifikace možných „konfliktních požadavků“.

Stanovenému cíli odpovídá i struktura textu. První kapitola metodologického charakteru obsahuje popis vzniku případové studie lokality včetně definování základních pojmů, seznamu užitých výzkumných technik, uvědomovaným limitům výzkumu a jeho etice.

Druhá kapitola se s využitím obsahové analýzy dobových textů a realizovaného „desk research“ věnuje historickým souvislostem vzniku Poruby, deskripci urbanisticko-architektonických aspektů lokality a následně se zaměřuje na popis sociálně-demografických prvků Poruby a jejich vývojových trajektorií po roce 1989.

Třetí a stěžejní kapitola tvoří, co se týče rozsahu, polovinu případové studie. Je zaměřena na syntézu interpretací současného stavu Hlavní třídy z pohledu respondentů a účastníků všech dílčích participativních technik, které projektový tým dosud pilotoval, jmenovitě situační analýzy, dotazníkového šetření, world café, charette, urbánní hry, photovoice a reminiscence a vytváření scénářů budoucnosti.

Popis vzniku případové studie - metodologie

V celém výzkumu jsme postupovali v rámci participativního paradigmatu. Paradigma přitom chápeme jako určitý vzorec myšlení či nahlížení na určitý jev nebo problém. Aby bylo možné porozumět tomu, jak jsme pracovali s jednotlivými technikami výzkumu a s daty, které jsme v rámci nich získali, považujeme za důležité vysvětlit, jaké jsou hlavní znaky námi využitého vzorce myšlení. Participativní paradigma je poměrně nedávno vzniklým přístupem. Jeho počátky se totiž datují až do 90. let minulého století. Mezi hlavní znaky participativního paradigmatu patří:

- A) Předpoklad, že vědění je vytvářeno sociálně v interakci mezi lidmi, společností jako širším kontextem a výzkumníky. Neexistuje tedy jedna jediná „pravda“ a každý z účastníků výzkumu má právo na tvorbu vlastní interpretace reality. Poznatky jsou spoluvytvářeny, jsou výrokové a prožitkové povahy, mají povahu praktického vědění; získáváme tak „živé poznatky“ (Denzin, Lincoln, 2011; Lincoln, Linham, Guba 2011).
- B) Zkoumání má reflexivní povahu, to znamená, že probíhá cyklicky: výzkumníci sbírají data, poté je vyhodnocují a opětovně se vrací do terénu. Uvedené je spojeno s častým kladením si otázky: proč? ve smyslu reflexe získaných dat, zapojení určitých aktérů, tvorby metodologie výzkumu i vlastního přemýšlení nad daty. V rámci výzkumu je tak využívána tzv. dekonstrukce jako nástroje možného zpochybňování převládajících zjištění a představ (a zjištění toho, co bylo vynecháno nebo naopak toho, co je v těchto reprezentacích zahrnuto) (Denzin, Lincoln, 2011).
- C) Výzkum dělá z jeho účastníků rovnocenné partnery, jak uvádí Jánský, Hubík, Živělová (2009) „*Participativní přístup... jde ještě o krok dál, než konstruktivistická metodologie a z místních lidí dělá... rovnocenné partnery, podílející se rovným dílem na tvorbě výzkumných poznatků spolu s výzkumníky...*“. Hlavním výzkumným postupem proto je respektované jednání.
- D) Výzkum je zaměřen na zplnomocnění účastníků a na praktické využití získaných poznatků, které mohou (potenciálně) sloužit k dosažení změn (ve společnosti). Metodologii participativního paradigmatu tak můžeme označit za politicky participační (Lincoln, Linham, Guba, 2011).

Participativní přístup v našem výzkumu chápeme jako přímou aplikaci participativního paradigmatu. Hlavní výhodou participativního přístupu jsme spatřovali zejména v tom, že přináší nové pohledy prostřednictvím přímé práce s lidmi z daného výzkumného prostředí. Další výhodou tohoto přístupu je, že je citlivější na témata dominance, útlaku nebo odcizení (Creswell a kol., 2007). Přínosem tohoto přístupu je rovněž možnost navození vztahu důvěry mezi výzkumníkem a účastníky výzkumu, který může dále pomoci překonávat napětí mezi odborníky a „dotčenými“ participanty. Důležitým benefitem pro nás bylo také to, že participativní výzkum nepřináší pouhé poznatky, ale vhléd (Schuman, Abramson, 2000).

Z praktického hlediska lze říci, že je participativní výzkum založen na spolupráci výzkumníka a „neakademického aktéra“, kterým mohou být např. komunity, neformální skupiny pacientů, zájmové skupiny, nevládní organizace atd. Za klíčový element participativního výzkumu tedy nelze považovat metody, ale přístup výzkumníků. Participativní výzkumný přístup totiž nabízí porozumění, spolupráci a vzájemnost spolu s respektem k sebedeterminaci a autonomii účastníků výzkumu (Albridge, 2015).

V rámci námi realizovaného výzkumu v podobě experimentování s jednotlivými technikami participace v městském prostoru jsme se po celou dobu výzkumu snažili respektovat výše rámce myšlení participativního paradigmatu. Je přitom zřejmé, že participativní paradigma přináší řadu výhod, ale je s ním spojena i řada limitů.

Proces výzkumu

V rámci pojetí procesu participace jsme se nechali inspirovat responzivní evaluací, která klade důraz na komplexní sledování jevů s cílem podpořit lokální úsilí o zlepšení. V rámci procesu responzivní evaluace jsou upřednostňovány metody, které umožňují, aby se během hodnocení vynořily nové otázky a problémy. V rámci využití tohoto přístupu je také zdůrazňována role kontextu, v němž výzkum probíhá (Stake, 2004).

Takto pojímané participativní plánování je druhem akčního výzkumu, který je jednotou pozorování, myšlení a jednání. Tato jednotu se projevuje jako **spirála opakujících se aktivit: pozorování a reflexe, plánování, jednání** (Stringer, 2007).

V rámci tohoto pojetí jsme rozlišovali následující fáze procesu participativního plánování v městském prostoru:

- **Evaluační fáze** – zaměřený na hodnocení daného prostoru jako místa a metod participativního plánování, které jsou v něm využívány. V rámci této fáze jsou sbírány a vyhodnocovány veškeré materiály k danému prostoru, kdy je kritériem jejich výběru vztaženost k danému prostoru, místu nebo jevu. V rámci této fáze mohou být využívány techniky jako je desk research, analýza dokumentů nebo např. evaluační či sebeevaluační dotazníky pro vybrané stakeholdery (v našem případě se jednalo o aplikační garanty projektu).
- **Extenzivní fáze** – souží k zapojení širokého okruhu nespécifických účastníků („široké veřejnosti“) a je zaměřena zejména na rozšiřování poznatků o daném prostoru, místu nebo jevu.
- **Intenzivní fáze** – slouží k zapojení úzce zaměřeného okruhu specifických účastníků (konkrétní skupina osob nebo osoby angažované v konkrétním problému) a je zaměřena na spolupráci na konkrétním specifickém úkolu, problému (zpravidla středního nebo menšího rozsahu).
- **Reflexivní fáze** - je realizována cyklicky po každé z jednotlivých fází a slouží k reflexi a validizaci realizovaného postupu. Reflexivní mezifáze sestává např. z konzultace s externími (ve smyslu účasti na výzkumu) experty.

Design výzkumu: Případová studie

V rámci designu výzkumu jsme využili případovou studii jako zastřešující metodologický přístup pro tvorbu dat.

Případová studie je jednou z nejčastějších metod kvalitativního výzkumu. Jedná se o detailní studium jednoho případu, ať už je tento případ vymezen jakkoli. Gerring (2006) vymezuje případ jako prostorově ohraničený jev pozorovaný v jednom časovém bodě nebo v jednom časovém období. Případ tedy musí být uzavřený, mít jasné hranice, vnitřní logiku fungování a specifickou podstatu. Případem přitom může být jedna osoba, jeden jev, jedna organizace anebo jako je to mu v našem případě, jedno území – Hlavní třída v Ostravě Porubě.

V rámci případové studie je cílem výzkumníků získat, co (významově) nejširší a (obsahově) nejhlubší data o jednom případě za účelem získání celostního pohledu a vzhledu do dané problematiky. Takto designovaná případová studie vychází metodologicky z předpokladu, že pokud získáme ono celostní porozumění jednomu případu, tak lépe porozumíme jiným (podobným) případům. V rámci metodologického zaměření jsme zvolili tzv. jedinečnou případovou studii, které klade důraz na porozumění jedinečnosti konkrétního případu. Naše případová studie je tedy idiografická, jejím cílem je: popsat, vysvětlit nebo interpretovat určitý případ, bez nároků na generalizaci našich poznatků.

I přes to, že je případová studie jednou z nejvyužívanějších metod v kvalitativním výzkumu je nezbytné uvést (v souladu s kritikou pozitivistické tradice), že její kvalita úzce souvisí s kvalitou jejího zaměření a že není často schopna poskytnout jasné nástroje k verifikaci poznatků výzkumu a k tvorbě teorie (Levy, 2008).

V našem využití případové studie jsme kombinovali synergii využití: a) kvalitativních i kvantitativních výzkumných strategií; a b) odbornosti technických i netechnických vědních oborů. Níže je prezentovaná přehledová tabulka využití jednotlivých technik participace.

Tabulka 1 Tabulka využitých technik při tvorbě případové studie

Technika	Fáze projektu	Zařazení	Popis	Cílová skupina
Desk research	Extenzivní	Explorativní	Desk research nebo také „výzkum od stolu“ představuje identifikaci, analýzu a zpracování již existujících, čili sekundárních odborných zdrojů. V rámci projektu byla technika využita při mapování sociálně-dějinných, sociálně-demokratických, sociálně-politických a architektonických aspektů lokality se snahou porozumět těmto kontextům. K syntéze byla využita analýza zdrojů vyhledaných dle klíčových slov relevantních k tématům.	Relevantní dokumenty a texty vztažené k lokalitě
Situační analýza	Extenzivní	Explorativní	Situační analýza byla využita jako rozšiřující technika analýzy rozhovorů relevantních komunikačních partnerů. Vzniklé situační mapy sloužily k zachycení všech stěžejních elementů přítomných ve zkoumané situaci za účelem zachycení komplexnosti a dynamičnosti dané situace. Výzkumu se zúčastnilo 32 informantů na základě doporučení aplikačních garantů.	Stakeholdeři
Dotazníkové šetření	Extenzivní	Explorativní	Dotazníkové šetření probíhalo ve třech variacích: a) pomocí přímého dotazování v lokalitě, b) pomocí dotazování tzv. stakeholderů na doporučení aplikačními guaranty a c) pomocí nepřímého písemného dotazování. Data byla analyzována prostřednictvím deskriptivních statistických metod. Dotazníkové šetření se zúčastnilo 199 informantů.	Osoby žijící v dané lokalitě
World café nad mapou	Intenzivní	Kolaborativní	World Café probíhalo jako kombinace facilitované diskuze menších skupin a diskuze nad mapou zájmového území. Tato technika navazovala na předchozí dílčí výsledky průzkumu na téma: Co pro Vás znamená Hlavní třída v Porubě? World Café se zúčastnilo celkem 27 osob.	Stakeholdeři, aplikační guaranti a spolupracující organizace
Charette	Intenzivní	Kolaborativní	Technika Charette probíhala jako diskuse v několika malých skupinách pod vedením moderátorů na předem zformulovaná témata vycházející z předchozích výsledků World Café. Techniky Charette se zúčastnilo celkem 15 osob (specialistů, zastupitelů a 4 dalších osob).	Experti z oblasti architektury z dané lokality

Urbánní hry	Intenzivní	Explorativní Edukativní Kolaborativní	Urbánní hra přináší účastníkům možnost stát se hypotetickou osobou se vztahem k řešenému místu, která má za úkol zformulovat své priority. Prezentované podněty jsou podrobeny diskuzi a hlasování. Výsledkem je poté řada jednotlivých podnětů, jejich prioritizace napříč účastníky a rovněž edukace účastníků. Online podoby hry se zúčastnilo 31 hráčů.	Lidé žijící nebo využívající danou lokalitu
Photo voice	Extenzivní	Explorativní	Photovoice je vizuální technika, která probíhá za využití fotoaparátů či kamer k dokumentování reality odehrávající se v komunitě či lokalitě. Zapojení občané mohli prostřednictvím webové stránky vložit fotografii místa, kde se cítí dobře, kde rádi tráví čas; anebo místa, které je pro ně naopak spojeno s nepříjemnými pocity či problémy. V rámci realizace photovoice jsme získali 11 pozitivních a 14 negativních komentářů k vymezenému prostoru.	Lidé žijící nebo využívající danou lokalitu
Reminiscenční scénáře budoucnosti	Intenzivní	Kolaborativní	Technika scénářů budoucnosti je založena na tvorbě možných představ budoucnosti ve vztahu k dané tematice. Přidání prvků reminiscence nám umožnilo využívat při tvorbě scénářů budoucnosti vzpomínek seniorů z dané lokality. Metoda probíhala pomocí opakovaného kontaktu se třemi pamětníci prostoru Hlavní třídy za využití dobových fotografií.	Senioři z dané lokality

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Limity výzkumu a reflexivní zvyšování validity dat

V rámci reflexivního přístupu k výzkumu je nutné podrobovat reflexi limity výzkumu, které mohou být v tomto výzkumu rozděleny na dvě základní skupiny limitů, jedná se o:

- a) **Limity na straně výběrového souboru** - V rámci reflexe limitů výzkumu je nutné v první řadě uvést, že data byla převážně vytvořena na základě výroků jednotlivých komunikačních partnerů. Vytvořená data přinášející vhled a porozumění zkoumanému tématu tedy nelze podrobovat generalizacím. Vytvořená data je také nutné vždy vnímat v kontextu možné sociální desirability informantů, kterou můžeme chápat jako míru či stupeň pohotovosti odpovídat tak, jak si informant myslí, že jeho sociální okolí či výzkumníci sami očekávají. Ve výše uvedeném kontextu je také nezbytné uvést, že komunikační partneři ve svých narativech generovali spíše výroky směřované k určitému cíli (výzkumné interview) než k realitě každodenní praxe. Je také důležité reflektovat, že jsou získaná data založena zejména na (sebe)reflexi komunikačních partnerů. Data tak nemohou obsahovat to, co si informanti např. neuvědomují (ve svém chování) (podobně viz např. Holloway, Jefferson, 2000).
- b) **Limity na straně výzkumníka** - V rámci reflexe limitů na straně výzkumníka je proto nutné vnímat, že výzkumníci vstupovali do prostředí výzkumu s určitou znalostí předmětu výzkumu, existovala u nich tedy předpoznání („zátěž odbornosti“) o tom, jak může či „má“ předmět výzkumu v praxi sociální práce „vypadat“ a jak může či „má“ fungovat (Singh, 2003). Toto předporozumění předmětu výzkumu bylo nutné v průběhu výzkumu podrobovat pravidelným reflexím tak, aby nedocházelo ke snižování validity dat např. v důsledku přiřkládání vyššího významu některým datům a opomíjení dat jiných (tedy těch, co nebyly v souladu s předporozuměním výzkumníků). V důsledku výše zmíněného by pak mohlo docházet k braní „hlasu“ informantů.

V rámci dosažení validity¹ výzkumu byla aplikována snaha o využívání triangulace dat tj. určování pozice předmětu výzkumu pomocí tří a více zdrojů dat, postojů výzkumníků či způsobů interpretací (podobně viz Berger, 2015).

Kontrola a sledování vlivu výzkumníků na výzkum byla prováděna několika způsoby: a) dlouhodobou přítomností v prostředí výzkumu (výzkum byl realizován po dobu dvou let); b) výběrem, co nejméně rušivých a co nejvíce přirozenějších technik sběru dat (rozhovor, zúčastněné pozorování); a c) pravidelnou reflexí získaných dat v týmu. Tématy reflexe přitom byly zejména: ovlivnění designu výzkumu a vytvořených dat vlastními zkušenostmi a znalostmi výzkumníků; vhodnost a motivace participantů pro výzkum; ovlivnění výběru informantů postojem výzkumníků; vlastní pozicionalita výzkumníků ve vztahu k výzkumu; pochopení cílů výzkumu informanty či chybná data ve výzkumu (Valandra, 2012; Gabriel et al., 2017).

Etika výzkumu

V rámci realizace výzkumu jsme se řídili Etickými principy při výzkumech s lidmi, jež přijala Americká psychologická asociace (APA) v roce 2016 a etickými zásadami pro aplikaci kvalitativního přístupu ve výzkumu. Porozumění etice v participativním výzkumu je přesto přemístěno do širšího kontextu, než je tomu v jiných výzkumných přístupech. Participativní výzkum překračuje nejen hranice mezi výzkumníkem a „zkoumaným“, ale také hranice různých disciplín (metodologie, historie, psychologie, sociologie aj.) (Kindon, Pain, Kesby, 2010). Specifikem tohoto výzkumu je také snížená možnost plánovat a „ve vztahu k němu očekávat“ z důvodu jeho sociální dynamičnosti. Participativní výzkum je proto třeba chápat jako proces, jenž zvyšuje kapacitu účastníků ke zlepšení jejich životů a facilituje sociální změnu ve prospěch znevýhodněných skupin. Etika je v tomto přístupu k výzkumu tedy přímo (a zcela) spojená s praxí (Reason, Bradbury, 2001), a právě proto přináší pro výzkumníka větší výzvy.

Třemi základními etickými pravidly participativního výzkumu jsou respekt k osobě, princip spravedlnosti a princip prospěšnosti. Ve vztahu k prvnímu z pravidel, tedy respektu k osobě/skupině/komunitě je třeba zmínit nejen nutnost účastníky informovat o možných rizicích či dopadech výzkumu, ale také umožnit spolurozhodování o směru a formě výzkumu (pro participativní výzkum je typická menší vzdálenost mezi „zkoumaným a výzkumníkem“). V případě, že považujeme participativní výzkum za proces, nemůže být poskytnutí výše zmíněné informace jednorázové (Kindon, Pain, Kesby, 2010).

Dalším z etických principů participativního výzkumu je princip prospěšnosti. Princip prospěšnosti je vztažen k principu nezpůsobení škod, který je typický pro jiné výzkumné přístupy. Princip nezpůsobení škod ale nedostačuje etice participativního výzkumu, jelikož je jeho cílem právě maximalizace získaného dobra a zlepšení lidského života (Reason, Bradbury, 2001). Snaha o spravedlivé rozdělení rizik a maximální snížení byť jen možného vykořisťování souvisí s posledním principem, jehož cílem je zajištění rovnosti mezi všemi. Jedná se o princip spravedlnosti (Minkler a kol., 2002).

¹ Validitu tak můžeme definovat jako „konstrukt toho, zda způsob, jakým jsme k našim zjištěním dospěli a samotná tato zjištění, jsou pravdivá, tedy zda odpovídají realitě“ (Miovský, 2006: 259).

Zmapování sociálně-dějinných aspektů lokality

Obsahem kapitoly jsou deskripce historických aspektů a souvislostí vzniku Poruby, jejímu následnému připojení k městu Ostrava, popis fungování tehdejšího národního výboru jako výkonu státní správy a závěrem výstupy ze sociologické studie o obyvatelstvu Ostravy v roce 1966.

První zmínky o Porubě

Jméno Poruba se vztahuje k původnímu zalesnění oblasti. Slovo porub, poruba je „místo v lese, kde se rube, kácí stromy“. Dle Bakaly a kol. (1993) je nejstarší dochovaná zmínka o Porubě z roku 1393. Na počátku husitských válek zřejmě patřila k třebovickému statku, kdy majitelem byl Jan Jičínský z Kravař. V polovině 16. stol. se Poruba odpoutala od Třebovic a nový majitel Ondřej Bzenec ji spojil s klimkovickým panstvím, které zahrnovalo mimo Klimkovic také Martinov, Hýlov a části Polanky a Svinova. V roce 1573 Ondřej Bzenec vystavěl v Porubě zámek a v roce 1592 se stal hejtmánem opavského knížectví. V průběhu 17. stol. se majitelé střídali. V roce 1720 Porubu koupil hrabě Jindřich Vilém Vlček z Dobré Zemnice, který ji natrvalo spojil s klimkovickým panstvím. Obec měla v obecní pečeti od roku 1717 patrona zdejšího kostela sv. Mikuláše, který pravou rukou žehná a v levé ruce drží berlu (Bakala a kol., 1993: 547-551).

Obrázek 1 Pečeť Poruby

Zdroj: Bakala a kol. (1993: 551)

Obyvatelstvo Poruby mělo jako zdroj obživy výhradně zemědělství. Průmyslový rozmach okolních obcí Moravské Ostravy nastal v druhé polovině 19. a na počátku 20. století, ale jejich zemědělský ráz nikterak nezměnil. Jen část obyvatelstva nalezla zaměstnání v ostravských závodech, což trvalo i v průběhu dvacátého století. Na konci 19. stol. bylo v Porubě 840 obyvatel. Imigrační vlna způsobila na přelomu 19. a 20. stol. navýšení počtu obyvatel až na 1554 v roce 1920 a 1495 v roce 1947. Nárůst počtu obyvatel také ovlivnil stavební vývoj obce. Důležitým rokem je rok 1925, kdy byla Poruba napojena na místní dráhu Svinov-Vřesina. Ta se v roce 1927 prodloužila až do Kyjovic-Budišovic. Dne 20. května 1957 byly s Porubou sloučeny obce Třebovice a Pustkovec a tato nová obec připojena jako nový správní obvod k městu Ostrava, který byl v roce 1960 rozšířen o Martinov a Svinov. Tímto se v roce 1957 navýšil počet obyvatel až na téměř 25 tisíc (Bakala a kol., 1993).

Připojení Poruby k Ostravě

V roce 1946-47 se objevuje první plánovitý pokus o výstavbu sídliště v Ostravě, konkrétně v Zábřehu. Bytová výstavba se však v tomto období (1951) přenášela také do sousední zemědělské obce Poruby (v té době ještě obce v okrese Bílovec) výstavbou tzv. „hornického sídliště“ o 1400 bytech – na pozemcích bývalého velkostatku J. Wilczka (Bartoň, 1971: 51-70).

Územní rozvoj souvisel také s ustavením adekvátního státního orgánu v podobě národního výboru. Obvodní národní výbor (dále také ObNV) v Ostravě-Porubě byl ustanoven po volbách do národních výborů, jež se konaly v květnu 1957. Navázal na činnost bývalého Místního národního výboru v Porubě, působícího v letech 1945-1957. Nový obvodní národní výbor, který spravoval katastrální území dosavadních obcí Poruba, Pustkovec

a Třebovice. Počet obyvatel obvodu činil v roce 1957 celkem 28 713. Rok 1960 přinesl významné změny v rozšíření pravomoci a odpovědnosti národních výborů v souvislosti se zákonem o územním členění státu č. 36/1969 Sb. Územní působnost ObNV Poruba se od té doby vztahovala na území obce Poruby, Pustkovce, Třebovic, Martinova a Svinova. Počet obyvatel činil 44 884 (Rohlová, 1985).

Obrázek 2 Územní vývoj Ostravy do roku 1976

Zdroj: Jiřík (1985:90)

Z obvodní kroniky, kapitoly pro rok 1960 vyplývá, že důležitou oporou a složkou činnosti národního výboru byly občanské výbory (v kronice byly označovány jako pravá nebo taky prodloužená ruka ObNV) a aktivity národního výboru spolu s výbory žen. V roce 1960 bylo v Porubě celkem 85 občanských výborů s počtem 1752 občanů, včetně stejného počtu výborů žen (AMO, ObNV Poruba, inv. č. 8, str. 13). Jimi se občané podíleli na přímé účasti na hospodářské a kulturní výstavbě, na řízení podniků a institucí, sloužících občanstvu. Občanské výbory měly nahradit dřívější uliční výbory a stát se pomocníky obvodních národních výborů při zajišťování dílčích úkolů. Členové občanských výborů např. realizovali brigádnické hodiny, podíleli se na zvelebování okolí a čistotě města, vedli mládež k výsadbě stromů a údržbě zeleně, starali se, aby se požadavky občanů z oblasti kultury a zdravotnictví dostali na národní výbor atd. Ke zkvalitnění práce občanských výborů měly vést soutěže mezi jednotlivými výbory.

ObNV v Porubě spravoval obvod v období, kdy na jeho území probíhala výstavba jednoho z největších městských sídlišť v ČSSR. S výstavbou obytné čtvrti Poruby bylo započato v letech 1951-1953. Území pro tuto výstavbu zvolené mělo řadu dobrých urbanistických i přírodních předpokladů. Přírodní podmínky jsou vhodné především z důvodu, že sídlištní celek je situován proti směru převládajících jihozápadních větrů. Má mírně k jihovýchodu svažité terénní reliéf, ukončený na západě lesním masivem. Technické podmínky výstavby z hlediska zakládání byly optimální zvláště proto, že celé území bylo mimo dosah důlních vlivů. Postupná výstavba 8 obvodů měla za následek bouřlivý růst počtu obyvatel. Z dokumentů je vidět nárůst z necelých 26 tis. v roce 1957 na 96386 v roce 1971 (Rohlová, 1985).

Obvod Poruba se pravidelně účastnil soutěže o „Vzorný obvod“. Mezi kritéria soutěže patřila tato: zvelebení obvodu občanskou svépomocí, rozvoj místního hospodářství a plnění sběru odpadových surovin a finanční hospodaření ObNV. V roce 1966 bylo v Porubě ke zvelebení obvodu občanskou svépomocí v investičních akcích vykonáno 22 400 brigádnických hodin a v rámci neinvestičních akcí 67 000 brigádnických hodin (AMO, ObNV, inv. č. 157, kart. č. 93).

Obrázek 3 Zvelebení obvodu občanskou svépomocí v roce 1966

Zdroj: AMO, ObNV, inv. č. 157, kart. č. 93

4. Zvelebení obvodu občanskou svépomocí:

Zpracovní akce I

Podst. akce I	Termín splnění	HD v Kčs	Skalady v Kčs	HD/1 obd.	Brig.hod.
15	30.6.66	527.994,-	251.142,-	25,17	15.700
6	30.9.66	357.960,-	209.084,-	27,-	6.900
4	15.11.66	83.272,-	36.698,-	3,27	2.300
25		962.226,-	506.924,-	46,14	22.400

Neinvestiční akce I

Podst. akce I	Termín splnění	HD v Kčs	Skalady v Kčs	HD/1 obd.	Brig.hod.
6	30.6.66	450.000,-	17.000,-	21,43	33.000
1	30.11.66	320.000,-	-	19,23	34.000
7		770.000,-	17.000,-	36,65	67.000

V rámci výsadbě vysadíme 110 ks vrostlých stromů, 500 kusů keřů.

Obrázek 4 Leninova třída

Zdroj: Jiřík (1985)

Hlavní (dříve Leninova) třída v Porubě tvoří dnes tak jako v minulosti urbanistickou osu zástavby obytných domů, jejichž kompozice vychází z blokově uzavřené formy uspořádání urbanistických prostorů.

Z archiválií vyplývá, že v srpnu 1977 a červenci 1997 postihly spisovnu úřadu Poruby katastrofální povodně, které způsobily nenávratné škody na značném množství spisového materiálu (Štěpán, Novotná, 2003). Proto nelze některé kapitoly z vývoje Poruby doložit primárními prameny. Dochované archiválie lze prezenčně i on-line studovat v Archivu města Ostravy. Jako zajímavý zdroj informací z šedesátých let 20. století se jeví kronika ObNV, kterou psal kronikář Ing. Jindřich Mach.

Imigrace do Ostravy a její souvislosti

Stavební vývoj města a jeho dlouhodobý směr přestavby významným způsobem ovlivnil Dokument o rozvoji města z roku 1965. Nová obytná výstavba přinesla Ostravě nejen rozšíření bytového fondu, ale vnesla do sídelního vývoje nové prvky. Díky nim získal průmysl města požadované nové pracovní síly a jejich příliv omladil populační strukturu města o mladou a nejmladší věkovou kategorii obyvatel. Strmý nárůst počtu obyvatel v Ostravě 4 - Porubě zachycuje následující tabulka.

Tabulka 2 Počet obyvatel v městských obvodech Ostravy v letech 1946-1980

Městský obvod	1946	1950	1961	1970	1980
Ostrava 1	76577	85510	86694	70793	72836
Ostrava 2	58473	62358	50884	38724	33009
Ostrava 3	50092	53326	59946	90959	108537
Ostrava 4	14759	14579	56773	96695	107691

Zdroj: Jiřík (1985: 173)

Nastal hromadný přesun obyvatelstva, který měl zajímavé sociologické aspekty, jak uvádím níže. Důvody imigrace do Ostravy byly dle Jiříka (1971) zjevné: 1. lepší existenční uplatnění, 2. vyšší úroveň bydlení v nových sídlištích, 3. příznivé podmínky k zakládání rodin, 4. různé společenské a osobní pohnutky. Mezi „novoosídlenci“ převládali jednoznačně mladí lidé s početnějšími rodinami nebo páry brzy po uzavření manželství. Slibovali si od přestěhování jedno, zvýšení životní úrovně. Sídelní změny měly velký společenský význam, protože přinesly vysoce aktivní populační vývoj města. Koncepce bytové výstavby tak ovlivňovala imigraci. Poruba byla největším sídlištěm Ostravy. Jeho význam byl především obytný, proto mělo vzhledem k centru Ostravy satelitní postavení. Poruba se lišila od jiných nových sídlišť teritoriálním původem obyvatel. Přistěhovalectví zahrnovalo zejména příliv obyvatel z okolních okresů jako Opava a Nový Jičín a také ze starších čtvrtí Ostravy. Tento rys svědčil o nestejně atraktivitě jednotlivých městských obvodů (Jiřík, 1971).

Ostrava a její obyvatelstvo optikou sociologické studie z roku 1966

V rámci komplexního sociologického výzkumu města Ostravy byl v roce 1966 realizován průzkum 900 ostravských domácností, které byly vybrány náhodně ze všech čtvrtí města. Předmětem bylo bydlení, provoz a vybavení domácností, kvalita životního prostředí, používání služeb a obchodů, stabilizace obyvatelstva a sítě sociálních vztahů, ve kterých žijí lidé v různých částech města. Výsledky sociologické studie publikované autorem Jiřím Musilem (1971) v rámci sborníku studií k výstavbě města do roku 1970, umožnily provést poměrně spolehlivé sociologické komparace nových čtvrtí, včetně Poruby s různými oblastmi starší zástavby Ostravy.

Pokud šlo o věkovou skladbu v Porubě, bylo nejvíce mladých domácností, a naopak nejméně osob nad 60 let. S věkovou skladbou souvisí také rodinný stav. Bydlelo zde nejméně rozvedených, ovdovělých a svobodných a výrazně převládaly osoby žijící v rodinách. Rodinný charakter Poruby byl patrný z toho, že téměř 78 % všech domácností v Porubě byly domácnosti rodičů s dětmi. Naopak se zde téměř vůbec nevyskytovaly domácnosti jednotlivě žijících osob. Jestliže byly z hlediska věku nové čtvrti výrazně odlišné oproti Ostravě jako celku, skladba podle povolání se příliš nelišila. Podíl dělníků a horníků byl jen o něco vyšší oproti městu jako celku. Vzhledem k tomu, že byly v Porubě zejména mladé rodiny s dětmi, zaměstnanost žen byla podprůměrná, počet žen v domácnosti činil 32,5 %, což bylo jen o málo méně, než byl průměr ve městě. Údaje o socioekonomické skladbě odpovídaly datům o vzdělání. Proto se autoři soustředili především na muže. Podíl mužů vysokoškoláků a osob se střední školou ukončenou maturitou byl vyšší než v celé Ostravě. Životní úroveň byla v Porubě nižší než ve městě jako celku. Bylo zde více domácností s příjmem do 800 Kč na osobu, což bylo dle Musila způsobeno demografickou strukturou, tj. větším počtem rodinných domácností s větším počtem dětí. Úroveň bydlení byla podstatně vyšší, což způsobovalo i dražší nájemné. Průzkum ukázal, že více než třetina dospělých žila v Ostravě od narození, a že zhruba čtvrtina se přistěhovala po roce 1956. V Porubě se hovořilo o vysokém podílu novousedlíků, to je osob, které se do Poruby sestěhovaly z jiných čtvrtí města. Specifickým rysem Poruby byla dle Musila (1971) ruralita obyvatel. Ve srovnání se středem města byl v nových ostravských čtvrtích podíl „venkovanů“, tj. obyvatel, kteří před přistěhováním do Poruby žili ve venkovských obcích, několikanásobně vyšší. I když byly nové čtvrti včetně Poruby považovány za nejoblíbenější oblasti celého města, patřili jejich obyvatelé dle průzkumu k nejméně stabilizovaným. Pouze 60 % chtělo v Ostravě zůstat trvale, čtvrtina hovořila o odstěhování z Ostravy. Další zjišťovanou oblastí byly sociální vztahy. Přes 43 % dotazovaných domácností v Porubě uvedlo, že se stýkají se svými příbuznými, avšak bydlicími mimo Porubu. Z toho vyplývá, že nepociťovali sociální izolaci, která se často objevuje v počátečních fázích vývoje nových měst.

Urbanistická koncepce ostravských nových měst vycházela ze zásady oddělení bydlení od práce. Snahou bylo transformovat nová sídliště z „nocleháren“ měst na relativně samostatné sociální celky s rozvinutou sítí vztahů

s participací občanů na veřejných věcech (Musil, 1971: 450-451). V Porubě uvedlo pouze necelých 6 % respondentů, že pracují v místě svého bydliště. Jednalo se převážně o zaměstnance obchodů a služeb.

V závěru studie autoři porovnali své výsledky s podobnými studiemi jiných nových měst a zjistily jak podobnosti, tak rozdíly. Typickými znaky, které se v Porubě také ukázaly, jsou velká heterogenita obyvatel a jejich značná mobilita. Poruba byla součástí nového, ale již dříve velkého města, tudíž nebyla izolovaným celkem. Byla natolik velká a zároveň prostorově kompaktní, že to umožnilo vznik sociálně různorodého společenství. Poruba nebyla stavěna výlučně pro jeden závod, takže nebyla typickým podnikovým městem. Průzkum potvrdil heterogenní sociální vrstvy. K relativní soběstačnosti Poruby přispěla i rozvinutá obchodní síť. Závěrem autoři konstatují, *„že nové čtvrti Ostravy a zejména Poruba, díky své velikosti, prostorové oddělenosti, relativní soběstačnosti co do vybavení, sociální nestejnorodosti a rozvinuté sítě sociálních vztahů na bázi lokality jsou jistou formou komunity v sociologickém pojetí“* (Musil, 1971: 455).

Informace o sociologickém výzkumu se dostala i do obvodní kroniky. V ní kronikář souhrnně na str. 255 píše, Jak se žije v Porubě? Každá druhá domácnost přišla do Poruby odjinud než z Ostravy, každá čtvrtá z venkova. Na 26 obyvatel připadá jeden osobní automobil a z pěti rodin mají čtyři televizor. 84 % dotázaných se nestravuje v restauraci a 43 % navštěvuje občas kavárny (AMO, ObNV Poruba, inv. č. 8).

Zmapování sociálně-politických aspektů lokality

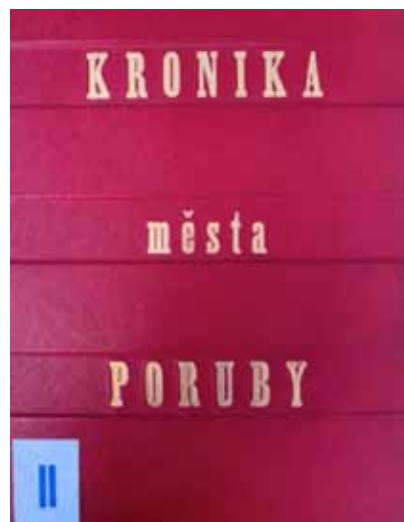
Kapitola se věnuje útržkům historických událostí v lokalitě Poruby a Hlavní třídy zaznamenaných k porubské kronice z let 1960-1967 a následně oblasti sociální politiky, systému dobové sociální péče včetně sociálních služeb do roku 1989.

Kronika Obvodního národního výboru Ostrava 4 z let 1960-1967

V Archivu města Ostravy se ve fondu Obvodního národního výboru Poruba nachází obvodní kronika z let 1960-1967. Jejím autorem je kronikář Ing. Jindřich Mach, který na 380 ručně psaných stranách se snažil „zachytit z dnešního života co nejvíce“ (AMO, ObNV Poruba, inv. č. 8, Úvod ke kronice). Mezi textem jsou i grafické přílohy porubských výtvarníků – K Štětkáře, J. Hinčice, J. Otipky a K Harudy. Kronika začíná informací o prvních volbách do nového správního celku Ostrava 8, jejichž průběh byl hodnocen jako hladký.

Další stránky jsou věnovány v jednotlivých letech oblastem zdravotnictví, zemědělství, průmyslu, sociální péče, plnění plánu hospodářského rozvoje v pětiletkách, hodnocení závazků, akcím „Z“, návštěvám významných osobností, dílčím činnostem občanských výborů nebo běžným událostem v životě obyvatel Poruby. Některé texty se věnovaly přímo Hlavní (Leninově) třídě. Například v roce 1960 si pan Mach v příspěvku „Květinové vázy na ulicích“ posteskl, že se nikdo nestará o květinovou výzdobu. „Leninově třídě i jiným ulicím sluší květinové vázy, které se tu počátkem května 1961 objevily. Zdá se však, že jim to tu nesvědčí jako loni. Jednak někteří chodci, zřejmě krátkozrací, si je pletou s koši na odpad, jednak - o to hlavně jde – nejsou květiny ošetřovány, zalévány apod. Nejbližší mají k těmto květinám po celý den obchody a prodejny, kterým jsou přímo na očích. Což kdyby lidé z prodejen, nebo ženy v domácnosti a domů, které mají tyto květiny pod okny...?“ (AMO, ObNV Poruba, inv. č. 8, str. 55).

Poruba byla dle Macha jedním z měst, kde byl zájem a vztah většiny obyvatel k jejich bydlišti patrný na každém kroku: upravená prostranství před domovními vchody, vysázené a udržované květiny a keře, udržované dvory, v nich houpačky a kolotoče, zábradlí a roubení kolem trávníků. Negativně hodnotil práci mezi lidmi, kterou považoval za něco, co bylo zanedbáno již z minulosti. Píše: „Postavení NV není snadné – převažuje tu práce kulturně výchovná a organizátorská, která ještě nemá patřičnou úroveň. ObNV by měl více prosazovat, aby se důsledně vyřizovaly oprávněné připomínky obyvatel. Je o nich dobrá evidence, ale to nestačí. Je potřeba probudit zájem o společné problémy“ (AMO, ObNV Poruba, inv. č. 8). Vychválená byla „jedinečná“ prodejna Mladý technik, která byla dostaveníčkem všech malých i velkých konstruktérů.

Obrázek 5 Titulní strana Kroniky města Poruby
Zdroj: AMO, ObNV Poruba, inv. č. 8

Nástin vývoje státní sociální politiky v Ostravě v letech 1945 - 1989 – cílové skupiny, vzdělávání, sociální služby, subvenční politika (spolky)²

Po roce 1945 se sociální politika soustředila na řešení sociálních problémů z předmnichovské republiky a dále důsledků druhé světové války. Součástí vývoje sociální politiky byla také dobrovolná činnost, která měla

² Obsah kapitoly vychází z uceleného textu o sociální politice v Ostravě, viz: Špiláčková, M. (2016). Česká sociální práce v letech 1968-1989. Rozvedeno na příkladu Ostravy. Ostrava: Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií. V textu je využívána dobová terminologie.

v Ostravě dle Myslivce (1971) v období první republiky široké pole působnosti a spolkové tradice. Mezi nejdůležitější ostravské spolky patřily dobročinný ženský spolek Dobromila, vzájemně podpůrný spolek „Dělnická svépomoc“ nebo „Česká sociální pomoc“ a další. Nejvýznamnějším však byl dobročinný spolek Ludmila.

Referát sociální péče se v roce 1949 proměnil na referát práce a sociální péče, aby v roce 1952 zůstal jen referát práce. Agenda sociální péče byla rozdělena mezi referáty zdravotnictví, vnitřních věcí a pracovních sil. Do vývoje sociální politiky v Ostravě se promítly obecnější tendence počátků 50. let, jež Myslivec (1971) shrnul do dvou tendencí:

1. potřeba sociální politiky klesá, protože socialistická společnost řeší všechny problémy jednou provždy a to prostřednictvím státu,
2. to co ze sociální problematiky zůstává, většinou patří do zdravotnictví nebo do vnitřní správy.

Počátkem 60. let se význam sociální politiky opět dostal do popředí zájmu. Taktéž hospodářská situace umožnila v Ostravě řešit vleklé problémy. Příkladem uceleného návrhu řešení je zpracovaná Koncepce sociální politiky NVO, vytvořená v roce 1973. Zabývala se řešením sociálních problémů v Ostravě, včetně navržení úkolů k zajištění sociální péče pro nejbližší léta. Vzhledem k šíři problematiky v působnosti odboru sociálních věcí NVO a vzhledem ke krátkosti vývoje některých nových forem sociální péče byla v Koncepci navržena jednak konkrétní řešení, ale rovněž řešení mající alternativní charakter, která byla rozpracována v pětiletých a ročních plánech úkolů odboru sociálních věcí NVO (Koncepce, 1973).

Sociální péče byla nedílnou součástí celospolečenské péče o člověka v socialistickém státě. Koncepce (1973) vymezuje sociálně potřebné občany jako „*takové občany, kteří se dostali do nepříznivé životní situace a zároveň nemohou nebo nejsou schopni řešit ji vlastními silami*“ (Koncepce, 1973: 4).

Nejdůležitějšími oblastmi zájmu byly v Koncepci (1973) zdůrazněny tyto:

- Péče o staré občany
- Péče o občany se změněnou pracovní schopností
- Péče o děti, mládež a rodinu
- Péče o společensky nepřizpůsobené
- Péče o obyvatelstvo cikánského původu.

Veškerá dosavadní péče se soustřeďovala hlavně na dvě sociální oblasti – péče o děti a rodinu a péče o občany v důchodovém věku. Později se přidaly také úkoly v rozšiřování a prohlubování péče o staré občany a občany zdravotně postižené (Koncepce, 1973). Zvýšení životní úrovně důchodců v Porubě, kteří potřebovali individuální sociální péči, zmiňovala i obvodní kronika. Plánovalo se zejména otevření klubu důchodců, který měl seniorům zajistit kulturní vyžití a poskytnutí adekvátních podpor a dále umístění všech potřebných v domovech důchodců (AMO, ObNV Poruba, inv. č. 8).

Rozvoj ústavní sociální péče na území města Ostravy začal zřízením Městské správy ústavů sociální péče v roce 1965. V té době v něm byly začleněny pouze dva domovy důchodců, v Ostravě-Porubě a v Ostravě-Přívoze. Rozhodnutím rady Národního výboru města Ostravy došlo v roce 1975 ke změně názvu Městské správy a byl vytvořen Městský ústav sociálních služeb (MÚSS). Postupně se okruh rozšiřoval o nově zřizované ústavy sociální péče pro mládež a dospělé, domovy-penzióny pro důchodce, domovy důchodců a ostatní zařízení sociální péče jako je manželská a předmanželská poradna, domov pro matky s dětmi, ubytovna pro přechodný pobyt osob bez přístřeší a zvláštní zařízení pro výkon pěstounské péče. Od 1. ledna 1975 došlo i k začlenění pečovatelské služby k MÚSS. Tím se zdokonalila řídicí, kontrolní a organizační činnosti na úseku sociálních služeb ve městě (kol. prac. MÚSS, 1987).

V následujícím textu se zaměříme zejména na území, které spadalo pod Obvodní národní výbor Ostrava 4, čili pod Porubu.

Péče o staré občany

Péče o staré občany byla již tradičně významným úkolem sociální politiky národních výborů. V Ostravě v roce 1961 bylo 27 283 obyvatel starších 60 let, což představovalo 11,6 % z celkového počtu obyvatel města. Tradiční formou ústavní péče o staré občany byly a stále jsou domovy důchodců. V roce 1965 byl otevřen Domov důchodců v O.-Porubě na tehdejší Gottwaldově ulici s kapacitou 306 lůžek ve čtyřech podlažích. Objekt byl převzat od OKD a původně sloužil jako učiliště hornických učňů. Ke zlepšení zdravotního stavu starých občanů sloužil kondiční tělocvik, pořádané zájezdy do okolí, sběr léčivých bylin a odpadových surovin. K aktivizaci důchodců se využíval kroužek léčby prací, zaměřený na ruční práce, spojený s následnou výstavkou jejich výrobků. V zařízení se nacházela i ústavní knihovna a docházel zde pravidelně holič a pedikérka. K dispozici byla velká zahrada, kde podle svých možností obyvatelé vypomáhali (kol. prac. MÚSS, 1987).

Obrázek 6 Domov důchodců Opavská ul., 1965
Zdroj: kol. prac. MÚSS in Špiláčková (2006)

Současně byl v Porubě Domov – penzión pro důchodce (ul. Vítězného února, dnes Opavská ul.), který začal svůj provoz v červenci 1975 s kapacitou 199 míst. Jednalo se o stavbu, členěnou do 5 sekcí, z nichž jedna byla vyčleněna pro kuchyň, jídelnu, bufet a společenský sál. V suterénu byla zařízena moderně vybavená rehabilitace, která sloužila ke zlepšení zdravotního stavu obyvatel. Pokoje byly v domově jednolůžkové a dvoulůžkové, v jednotlivých podlažích byly situovány klubovny a televizi a místnosti pro společenské účely. Do domova-penziónu byly umisťováni obyvatelé v rámci celého tehdejšího Severomoravského kraje. Pro přizpůsobení reálným potřebám, zvláště zhoršenému zdravotnímu stavu některých obyvatel, bylo v penziónu vytvořeno oddělení domova důchodců (kol. prac. MÚSS, 1987).

Ve všech DD byly ustaveny výbory obyvatel, které pracovaly pod vedením a ve spolupráci s vedením zařízení a sociálními pracovníky. K nejoblíbenějším akcím patřily akce pořádané Sborem pro občanské záležitosti, kterých se také zúčastňoval největší počet obyvatel. Byla pořádána různá vstoupení škol, oslavy MDŽ, májové veselice, návštěvy divadel a kin nebo oblíbené jednodenní zájezdy do blízkého okolí. K dispozici měli obyvatelé DD knihovny a denní tisk. V některých zařízeních se prováděly rozcvičky, obyvatelé byli zapojováni do „léčby prací“ podle svých zájmů a schopností (AMO, NVO, kart. č. 1020).

Oblast mimoústavní péče byla do roku 1975 zajišťována Obvodními národními výbory, ale od 1. 1. 1976 celou mimoústavní péči převzal Městský ústav sociálních služeb (AMO, NVO, kart. č. 376). V rámci racionalizace pečovatelské služby a úspory pracovníků došlo v roce 1979 k zavedení pouze čtyř okrsků pečovatelské služby z původních devíti okrsků, a to pro O.-Porubu v DD Poruba, pro Ostravu 2 v DPD Na Kamenci, pro Ostravu 3 v DD na Čujkovově ulici a pro Ostravu 1 v nové výstavbě města (AMO, NVO, kart. č. 775). Do mimoústavní péče patřily taky tzv. Kluby důchodců. Na území města pracovalo v roce 1973 celkem 14 klubů důchodců, z nichž bylo 5 klubů v Porubě. Mezi činnosti porubských seniorů patřilo také sbírání papíru a železa, promítání

filmů pro děti 2x týdně, pořádání přednášek a besed, autobusové zájezdy nebo vedení přehledu o starých a nemocných seniorech, ke kterým posílali své členy s knihami a pozornostmi (AMO, ObNV Poruba, inv. č. 8). Plán kulturně osvětové činnosti KD Svinov v roce 1966 nabízel seniorům tyto aktivity:

Exkurze do Ostravského muzea, do krematoria, ZOO

Besedy „Kniha přítel člověka“, „Naše zahrady a parky“, „Z historie Svinova“, „Člověk člověku soudruhem“

Sběr léčivých bylin, papíru a textilu, brigádnické hodiny ve svém okolí na úpravu prostředí (AMO, ObNV O.-4, kart. č. 330).

Do komplexu sociálních služeb pro staré lidi byla zařazována vedle pečovatelské služby v bytech a domovů soustředěné pečovatelské služby také řada dalších zařízení. Např. byl na území města zřízen v roce 1974 tzv. Denní pobyt v Ostravě-Svinově, jehož hlavním cílem a zaměřením bylo zajistit péči starým a osamělým osobám, kteří vyžadují stálý dohled. Pečovatelkou zde bylo zajištěno podávání svačiny, oběda, koupel, kulturní vyžití a odpadků. Návštěvnost však byla minimální, ve Svinově docházelo jen pět občanů (AMO, NVO, kart. č. 775).

Sociální péče o rodinu, děti a mládež

Změny politických, hospodářských a sociálních poměrů, k nimž došlo po roce 1945, vedly i k velkým změnám na úseku sociální péče o děti a mládež. Až do roku 1948 tuto péči vykonávaly bývalé spolkové orgány Okresní péče o mládež, ovšem zákonem č. 48 z roku 1949 byly spolky zrušeny a jejich úkoly převzaly národní výbory (Koncepce, 1973).

Rozhodovací pravomoc příslušela komisím péče o děti při národních výborech, občanskou účast a pomoc v této oblasti zajišťovaly důvěrnické sbory, složené z řad občanů. Komise péče o děti na území Ostravy byly zřízeny již v roce 1964 u všech obvodních národních výborů a též u Národního výboru města Ostravy (Koncepce, 1973).

Činnost oddělení péče o děti a mládež byla rozdělena do dvou skupin – (1) hmotná pomoc a (2) výchovná opatření. Rozsah práce na jednoho pracovníka sociálně právní péče o děti a mládež byl neúměrně vysoký. Například v Porubě (ObNV Ostrava 4) bylo k 31. 12. 1971 evidováno 5045 spisů na 4 sociální pracovníky, tzn., že na jednoho pracovníka připadalo 1296 spisů (Koncepce, 1973). V Porubě se velmi úspěšně realizovala skupinová sociální práce prostřednictvím sociálně výchovných kurzů pro ženy a dívky se špatnou sociální adaptabilitou. Posláním kurzu bylo naučit ženy řádně plnit povinnosti v péči o rodinu a domácnost. Výchovná práce v kurzech vyplňovala mezery ve znalostech a dovednostech, způsobené nedostatečnou výchovou v původních rodinách. Kurzy poskytovaly základní vědomosti o hygieně, péči o dítě, zásadách správné výživy, vedení domácnosti – ekonomické minimum, plánované rodičovství atd. (AMO, ObNV O.-4, kart. č. 106).

Mimo sociálně výchovné kurzy byly významné také letní reedukační tábory, které vznikly v Porubě koncem sedmdesátých let za přispění sociologa pana Skřivánka, který pracoval v manželské a předmanželské poradně. Děti se vybíraly z druhých tříd základních škol, které měly opravdu závažné výchovné problémy a prošly pedagogicko-psychologickými poradnami. Táborů se účastnili odborníci, jako psychologové, sociologové a sociální pracovníci. Měly velmi dobré výsledky a ohlas u rodičů, proto v pozdější době se přibíraly i děti z jiných městských obvodů (Rovňáková in Špiláčková, 2006).

Volný čas mladých lidí byl vyplňován klubovou činností. Mezi nejznámější kluby mládeže v osmdesátých letech v Ostravě patřil Klub Delta v Porubě (AMO, NVO, kart. č. 927).

Významnou poradenskou službou pro rodinu a snoubence byla od roku 1971 Stálá manželská poradna se sídlem v Porubě v Domově sester. Kromě práce s klientem se Stálá manželská poradna zaměřovala na přednáš-

kovou činnost. V jejím rámci organizovala řadu porad a setkání s představiteli společenských organizací s cílem vysvětlit naléhavost výchovy k manželství a rodičovství. Vypracovala program cyklu přednášek pro Český svaz žen, pro VŠB, pro Sdružení rodičů a přátel škol (SRPŠ) na území města (AMO, NVO, kart. č. 376). V únoru 1976 rozšířila svou činnost o experiment ObNV Poruba, kdy na úřad docházel externí psycholog a řešil problematiku snoubenců v případech, že jeden z nich již byl jednou nebo vícekrát rozvedený, u svobodných matek, nebo při velkém věkovém rozdílu snoubenců (AMO, NVO, kart. č. 881).

Od roku 1966 rozšířil odbor sociálních věcí NVO sociální péči o tyto děti vybudováním speciálního Zařízení pro denní pobyt dětí s mentálním nebo tělesným postižením. Toto zařízení, jediné v Severomoravském kraji, bylo umístěno v areálu Domova důchodců v Ostravě-Porubě s kapacitou 20 dětí. V denním pobytu zde byly umístěny děti ze všech obvodů Ostravy, které ráno přivázeli rodiče a po ukončení zaměstnání si je zase vyzvedávali. O děti pečovaly vyškolené vychovatelky, jejichž cílem nebylo naplňovat pobyt dětí pouhým pasivním přijímáním poskytované péče, ale výchovné práce zaměřené na zvládnutí základních hygienických návyků a společenského chování, na cvičení jemné motoriky, cvičení zraku a sluchu, vše odpovídající stupni postižení dítěte (Koncepce, 1973).

Kapacita zařízení pro denní pobyt v Ostravě Porubě nedostačovala, proto byl zajištěn nový objekt bývalé základní školy při očním oddělení Krajské nemocnice (Koncepce, 1973). V září 1973 zahájil činnost denní a týdenní pobyt pro oligofrenní děti v Ostravě – Nové Vsi touto kapacitou: 30 míst v denním pobytu a 24 míst v týdenním pobytu. Zařízení v Nové-Vsi bylo významné tím, že zajišťovalo jednak komplexní péči o dítě po celý den, ale přitom ho nezbavovalo rodinného prostředí, na kterém je často velmi závislé (AMO, NVO, kart. č. 376). V dalších letech se kapacita rozšířila na 70 míst.

Obrázek 7 Týdenní a denní pobyt mládeže Ostrava-Nová Ves, ulice Rolnická
Zdroj: kol. prac. MÚSS in Špiláčková (2006)

Sociální péče o romské obyvatelstvo

Řešením otázek Romů se v roce 1975 zabývala v Porubě jedna sociální pracovnice. Hlavní pozornost se zaměřovala na mladou generaci, protože právě u nich se předpokládaly viditelné výsledky sociální práce. V provozu byla specializovaná třída pro předškolní romské děti v MŠ na Nezvalově náměstí v Ostravě 4.

Pro dívky se v Porubě organizoval vzdělávací cyklus s názvem *Na prahu samostatného života*. Časem se zlepšovala spolupráce s městským domem pionýrů a mládeže, kterému se dařilo stále více dětí zapojovat do zájmových kroužků spolu s ostatními dětmi. Společenské chování, dále proběhly kurzy vaření, šití, klub moderní dívky, taneční kroužek, kroužek stolního tenisu a turistický kroužek.

Pro Romské dívky organizovalo Obvodní kulturní středisko v Ostravě 4 ve spolupráci s odborem sociálních věcí a zdravotnictví kurzy vaření. Tyto akce byly velmi úspěšné a měly u mládeže dobrý ohlas. Velkou mírou k tomu přispěl i citlivý přístup lektorů k této mládeži (AMO, NVO, kart. č. 775).

Zmapování urbanistických a architektonických aspektů lokality

Kapitola je zaměřena na architektonicko-urbanistické zhodnocení vývoje a významu Ostravy-Poruby a Hlavní třídy od jejího vzniku až do současnosti. Součástí je analýza a popis prostředí Hlavní třídy, specifických charakteristik a jednotlivých urbánně prostorových elementů.

Architektonicko-urbanistické zhodnocení vývoje Ostravy-Poruby

Situace a motivace vzniku Nové Ostravy

Úvahy o záměru přesunout obytnou část města Ostravy do nové polohy mimo prostor zasažený těžbou černého uhlí lze zaznamenat již od roku 1946 (Strakoš, 2010). Komunistický režim, který se naplno ujal vlády po roce 1948, podpořil myšlenku vybudování nového socialistického města, které se mělo stát viditelným symbolem úspěchu a výkladní skříň socializace režimu.

Obrázek 8 Nová Ostrava 1952

Zdroj: NTM, Archiv architektury a stavitelství

Jako jediný zdroj poučení pro socialistickou výstavbu měst měl být příklad Sovětského Svazu. Pro urbanismus nové výstavby byly původně zvažovány tři varianty – pásmové osídlení od Poruby přes Ostravu po Havířov, výstavba Ostravy a menších satelitů okolo a třetí varianta, která situovala osídlení do čtyř hlavních středisek – na území obce Poruby, do lokality v místě dnešního Havířova, na území původních obcí, které přezvalo název Karviná a ve městě Frýdku-Místku. Posledně jmenovaná varianta představovala soustředěnou výstavbu nových měst na ostrovech v nejvýhodnějších hygienických polohách a se snadnou dostupností pracovišť. V roce 1949 začaly práce na novém územním plánu, který jako budoucí místa pro stavbu obytných celků určil Novou

Ostravu, Havířov, Karvinou a Frýdek-Místek.³ Hledal se způsob, jak výrazně odlišit socialistickou výstavbu od kapitalistické. Stará Ostrava byla určena k zániku a uhlí pod centrem města mělo být vytěženo.

Nová Ostrava, později nazývaná jednoduše Poruba podle jména obce, na jejímž katastru vznikla, je charakteristickým příkladem dobových politických představ o ideálním bydlení pracujících v novém průmyslovém městě z období budování socialismu v Československu po 2. světové válce. Podoba architektury, kterou vidíme na prvních plánech nového města a která výrazně ovlivnila jeho první část postavenou v letech 1951–1956, byla již v době svého vzniku nazývána socialistický realismus.⁴

Obyvatelé původní obce Poruba⁵ zaznamenali v obecní kronice plány na nové město na katastru své obce v roce 1951. Během dvanácti let mělo vyrůst v místě jejich obce moderní socialistické město s reprezentativní hlavní třídou vedoucí od svinovského nádraží a ukončenou univerzitní budovou. Jeho architektura byla spojována s vizí nové sociálně spravedlivé společnosti, ve které dělníci, rolníci a pracující inteligence kolektivně pracují a společně užívají plodů své práce.

Obrázek 9 Jedna z variant plánu Nové Ostravy
Zdroj: archiv architekta Vlastimila Bichlera

Pro občany Poruby byl 30. června 1951 vydán příkaz k zastavení výstavby rodinných domků na celém katastru Poruby. Počátky výstavby nového města spadají do období socializace vesnice a nuceného vstupu samostatně hospodařících rolníků do zemědělských družstev. Porubský obecní kronikář zaznamenal v září 1951 setkání s občany na téma vybudování nové Poruby, na kterém jim hlavní projektant Vladimír Meduna přednesl referát o budoucím velkoměstě (Lexa, 2007). Meduna zdůraznil potřebu plánování, a to v prvé řadě průmyslu (na 15–20 let) a sdružování bytové výstavby do velkých měst, stavěných již „pro komunismus“. Jediné vzory a zkušenosti jsou v SSSR. „Jen tam jsou budována a přestavována celá města sloužící krásnému mírovému životu socialistického člověka, zatím co na západě návrhy architektů zůstávají utopickými papírovými sny.“ Pro socialistické budování nebyl žádný cíl nepřekonatelný, takže Meduna představil vizi města na řece: „Nedostatek velké řeky bude nahrazen v Ostravě kanálem Dunaj-Odra, 40 m širokým, přimykajícím se těsně ku městu a rozšířeným ve vodní zrcadlo šířky 120 m před středem města.“ Veškerý ruch města se měl odehrávat na hlavních třídách se slavnostními bránami při vstupech. Hovořilo se o diskusi a spolupráci široké ostravské veřejnosti (Meduna, 1951).

Obrázek 10 Hlavní třída v Porubě
Zdroj: Architektura ČSR 51, s. 259

³ Autory územního plánu byli Vladimír Meduna, Rudolf Spáčil, Miroslav Čtvrtníček ze Stavoprojektu Ostrava (1950–1951).

⁴ Termín socialistický realismus se často zkracuje výrazem *sorela*. Původ slova není zcela jasný a v minulosti mělo pejorativní podtón, dnes je většinou vnímáno neutrálně. Podrobně původ pojmenování rozvádí Zarecorová, E., K. (2015). *Utváření socialistické modernity. Bydlení v Československu v letech 1945–1960*. Praha: Academia, s. 154, pozn. 369.

⁵ Samostatná obec Poruba měla v roce 1951 stále vesnický charakter a 3905 obyvatel. V roce 1949 to bylo jen 1546 obyvatel, počet se navýšil o obyvatele Hornického sídliště, stavěného od roku 1948.

Od roku 1952 se začíná stavět první, architektonicky charakteristická část Poruby budovaná v pravidelném klasicistním urbanistickém schématu dominantních tříd s monumentálními obytnými budovami s obchodním paterem (I. obvod, později i II. obvod). Hlavní třídy měly dělit město na části, jejichž strukturu tvoří polootevřené bloky obytných domů vytvářející intimnější prostory vnitřních ulic a dvorů. Důležité pro celkové vyznění byly koridorové ulice a třídy. Pro celek byla mnohem důležitější představa koridorové promenádní ulice jako místa usměrněného pohybu oproti náměstím, pro která socialistická společnost neměla funkci. Tradiční uzavřená náměstí fungující ve městě jako místa veřejného prostoru, který spojuje obvyklé městské aktivity (obchod, neformální společenské kontakty), se nehodila k představě socialistického člověka, který prožívá svůj život organizovaně mezi funkčně oddělenými složkami bydlení, práce a rekreace spojenými dopravou. Náměstí sice existují hlavně v místních názvech, ale jejich úloha center života ve městě není výrazná. Ve skutečnosti to jsou jen místa křížení ulic s dominantní Hlavní třídou a konečnou zastávkou autobusu (Alšovo náměstí), prostor u slavnostní brány do města (Nám. U Oblouku, dodnes nedokončené), parky (Havlíčkovo náměstí) a parkově upravené vnitrobloky (Nám. Jana Nerudy, Nám. V. Nováka a Nám. Boženy Němcové na I. obvodě a podobně utvářené prostory III. obvodu, kde jsou podle názvu hned čtyři náměstí). Pečlivě naplánované bylo obchodní a kulturní vybavení. Prodejny byly umístěny výhradně v parteru obytných domů orientovaných do hlavní ulice (v plánech jsou zaneseny včetně prodávaného sortimentu) a vytvářejí z Hlavní třídy výstavní obchodní korzo. Hlavní (předtím Leninova) třída byla ideálním místem pro slavnostní průvody, na kterých obyvatelé města demonstrovali oddanost socialistickému režimu. V porubské kronice je první záznam o oslavách 1. máje v místě dnešní Hlavní třídy z roku 1959, kdy kronikář zaznamenal účast 19 500 občanů a školních dětí v průvodu a tribunu v místě Alšova náměstí (plocha přibližně v polovině tehdejší délky Hlavní třídy). V roce 1961 již kronika připomíná dva prvomájové průvody, které se na Leninově třídě setkaly před tribunou s čestnými hosty. Od druhé poloviny 60. let se celoměstské májové průvody konaly v centru Ostravy.

Původní plány nového města zahrnovaly čtyři obytné čtvrti s centrálním bulvárem Hlavní třídy oddělené zelení. Dominantami se měly stát veřejné stavby správních a politických budov s výraznou věžovitou architekturou. Žádná z těchto plánovaných monumentálních staveb však nakonec vybudována nebyla. Architektura města socialistického realismu, v českém prostředí nazývaná *sorela*, vycházela ze standardizovaných jednotek (typových dispozic a konstrukcí bytových domů), které byly umísťovány do tradiční klasicizující urbanistické městské kompozice ansámblového charakteru s důrazem na osovost a symetrii. Významnou roli hrály dekorace fasád. Dekorativní prvky byly vytvářeny osazováním prefabrikovaných dílců na hladké fasády typizovaných domů.

Obrázek 11 Pohled na budovu KNV

478 STAVOPROJEKT RNS Ostrava - V. MEDUNA-R. SPÁČIL-M. ČTVRTNÍČEK: Scéná Ostrava. Pohled na budovu KNV.

Zdroj: Architektura ČSR 51, s. 263

Architekti vnucený styl *sorely* s tradičními až archaickými dekoracemi fasád postupně opustili po odeznění vnějšího tlaku po ukončení stalinistického kultu a po projevu Nikity Chruščova v roce 1954, kdy byly odsouzeny „zbytečnosti při architektonické úpravě budov“. Období *sorely* díky již připraveným projektům doznívalo až do konce 50. let. Na stavbách z posledních let tohoto období viditelně ubylo dekorativních prvků i výtvarné výzdoby, náročná technika sgrafita zcela mizí. Fasády některých domů jejich architekti dodatečně přepracovávali do modernější podoby (např. projekt centrálního věžového domu na Alšově náměstí s kavárnou Centrum z roku 1956 jeho původní autoři Jiří Petrusiak, Zdeněk Strnadel a Zdeněk Špaček zmodernizovali v návrhu z roku 1958).

Obrázek 12 Věžový dům na Alšově náměstí
Zdroj: fotografie, Eva Špačková

V dalších projektech ve druhé polovině 50. let se architekti vrátili k architektuře pozdně internacionálního stylu. Návrat k moderní architektuře byl spojen s úspěchem československé účasti na výstavě EXPO 1958 v Bruselu.⁶ Tzv. *bruselský styl*, který představoval rehabilitaci moderní architektury společně s částečnou liberalizací totalitní společnosti, ovlivňoval architekturu i design na počátku šedesátých let a dozníval až do let sedmdesátých.

V Porubě byly podle původního urbanistického plánu z počátku padesátých let vystavěny ještě další části podél Hlavní třídy (III. obvod), které nadále zachovávaly charakter městského bulváru. Domy již nemají historizující dekorace, přestože jim nechybí charakteristické detaily ovlivněné zmíněným bruselským stylem. Jedná se o typizované stavby budované postupně se rozvíjející panelovou technologií. Parter domů (až na výjimky) už neobsahuje vestavěné obchodní prostory po celé délce ulice. Prodejny jsou v této části většinou samostatné, nízkopodlažní stavby, navazující na vyšší bytové domy v mezerách nebo na nárožích. Pravoúhlé bloky také již postrádají rohové sekce, i když členění na ulici a dvorní prostor zůstává do jisté míry zachováno. Na konci 60. let se bloková struktura v urbanistických kompozicích zcela rozpadla a postupně se přešlo k volné zástavbě, která byla z velké části limitována používanou panelovou technologií.

Obrázek 13 Hlavní třída – III. Obvod
Zdroj: archiv Evy Špačkové

⁶ Autory oceněného československého pavilonu byli architekti František Cubr, Josef Hrubý a Zdeněk Pokorný.

IV. porubský obvod, projektovaný na přelomu 50. a 60. let, již z velké části představuje tuto rozvolněnější zástavbu, přestože v částech dotýkajících se ulice Opavské respektuje uliční frontu významné ulice. V tomto obvodu se také poprvé objevují věžové domy. Je zde situována i plocha porubské tramvajové vozovny, jejíž bezprostřední kontakt s centrální částí Poruby přináší myšlenky na přesunutí vozovny mimo zabydlenou oblast a využití tohoto území pro novou obytnou výstavbu.

V. obvod již má modernistickou rozvolněnou abstraktní koncepci s rozměrnými deskovými domy s akcenty domů věžových vyskládanou v ortogonálním systému. Plánovala se zde výstavba celoměstského centra, která měla tvořit uzavření/pokračování Hlavní třídy. Podle jednotného plánu se výstavba nikdy neuskutečnila. Po roce 1989 zde vzniklo vícero samostatných objektů různého využití, v části přiléhající bezprostředně k Hlavní třídě je území nezastavěné dodnes.

V pořadí obvodů Poruby následuje VI. Obvod, ve kterém se nacházejí Fakultní nemocnice Ostrava a Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava. Oba areály, původně zamýšlené jako jeden vysokoškolský kampus, byly naprojektovány a stavěly se od 60. let a jejich postupné doplňování novými budovami pokračuje dodnes. Jejich architektura představovala návrat k internacionálnímu stylu.

Řešení VII. a VIII. porubského obvodu vyprojektované v průběhu 60. let a stavěné hluboko do let sedmdesátých má výrazně nepravidelné uspořádání skladby objektů, které navazuje na terénní konfiguraci a přírodní prvky. Tím se tato část Poruby odlišuje od předchozích ortogonálně naplánovaných částí.

Změny přístupu po roce 1989

Ukončením stavby panelových bytových domů na počátku 90. let 20. století skončil extenzivní rozvoj výstavby v Porubě. Další stavby (obytné, občanské či průmyslové), které se objevily po změně politických i ekonomických podmínek po roce 1989, představují jednotlivé solitéry nebo jen menší areály, vesměs utilitárně umístěné bez výrazné vazby na původní prostředí. Přestože vývoj urbánního prostředí Poruby probíhá od sametové revoluce další tři dekády, k důkladné analýze a vyhodnocení tohoto období vlastně doposud nedošlo. Jde o období, ve kterém byla výstavba podřízena jednotlivým záměrům, jejichž význam a vhodnost pro celek není prakticky vyhodnocována a posuzována. Naopak dochází k masivnímu zateplování a regeneraci panelových domů i ostatních sídlištních objektů např. obchodních center nebo škol, což díky použitému výraznému individualistickému grafickému pojetí bez ohledu na tektoniku staveb a nízkým nekoordinované barevnosti vytváří prostředí vizuálně roztržité. Ztratilo se už téměř beze zbytku původní charakteristické členění panelových fasád včetně jejich koordinované barevnosti. Přestože dlouhodobě přetrvává představa, že sídliště vznikala jen jaksi industriálně, bez přispění architektů a nároky na estetické řešení, je to samozřejmě omyl. Tento omyl je možná vyvolán tradičními stížnostmi na kvalitu, provedení a rychlost výstavby. Jednotlivé části Poruby, stejně jako sídliště jinde v zemi, byly navrhovány architekty pracujícími ve státních architektonických ateliérech, v ostravském případě zejména v ateliérech ostravského Stavoprojektu.⁷

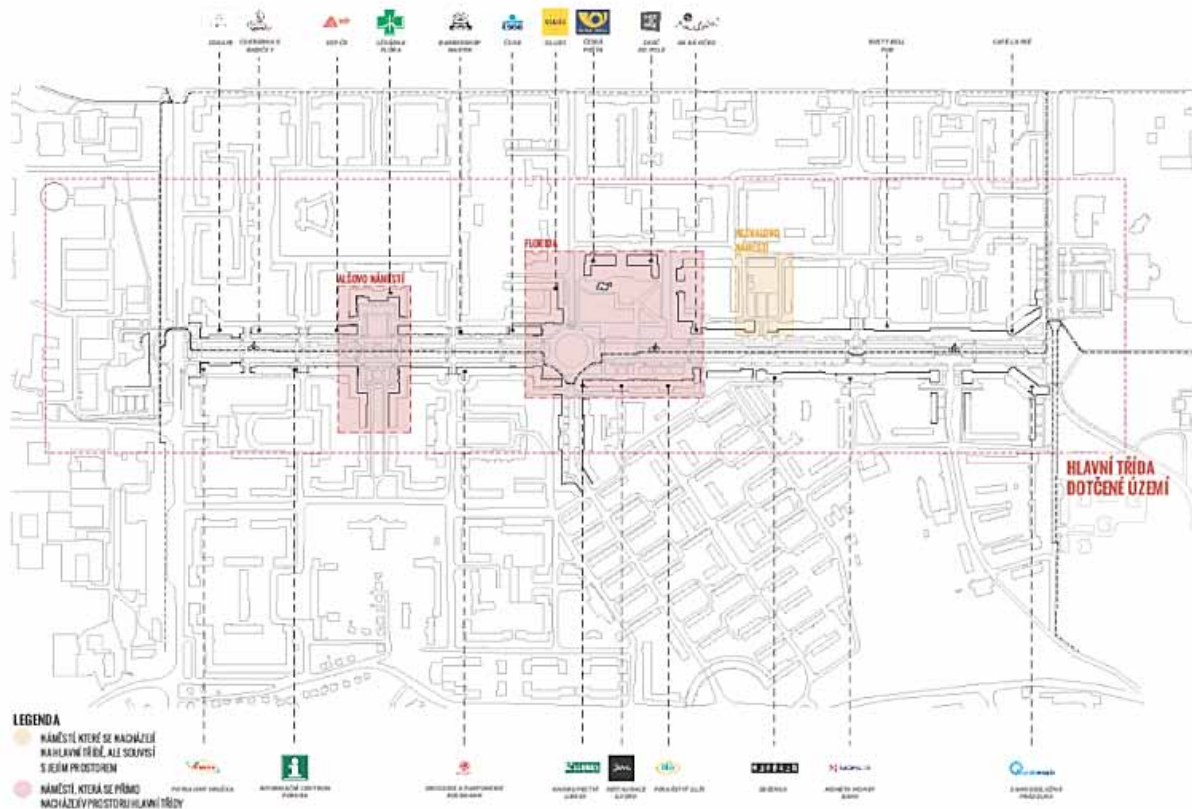
Nejstarší část Ostravy-Poruby dnes situovaná podél obou stran severozápadní neboli horní části Hlavní třídy, vystavěná ve stylu socialistického realismu v 50. letech, byla roku 2003 prohlášena městskou památkovou zónou. Památková ochrana celku představuje ochranu hodnot dobové architektury a tvoří předpoklad citlivého přístupu ke všem rekonstrukčním pracím i k dostavbám. To platí pro samotné budovy, ale i pro řešení veřejných prostranství. Jednotlivé nejvýraznější objekty jsou v této části Poruby samostatně prohlášeny kulturními památkami. O ochraně kvalit pozdějších období architektury se zatím pouze začíná vést diskuse mezi odborníky.

⁷ Podrobněji o historii ostravských včetně porubských sídlišť v publikaci Strakoš, M. (2018). Ostravská sídliště. Ostrava: NPÚ, s. 68-174.

1. Náměstí na Hlavní třídě

Náměstí na Hlavní třídě můžeme rozdělit podle vazeb na Hlavní třídu. Dělí se na ta, která přímo leží na hlavní ose, a na ta, která na ní neleží, ale mají blízkou vazbu, nacházejí se za první řadou objektů a prostorově jsou spojena průchodem nebo krátkou uličkou.

Obrázek 16 Náměstí

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

A. Náměstí, která se přímo nacházejí v prostoru Hlavní třídy:

Alšovo náměstí

Nejvýraznější náměstí, které se nachází přímo na ose Hlavní třídy. Komponováno je jako polouzavřená ortogonální struktura s osou kolmou na osu Hlavní třídy. Je na jedné straně akcentováno dominantním výškovým objektem v čele prostoru a na protilehlém konci jeho osa vede k domu kultury Poklad. Je to jediné náměstí, jehož prostor je ukončen významnou dominantou. Křížení os je zvýrazněno zdůrazněním nároží. Veřejný prostor můžeme podle charakteru rozdělit na severní část náměstí, na část, která je součástí středového zeleného pásu, a na jižní, která pokračuje až po dům kultury. Severní část je primárně určena pro veřejné akce. Pochůzí centrální plocha je přizpůsobena na postavení dočasných konstrukcí např. prodejních stánků, výstavních pavilonů apod. Kromě dvou protilehlých řad stromů zde není zezeň. Přiléhající objekty disponují funkčním partnerem. Středová část zeleně svým charakterem prolíná se zeleným pásem Hlavní třídy, který probíhá celou osou ulice. V této části nejsou stromy a vizuálně tak náměstí pokračuje až do jižní části. Na rozdíl od severní části je zde výrazně více zeleně, v současnosti bez výraznější zřetelné kompozice. Tato část má parter pouze v nárožích, dále pokračují pouze domy s obytnou funkcí.

Svým uspořádáním, orientací a tím, co nabízí, je Alšovo náměstí nejdůležitějším náměstím na Hlavní třídě. Je významným orientačním bodem, místem konání různých akcí, jsou zde zastávky veřejné dopravy a je to poměrně živé místo.

Obrázek 17 Alšovo náměstí

Zdroj: fotografie, Roman Osika

Florida

Prostor rozšíření Hlavní třídy nazývaný podle restaurace Florida je zařazen na druhé místo, i přesto, že to podle místního názvu není náměstí. Je druhým důležitým veřejným prostorem na Hlavní třídě. Prostor je ukotven mezi ustupujícími objekty v severní části, parkem a bytovými domy se živým parterem na jižní straně. Navazuje na výraznou okružní křižovatku zvanou tradičně Rondl. Je to největší otevřený prostor na Hlavní třídě. Svým uspořádáním je to spíše kombinace parku protnutého automobilovou komunikací, zpevněných ploch a pěšího prostoru s vazbou na obchodní parter. Proto oproti Alšovu náměstí nabízí alternativu i pro masovější akce. Pro Hlavní třídu je tento prostor zatím nevyužitou příležitostí, která může v budoucnu obohatit život ve veřejném prostoru.

B. Náměstí, která se nacházejí na Hlavní třídě, ale souvisí s jejím prostorem:

Nezvalovo náměstí

O podružném významu náměstí hodně napovídá jeho poloha ve vnitrobloku za linií budov, tvořících uliční čáru severní strany Hlavní třídy. Dostává se do pozice sekundárního prostorového elementu v kontextu náměstí a veřejných ploch tvořících kostru Hlavní třídy.

Obrázek 18 Nezvalovo náměstí

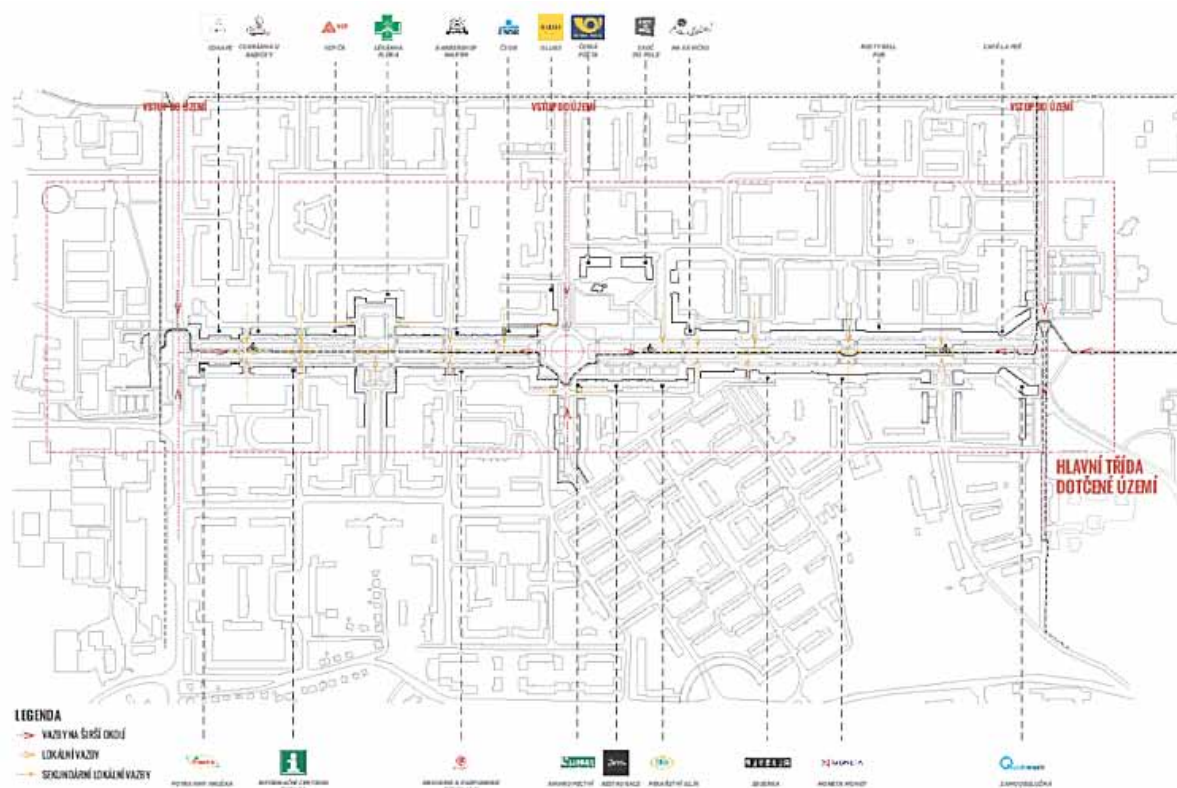
Zdroj: fotografie, Roman Osika

Náměstí je osově orientované kolmo k ose Hlavní třídy. Jeho velikost je srovnatelná se severní částí Alšova náměstí. Vstup z Hlavní třídy je dostupný pro vozidla i pěší a intuitivně vyznačený vymezením dvěma osově posazenými nižšími komerčními objekty. Po stranách je náměstí obklopeno vícepodlažními bytovými domy s malými komerčními jednotkami (drobné služby a obchody). V jednom z objektů se nachází mateřská škola. Na ose ho uzavírá nízký komerční objekt, který je ale otočený do náměstí zády a vymezuje lokální tržnici s pravidelným provozem. Po jeho obvodu jsou vybudována parkovací stání.

2. Vstupy na Hlavní třídu

Vstupy můžeme seřadit podle intenzity vazby, kterou tvoří s místem napojení.

Obrázek 19 Vstupy a vazby

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Mezi nejdůležitější vazby patří ty, které spojují Hlavní třídu s místy, kde jsou situovány zastávky tramvají. Tyto důležitější vstupy jsou na Hlavní třídě tři. Dva se nacházejí na pomyslném začátku a konci Hlavní třídy – 17. listopadu a Francouzská. Stejně důležitým vstupem je ulice Porubská, která je spojnicí s ulicí Opavskou a vede až k Oblouku. Svůj význam má i díky tomu, že Hlavní třídu křížuje uprostřed její délky a protíná okružní křižovatkou. Těmito komunikačními vazbami proudí významný počet automobilů i pěších návštěvníků. Tyto komunikace jsou významově důležité nejen pro Hlavní třídu, ale i pro celou Porubu. Proto jsou to právě tyto hlavní vstupy, které budou nejintenzivněji používat obyvatelé a návštěvníci ze širšího okolí až po celoměstskou úroveň.

Druhou úrovní jsou ulice, které spojují lokální ohniska, nádvoří obklopená bytovými domy, náměstí. Například Náměstí Jana Nerudy, Havlíčkovo, Vítězslava Nováka, Nezvalovo, Liptaňské, Nálepkovo apod. Tyto vstupy jsou prostorově mnohem méně výrazné než předchozí. Jsou to ulice s obousměrným nebo jednosměrným automobilovým provozem nebo propojení průjezdem. Tyto vazby jsou méně frekventované a využívají je převážně obyvatelé žijící v bezprostřední blízkosti Hlavní třídy.

Poslední kategorií jsou uličky, které spojují menší dvory, nebo jsou sekundárními vstupy, které navazují na větší ulice za první řadou domů. Přes tyto vstupy ve většině případů nemůže projet automobil a jsou určeny pouze pro pěší.

3. „Ukončení“ Hlavní třídy

Urbánní struktura městské třídy vytváří prostor lineárního tvaru, který je na západní straně definitivně ukončen areálem budov univerzity. Na druhém, východním konci je prostor bez výrazného ukončení, komponovaná struktura se otevírá a rozlévá se do volného prostoru, ve kterém se nachází trávník a několik soliterních objektů. Za Francouzskou ulicí prochází už jen pomyslná Hlavní třída významnou změnou uspořádání struktury. Prostorově je na východě ukončení Hlavní třídy nejasné, kompaktní struktura (včetně pojmenování Hlavní třída) však končí kolmo k ulici Francouzská, na které leží i důležitý komunikační vstup pro širší a blízké okolí.

4. Zeleň na Hlavní třídě

Městská zeleň na Hlavní třídě má několik forem. Nejdominantnější je středový zelený pás, který vede osou celé Hlavní třídy. Je tvořen komponovaným stromořadím, doplněným keři, trávníky a v některých místech jsou vysazeny okrasné květiny. Zelený pás je doplněn městským mobiliářem. Uprostřed se nachází chodník pro pěší a cyklostezka.

Obrázek 20 Zeleň

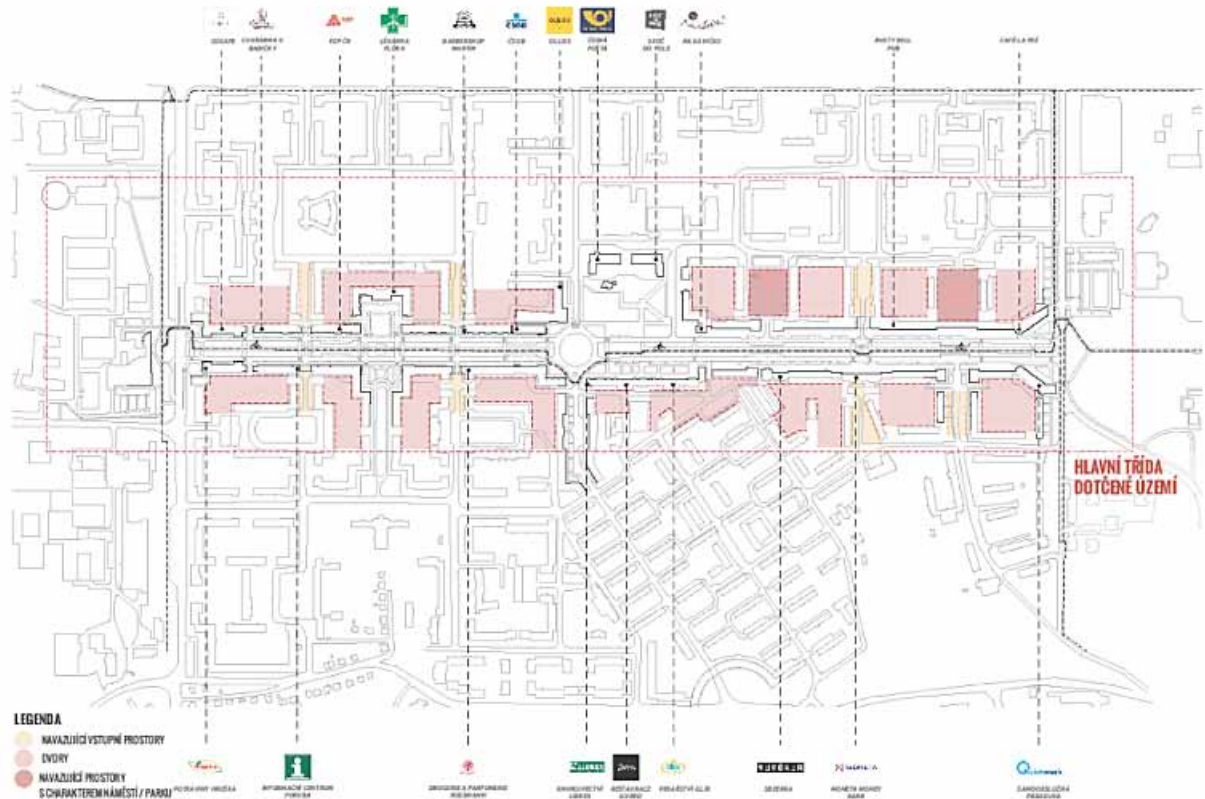
Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Mimo hlavní středový pás je plocha zeleně (většinou trávníky a keře) ve východní části Hlavní třídy podél vstupu do bytových domů, které jsou tak odděleny od průběžných chodníků. Ve starší, k západu vedoucí části, jsou domy svými vstupy přiřazeny přímo k hlavním chodníkům bez předzahrádek.

Zeleň, zejména stromořadí vzrostlých lip, je významným a velmi charakteristickým kompozičním prvkem celé ulice.

5. Dvory a navazující prostory

Obrázek 21 Dvory a navazující prostory

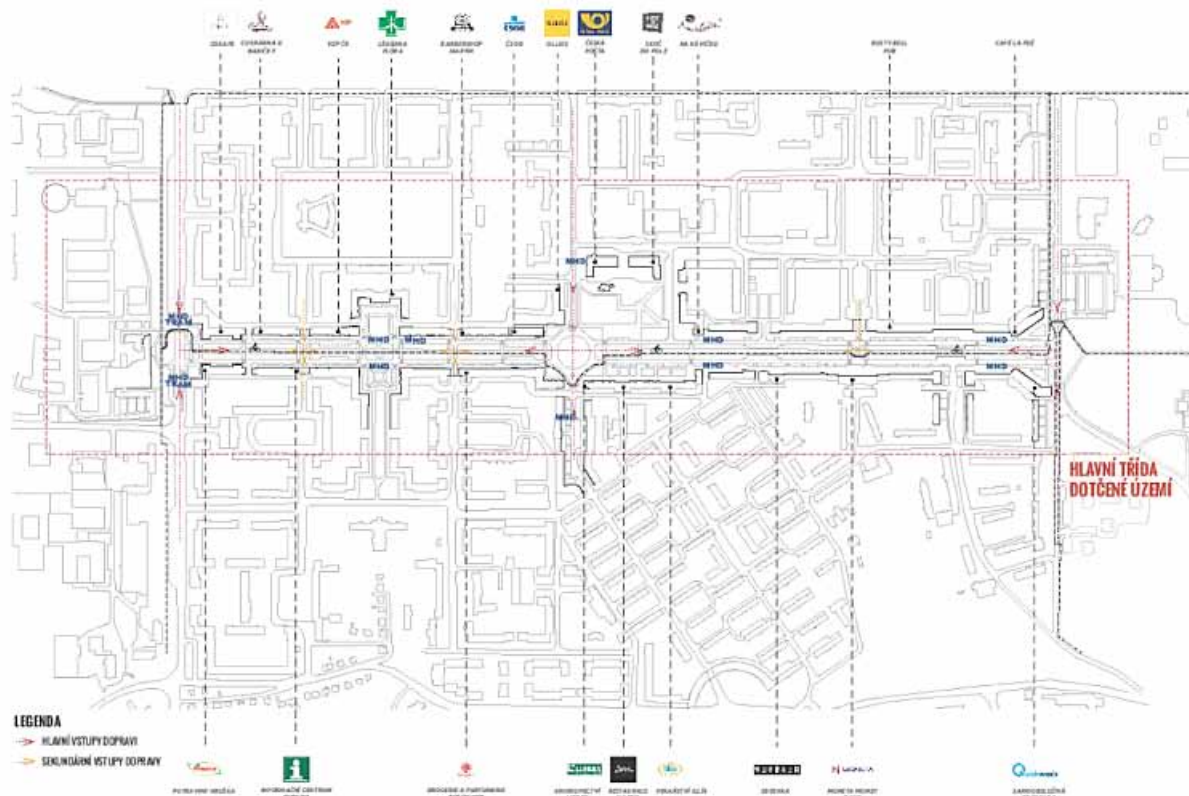
Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Na prostor Hlavní třídy navazují další prostory, které se nacházejí za první řadou objektů. Různé uspořádání těchto prostorů vytváří prostředí odlišných charakterů. Můžeme je kategorizovat podle uspořádání na:

- Dvory - prostory plné zeleně vybavené drobným městským mobiliářem a místy dětskými hřišti nebo sportovními plochami. Okolí zelených ploch je obklopeno parkovacími místy a celý prostor uzavírají obytné domy se vstupy do společných prostorů. Místa se objevují zadní vstupy pro komerční jednotky, které jsou orientovány do Hlavní třídy.
- Náměstí - prostorově navazující náměstí obsahují oproti dvorům méně zelených ploch. Navzdory této změně si zachovávají atmosféru dvorů, díky převládající zeleni doplněné pobytovými lavičkami.
- Další prostory - v částech, kde prostory nejsou jednoznačně definovány uzavřenou kompozicí. Prostor se přelévá do dalších subprostorů, vznikají tak neurčitá místa, která ve většině případů nemají funkci podporující pobyt obyvatel.

6. Dopravní obslužnost a parkování

Obrázek 22 Doprava

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Pro dopravu jsou hlavní kostrou Hlavní třídy dvoupruhové jednosměrné komunikační pásy, které jsou protny ve třech místech důležitými ulicemi kolmo křížujícími Hlavní třídu - ulice 17. listopadu, Porubská a Francouzská. V blízkosti křížení jsou umístěny hlavní zastávky tramvají. Zastávky autobusových linek jsou umístěny podél Hlavní třídy. Další silniční spojení mají spíše obslužný charakter a primárně slouží pro obyvatele blízkých bytových domů. Podél Hlavní třídy parkují automobily v kolmých i podélných stáních. V některých místech je parkování zpoplatněno a tak se zájem parkujících řidičů soustředí na bezplatná místa v navazujících bočních ulicích.

Shrnutí

Prostor Hlavní třídy formuje racionálně geometricky dělená ortogonální struktura. Vytváří definované prostory, které se různě prolínají a doplňují. Objekty, které vymezují prostor Hlavní třídy, jsou polyfunkční. Princip živého parteru na úrovni ulice a bydlení ve vyšších podlažích se v rozličné intenzitě opakuje. Stejně vybavena jsou i přilehlá náměstí. Intenzivněji je využitý pater v nejstarší části Hlavní třídy mezi kruhovým objezdem a ulicí 17. listopadu. V části směrem k ulici Francouzské je vybavenost v parteru soustředěna pouze v některých částech a jinde chybí. V navazujících prostorech a dvorech převládá funkce bydlení.

V přímé vazbě na Hlavní třídu jsou dva významné prostory s charakterem náměstí (Alšovo náměstí a prostor u Floridy), které mají význam nejen pro danou lokalitu, ale i pro celou Porubu a tvoří její významné centrum. Alšovo náměstí a prostor u Floridy představují vzájemné protipóly. Zatímco Alšovo náměstí má vymezené prostorové hranice, které jsou čitelné a intuitivně vnímatelné, prostor u Floridy má hranice nejednoznačné a je v kontaktu s intenzivním dopravním zatížením významné křižovatky. Vazba mezi zastavbou a zelení nevytváří atmosféru typického náměstí ani parku, prostor je rozlehlý a neurčitě definovaný.

Ve vztahu k důležitým komunikačním vazbám na blízké i širší okolí má Hlavní třída definovaný začátek a konec z obou stran. Přihlédneme-li ke struktuře a prostoru, pak je z jedné strany uzavřená (budovami VŠB-TUO od ulice 17. listopadu) a na druhém konci se kompaktní struktura vytrácí v otevřeném prostoru.

Významově představuje Hlavní třída zřetelné centrum městské části Ostrava-Poruba. Je to aktivní místo díky přítomnosti živého parteru i parkové zeleně. Nejstarší část prostoru je městskou památkovou zónou.

Zmapování sociálně-demografických aspektů lokality

Podkapitola se zaměřuje na sociálně-demografické aspekty Poruby a jejích vývojové trajektorie po roce 1989.

Obyvatelstvo

V roce 1990 je Poruba jedním z 22 městských obvodů a rozkládá se v jeho severozápadní části statutárního města, má rozlohu 1 317 hektarů a je druhým nejlidnatějším obvodem.

V roce 1991 žilo na území statutárního města Ostravy 327 371 obyvatel, z toho v Porubě žilo začátek 90. let 20. století 84 480 obyvatel (Poruba, nedatováno; SMO, 2019). Avšak tak jako celkový počet obyvatel statutárního města Ostravy dlouhodobě klesá, tak trajektorie klesajícího počtu obyvatel je v Porubě ještě dynamičtější.

V roce 1994 se od Poruby odděluje Plesná, která se stává nejmladším městským obvodem statutárního města Ostravy a počet obvodů v Ostravě se tak zvyšuje na 23.

K březnu 2000 měla Ostrava již 319 181 obyvatel a počet obyvatel Poruby byl 76 524 (SMO Počet obyvatel, online), dle Sčítání lidu, domů a bytů (dále SLDB) v roce 2011 to bylo již 66 603 obyvatel (z toho 31 111 mužů a 35 492 žen) a aktuální údaje, tedy k 1. 7. 2020 uvádí údaj 62 497 obyvatel, z toho je 29 359 mužů a 33 138 žen (SMO, 2020). Poruba představuje 22 % obyvatel Ostravy.

Tabulka 3 Počet občanů a pokles jejich počtu od r. 2000 v SMO a Porubě

Území	Počet občanů na území SMO k 7/2020	Pokles obyvatel od r. 2000 v %	Vývoj počtu obyvatel od r. 2000
Celkem SMO	284 693	10,8	- 34 488
Městský obvod Poruba	62 497	18,3	- 14 027

Zdroj: SMO (2020), k datu 1. 7. 2020

Poruba tak je stále druhým nejlidnatějším městským obvodem, ale dynamika úbytku počtu obyvatel je téměř dvojnásobná oproti celkovému úbytku počtu obyvatel města Ostravy. Mezi lety 2000 a 2020 se tak městský obvod Poruba podílí na téměř 41 % z celkového úbytku obyvatel Ostravy.

Nejlidnatější městský obvod Ostrava-Jih počtem svých obyvatel klesl pod 100 tisíc (na 99 390; v r. 2000 to bylo téměř 118 tis.), třetí nejlidnatější obvod Moravská Ostrava a Přívoz má 36,7 tis. obyvatel (v r. 2000 to bylo 44,3 tis.).

Ve vztahu k vývoji počtu obyvatel je důležitý i charakter věkové struktury obyvatelstva. Ten v Ostravě souvisí s historickým vývojem města. Zejména se v ní odráží historie bytové výstavby v posledních zhruba stopadesáti letech a zejména pak v období socialismu, a časovým parametrům stěhování obyvatel do nových bytů a jejich specifické pohlavní a věkové struktury. Z hlediska stáří značně diverzifikovanému bytovému fondu odpovídá věková struktura obyvatel velmi podobná věkové struktuře obyvatelstva Česka jako celku. Jak z hlediska podílu osob ve věku 65 a více let (19,1 %), tak z hlediska průměrného věku (42,4 roku) patří město Ostrava k průměrně demograficky starým územním celkům. Jeho obyvatelé tak měli ke konci roku 2016 průměrný věk o 0,4 roku a podíl osob ve věku 65 a více let o polovinu procentního bodu vyšší, než tomu bylo v případě obyvatelstva celé České republiky (Burcin, Kučera, Šídlo, 2018). V Porubě je podíl občanů starších 65 let o cca 6 % vyšší, než je průměr města Ostravy.

Tabulka 4 Podíl seniorů v SMO a Porubě

Z toho občané starší 65 let	Podíl občanů starších 65 let (%)
59 560	20,65
16 748	26,1

Zdroj: Koncepce SB, SMO (2017)

Dle údajů SMO (2020) žije na území města také 11 533 cizinců (nad rámec výše uvedeného údaje počtu obyvatel; data k 1. 1. 2020), přičemž nejvíce jich žije v městských obvodech Ostrava-Jih (3 764, resp. 32,6 %) a v Moravská Ostrava a Přívoz (2 428, resp. 21 %). V Porubě je to třetí nejvyšší počet cizinců, celkem 1 723, což je 15 %. Vzhledem k tomu, že v Porubě žije 22 % obyvatel Ostravy, jedná se o nižší podíl cizinců žijících na území města.

Celkový a obecní bytový fond

Ostrava je podle zákona o obcích statutárním městem. Vnitřní poměry ve věcech správy statutárního města Ostravy jsou uspořádány obecně závaznou vyhláškou č. 14/2013, Statut města Ostravy, ve znění pozdějších změn a doplňků.

V roce 1992 byla péče o bytový fond svěřena jednotlivým městským obvodům. Vzájemná práva a povinnosti při nakládání s domovním a bytovým fondem mezi městem a jednotlivými městskými obvody jsou upraveny Statutem města Ostravy. Na městské obvody byla současně přenesena zodpovědnost vyplývající ze zákona o obcích, tj. uspokojovat potřeby občanů v oblasti bydlení (Koncepce SB, SMO, 2017).

V průběhu 90. let politické reprezentace jednotlivých obvodů volily velmi odlišné strategie, jak s bytovým fondem nakládat.

Dle údajů z majetkového odboru magistrátu města Ostravy, resp. materiálu Bytová politika SMO na úrovni města a jednotlivých městských obvodů včetně rozboru financování (Hruška a kol., 2012) bylo k 1. 1. 2011 na území statutárního města Ostravy 133 465 bytů.

V Porubě bylo k 1. 1. 2011 celkem 28 990 bytů, což představuje 21,7 % z celkového bytového fondu na území města. Osob bydlících v bytech bylo v Porubě 98,3 %, v zařízeních žilo 1,1 % a mimo zařízení 0,6 %. Počty domů podle typu vlastnictví zachycuje další tabulka (SLDB, ČZSO, 2011).

Tabulka 5 Obydlené domy podle vlastnictví

	Domy celkem	Z toho		Počet osob	
		Rodinné domy	Bytové domy	celkem	z toho v rodinných domech
obydlené domy	2 245	534	1 648	66 270	1 922
z počtu domů vlastnictví:					
fyzická osoba	544	519	19	2 222	1 875
obec, stát	134	1	114	4 196	2
bytové družstvo	557	-	556	22 042	-
spoluvlastnictví vlastníků bytů	288	5	281	11 439	14

Zdroj: SLDB, ČZSO (2011)

Podle právního důvodu k užívání bytu žilo 1 556 obyvatel ve vlastním domě, v bytě v osobním vlastnictví 15 665 obyvatel, v nájemním bytě 21 973 obyvatel a v družstevním bytě 21 039 obyvatel (SLDB, ČZSO, 2011).

Chce-li městský obvod nastavovat a plánovat bytovou politiku na svém území, je třeba disponovat obecními byty. Na území statutárního Ostravy byl obecní bytový fond masivně privatizován, v roce 1992 bylo městským obvodům svěřeno více než 40 000 bytů, které byly postupně prodávány. Počet obecních bytů poté dlouhodobě klesal:

- v roce 2001 již bylo 33 268 obecních bytů,
- v roce 2006 již bylo 20 508 obecních bytů,
- v roce 2011 již bylo 15 090 obecních bytů,
- k 1. 1. 2020 šlo o 12 574 obecních bytů.

(Koncepce SB SMO, 2017; Bytová politika SMO, 2012; Majetkový odbor SMO, 2020)

Tabulka 6 Bytový fond statutárního města Ostravy 2019 – dle počtu bytů

Městský obvod	Počet domů	Z toho DPS	Počet bytů	Z toho v DPS	Bezbar. byty	Nebyt. prost.	Celk. nájem. jednot.	Neobs. bytové jednotky	Stand. kvalita bytu	Snížená kvalita bytu
Celkem v SMO	991	34	12 575	929	107	982	13 557	812	12 379	196
Poruba	42	16	965	131	8	59	1 024	20	965	0
% podíl z celku	4,2 %	47 %	7,7 %	14,1 %	7,5 %	4,2 %	6 %	2,5 %	7,8 %	0 %

Zdroj dat: odbor majetkový, MMO (2020)

Tabulka 3 uvádí, že na území Poruby, kde žije více než 22 % obyvatel, je pouze 6,5 % obecních bytů. Je to dáno tím, že v minulosti se právě v tomto městském obvodu docházelo k velkému prodeji obecních bytů.

Tabulka 7 Bytový fond statutárního města Ostravy 2019 – dle velikosti bytů

Městský obvod	Velikost					Počet bytů celkem	Bezbariérové byty	
	0+1	0+2, 1+1	1+2	1+3	1+4 a víc		Běžné	DPS
Městské obvody a SMO celkem	1 087	3 819	4 039	3 350	280	12 575	69	38
Poruba	116	225	466	141	17	965	4	4
% podíl z obecních bytů v Porubě	12 %	23,3 %	48,3 %	14,6 %	1,8 %			

Zdroj: odbor majetkový, MMO (2020)

Tabulka 4 uvádí, že z celkem 838 obecních bytů v Porubě jich je 85,7 % do velikosti 1+2, tedy většina bytů, kterými městský obvod disponuje je dispozičně pro méně početné domácnosti. Bytů, které mají dispozice 1+3, 1+4 a více, je pouze 14,3 % (120 bytů), což je limitující prvek pro početnější domácnosti, které by o obecní bydlení měly zájem.

Tabulka 8 Nájemné v bytovém fondu statutárního města Ostravy k 31. 12. 2016

Městský obvod	Počet bytů	Počet obecních bytů podle výše nájemného v Kč/ m ²									
		do 39	40-44	45-49	50	51-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79
Městské obvody a SMO celkem	12 574	1 362	315	979	2 330	3 253	989	561	428	273	214
Poruba	965	1	0	0	51	153	386	97	52	3	5
% podíl z obecních bytů v Porubě		0,1	-	-	5,3	15,9	40	10	5,4	0,3	0,5

Městský obvod	Počet bytů	Počet obecních bytů podle výše nájemného v Kč/ m ²								
		80-84	85-89	90-94	95-99	100-104	105-109	110-114	115-119	120+
Městské obvody a SMO celkem	12 574	224	238	163	104	93	137	30	26	44
Poruba	965	7	20	9	2	36	91	6	6	20
% podíl z obecních bytů v Porubě		0,7	2	0,9	0,2	3,7	9,4	0,6	0,6	2

Zdroj: odbor majetkový, MMO (2020), k datu 1. 1. 2020

Výši nájemného v obecním bytovém fondu uvádí tabulka 6. Ta ukazuje, že k 1. lednu roku 2020 bylo v 61 % obecních bytů nájemné na m² do 59 Kč, což pro nájemníky představuje velmi příznivě nastavenou výši. Nad 100 Kč/m² bylo pouze 16,3 % bytů (resp. 159 bytů).

Na dosavadní vývoj počtu obecních bytů reaguje v listopadu 2017 schválená Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy, která vymezuje tzv. strategický obecní bytový fond. Ten představuje byty, které

si statutární město Ostrava ponechává ve svém vlastnictví. Jde tak o nastavenou hranici počtu bytů, kterou magistrát vyjednal s městskými obvody a pod níž obecní bytový fond neklesne; tím číslem je 12 284 bytů (Koncepce SB SMO, 2017).

V městském obvodu Poruba je stanovena hranice strategického obecního bytového fondu na čísle 825 bytů (aktuálně je tak Poruba o 140 bytů nad touto hranicí, což je dáno koupí Oblouku – viz dále), což bude představovat 6,72 % z celkového strategického obecního bytového fondu.

Náznačkem pozitivního trendu navyšování počtu obecních bytů je koupě „oblouku“ městským obvodem Poruba od společnosti Residomo (aktuální název společnosti Heimstaden Czech). Celkem se jedná o 128 bytů a 9 nebytových prostor. Městský obvod investoval 129 mil. Kč a plánuje rekonstrukci bytového domu (Česká televize, 2019; FajnOva Poruba, 2020).

Soukromý bytový fond

Na území statutárního města Ostravy je nájmní bydlení poskytováno nejen v rámci obecního bytového fondu, ale také soukromými právníky nebo fyzickými osobami za účelem podnikatelské činnosti, tj. pro dosažení zisku. Nejvýznamnějšími soukromými vlastníky nájmních domů jsou např. Heimstaden Czech s.r.o., Stavební bytové družstvo Nová Huť, Hlubina či Vítkovice (SMO, 2019).

Značným bytovým fondem na území statutárního města Ostravy disponují, resp. spravují jej, bytová družstva. Stavební bytové družstvo Nová Huť k 31. 12. 2016 vlastnilo 5 949 bytů a dále bylo 4 381 bytů v jeho správě. Stavební bytové družstvo Hlubina vlastnilo k 31. 12. 2014 celkem 1 576 bytů v nájmu vlastních členů a spravovalo celkem 4 906 bytů v užívání nájemců a vlastníků. V neposlední řadě Stavební bytové družstvo Vítkovice k 31. 12. 2015 vlastnilo 10 905 bytů a 12 622 bytů bylo ve správě družstva (Koncepce SB SMO, 2017).

Dominantním soukromým vlastníkem je společnost Heimstaden Czech s.r.o., která je největším poskytovatelem nájmního bydlení na území statutárního města Ostravy (resp. ve střední Evropě). K 31. 12. 2016 činil celkový počet bytových jednotek (obsazených i neobsazených) této společnosti 14 576, což je o 1 704 bytů více, než vlastní samotné SMO.

Z tohoto počtu má společnost Heimstaden 6 497 bytů (tedy 44,6 %) v městském obvodu Poruba; obecní bytový fond tak má 12 % kapacity dominantního soukromého vlastníka na daném území.

Rodinná situace

Rodinnou situaci prezentuje níže uvedená tabulka. Celkem 39,8 % obyvatel Poruby byli ženatí nebo vdané.

Tabulka 9 Rodinná situace

z celku podle rodinného stavu	Obyvatelstvo celkem		v tom	
	Abs.	%	muži	ženy
Svobodní	24 721	37,1	13 286	11 435
Ženatí, vdané	26 493	39,8	13 212	13 281
Rozvedení	8 810	13,2	3 442	5 368
Ovdovělí	6 381	9,6	1 013	5 368

Zdroj: SLDB, ČZSO (2011)

Vzdělání

Největší počet obyvatel obvodu má dle SLDB středoškolské vzdělání - více než 50 %. Vysokoškolské vzdělání má téměř 14 % obyvatel.

Tabulka 10 Vzdělání obyvatel ve věku 15 a více let

z celku obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání:	58 224	87,4	26 804	31 420
bez vzdělání	191	0,3	87	104
základní vč. neukončeného	10 437	15,7	3 399	7 038
střední vč. vyučení (bez maturity)	18 336	27,5	9 807	8 529
úplné střední (s maturitou)	15 237	22,9	6 659	8 578
nástavbové studium	1 741	2,6	587	1 154
vyšší odborné vzdělání	651	1,0	212	439
vysokoškolské	9 249	13,9	4 775	4 474

Zdroj: SLDB, ČZSO (2011)

Rezidenční segregace v Porubě

Sociální vyloučení není statickým jevem, ale vyvíjí se v čase a prostoru a intervencemi stakeholderů. Popisu sociálně vyloučených lokalit a ubytoven se schváleným provozním řádem se věnují deskriptivní materiály GAC (2006), kdy se jednalo o první celorepublikové šetření, aktuální údaje jsou uvedeny z materiálů statutárního města Ostravy (SMO, 2019).

Mezi ostravskými lokalitami jsou veliké kvantitativní i kvalitativní rozdíly. Jsou zde bývalé dělnické kolonie, které jsou ve špatném technickém stavu, v periferních částech městských obvodů/města a s minimální občanskou vybaveností. Jsou zde však také lokality, které jsou v dobrém technickém stavu a na výborné poloze.

V roce 2006, kdy probíhalo první celorepublikové mapování sociálně vyloučených lokalit, jich bylo v Ostravě identifikováno 10 s uvedeným počtem 6 211-6 600 osob v nich žijících. V Porubě byla mapována jedna lokalita, v níž žilo 701-800 Romů (analýza se zaměřovala na etnické aspekty sociálního vyloučení).

Daná lokalita je vymezena ulicemi Dělnická a Skautská a aktuálně v ní žije cca 1 500 osob. Lokalita není prostorově vyloučena, svým vzhledem i polohou zapadá do rezidenční bytové struktury. V okolí lokality je vše v pěší vzdálenosti, přímo v lokalitě je lékař, mateřská školka i sportovní areál, služebna Policie ČR a řada sociálních služeb (azylový dům, nízkoprahové denní centrum pro děti a mládež, odborné sociální poradenství, dům duševního zdraví). Bytový fond v této lokalitě je tvořen většinou 4 podlažními bytovými objekty ve vlastnictví obce, soukromého vlastníka Heimstaden Czech a několik vchodů mají menší soukromí vlastníci.

V posledních letech dochází k rekonstrukci bytového fondu. Dle materiálu města také dochází v lokalitě ke zlepšování situace, včetně plánovaných investic. Městským obvodem odkoupené byty v Oblouku na lokalitu Dělnická a Skautská přímo navazují. Dále městský obvod Poruba také odkoupil nebytové prostory společnosti Heimstaden Czech na ulici Dělnická, které jsou proměněny v domov pro seniory Harmonie s kapacitou 23 bytů, je v plánu zde umístit i služebnu Městské policie Ostrava. V lokalitě je také kamerový systém, který mimo jiné přispěl ke zvýšení bezpečí a snížení kriminality.

V Ostravě je také velký počet ubytoven se schváleným provozním řádem, které představují substandardní formu bydlení. Dle údajů SMO se na území města nachází celkem 32 ubytovacích zařízení se schváleným provozním řádem. Těchto 32 ubytoven je v celkem deseti městských obvodech. Z těchto 32 ubytoven, které mají celkovou

kapacitu 5 341 míst, dle schválených provozních řádů, je pouze 18 ubytoven ve kterých bydlí obyvatelé, kteří potřebují podporu či pomoc sociálních pracovníků. Z těchto 18 ubytoven pouze v 9-ti z nich ubytovávají také rodiny s dětmi. Celkem je v roce 2020 evidováno 513 dětí, které vyrůstají na ubytovnách. Z tohoto počtu dětí je však důležité zmínit, že 250 dětí vyrůstá v prostředí 1 ubytovny, 90 dětí v prostředí jiné ubytovny a zbytek je rozprostřen ve zbývajících 7 ubytovnách. Ve všech výše zmíněných místech je zajištěna sociální práce pracovníků obcí a také je k dispozici hustá síť sociálních služeb, která pomáhá zmírnit dopady sociálního vyloučení.

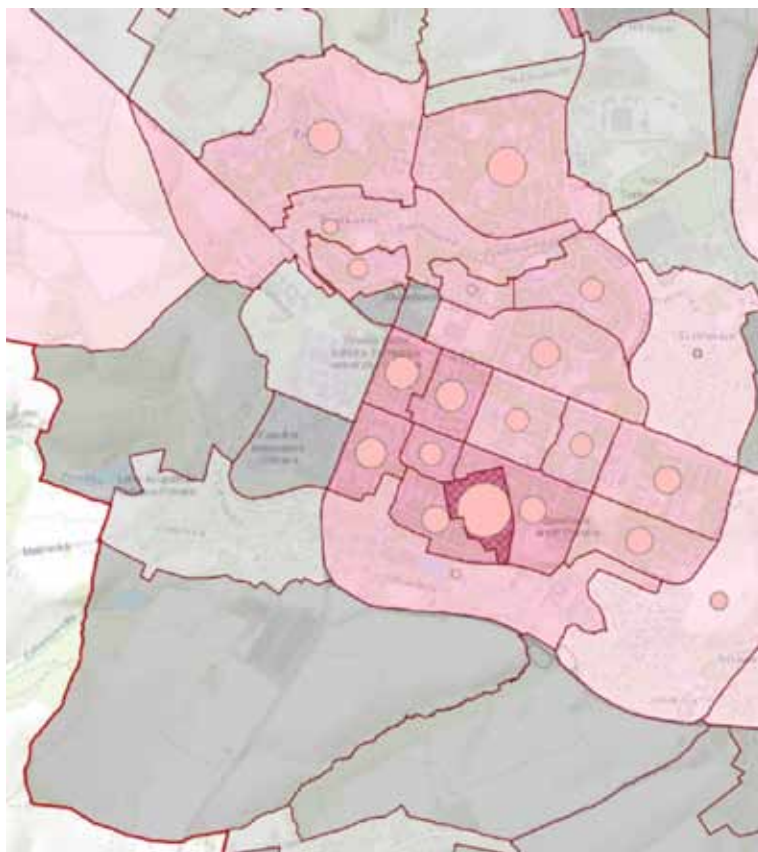
Na území městského obvodu Poruba byly identifikovány 2 ubytovny s kapacitami 26 a 21 lůžek, ale ani jedna již není v provozu.

Jak sociálně vyloučené lokality, tak ubytovny se schváleným provozním řádem jsou velmi negativně konotované a představují limitovaný analytický potenciál při reflexi vývoje sociálního vyloučení v prostoru. Statutární město Ostrava se účastní projektu Ministerstva práce a sociálních věcí „Sociální bydlení – metodická a informační podpora v oblasti sociálních agend“, v jehož rámci vznikla Metodika identifikace lokalit rezidenční segregace (Sýkora, 2018) a byla pilotně ověřována i v Ostravě.

Metodika člení prostor obcí dle vymezení základních sídelních jednotek (ZSJ), kterých má SM Ostrava celkem 133, z toho Poruba 25. Indikátor zachycující osoby ohrožené chudobou a sociálním vyloučením je pomocí příspěvku na živobytí (dávka pomoci v hmotné nouzi), resp., společně posuzovaných osob (SPO) pro poskytnutí příspěvku na živobytí.

Na základě koncentrace SPO v ZSJ vymezují „stupeň koncentrace“ – extrémní/vysoký/střední/nízký a identifikují tak danou lokalitu jako vhodné či nevhodnou pro pořízování/budování kapacit sociálního bydlení.

Vysokých hodnot koncentrace dosahuje jedna základní sídelní jednotka – První obvod, v níž je situována identifikovaná sociálně vyloučená lokalita.

Obrázek 23 Základní sídelní jednotky a koncentrace SPO

Zdroj: Lokality rezidenční segregace (2020)

Pobytové sociální služby v Porubě

Uživatelé Osobám bez přístřeší jsou v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, poskytovány následující služby:

Pobytové služby:

- azylové domy,
- noclehárny,
- domovy se zvláštním režimem,
- domy na půl cesty.

Z důvodu zaměření projektu do městského obvodu Poruba, se zaměříme na sociální služby poskytované v daném místě.

Azylové domy

Na území statutárního města Ostravy je celkem 12 azylových domů, z toho 6 pro ženy a matky s dětmi s kapacitou 190 lůžek, 4 pro muže s kapacitou 145 lůžek, 1 pro muže a ženy (oddělené části jednoho objektu) s kapacitou 25 lůžek (6 pro ženy a 19 pro muže) a pro rodiny s dětmi je pouze 1 azylový dům s kapacitou 52 lůžek.

Tabulka 11 Azylové domy na území Poruby

Poskytovatel	Projekt	Adresa služby	Kapacita	Počet uživatelů	
				2018	odmítnuto
Centrum sociálních služeb Poruba, p.o.	Domov pro matky s dětmi	Dělnická 386/30, Ostrava	35	59	14
Centrum sociálních služeb Poruba, p.o.	Azylové zařízení	Vřesinská 2230/5, Ostrava	14	34	3
Kapacita SMO celkem			401	927	578

Zdroj: odbor sociálních věcí a zdravotnictví, SMO (2019)

Noclehárny jsou na území SMO celkem 3 s celkovou kapacitou 120 lůžek, z toho 106 pro muže a 14 pro ženy; nesídlí však v Porubě. V rámci tzv. Zimního programu jsou uvedené kapacity ještě rozšířeny o 54 lůžek a 120 tzv. volných židlí. Tento program je každoročně spuštěn začátkem zimy, resp. v případě nepříznivého počasí (noční teploty klesnou pod 0° C) a naplněnosti kapacit nocleháren.

Nízkoprahová denní centra pro osoby bez domova jsou v SMO 2 s celkovou kapacitou 125 míst, pro muže i ženy; situovány jsou mimo území Poruby.

Domovy pro seniory a domovy se zvláštním režimem

Ve vztahu k demografickému vývoji

Na území statutárního města Ostravy jsou poskytovány pobytové služby ve 12 domovech pro seniory a 9 domovech se zvláštním režimem.

Tabulka 12 Domovy pro seniory na území Poruby v roce 2018

Organizace	Adresa služby	Celkový počet uživatelů	Kapacita	Počet odmítnutých žádostí z kapacitních důvodů
Domov Slunečnice Ostrava, p. o.	Opavská 4472/76, Ostrava	384	306	512
Kapacita SMO celkem		1 971	1 531	1 501

Zdroj: odbor sociálních věcí a zdravotnictví, SMO (2019)

Přestože domov pro seniory v Porubě představuje jen 8 % z celkového počtu domovů na území města Ostravy, tak je v něm ubytováno 19,5 % uživatelů všech uživatelů.

Tabulka 13 Domovy se zvláštním režimem na území města Ostravy v roce 2018

Organizace	Adresa služby	Celkový počet uživatelů	Kapacita	Počet odmítnutých žádostí z kapacitních důvodů
Domov Slunečnice Ostrava, p. o.	Opavská 4472/76, Ostrava	122	89	172
Kapacita celkem		672	469	863

Zdroj: odbor sociálních věcí a zdravotnictví, SMO (2019)

V Porubě se také nachází 1 domov se zvláštním režimem (11,1 %), avšak představuje ubytování pro 18 % uživatelů.

Domovy s pečovatelskou službou

Na území Poruby jsou tři domovy s pečovatelskou službou, přičemž domov pro seniory Harmonie přivítal první obyvatele v listopadu 2020. Postupným navyšováním kapacit reaguje městský obvod na rostoucí počet obyvatel seniorského věku a související specifické nároky na bydlení.

Tabulka 14 Domovy s pečovatelskou službou na území Ostravy - Poruba

Organizace	Adresa služby	Počet bytových jednotek
Centrum sociálních služeb Poruba – Domov s pečovatelskou službou Astra	Ivana Sekaniny 1812/16, Ostrava	51
Centrum sociálních služeb Poruba – Průběžná	Průběžná 6222/122, Ostrava	80
Domov pro seniory Harmonie	Dělnická 411/29, Ostrava	23

Zdroj: FajnOva Poruba (2021)

Sociální práce poskytovatelů sociálních služeb v rámci bydlení s doprovodným sociálním programem

Na území města Ostravy působí 14 nestátních neziskových organizací, které zprostředkovávají tzv. bydlení s doprovodným sociálním programem. Ke své činnosti mají pronajaté byty, které dále pronajímají osobám v bytové nouzi (SMO, 2019).

Do tohoto systému je zapojeno 726 bytů, ve kterých je ubytováno 1 411 osob (stav k 12/2018). Přesný počet jednotlivých vlastníků bytového fondu je popsán v následující tabulce.

Městský obvod Poruba spolupracuje s organizací MENS SANA, o.p.s., která má k dispozici 11 obecních bytů pro cílovou skupinu lidí se zkušeností s duševním onemocněním především z oblasti psychóz, neuróz a poruch osobnosti a lidé s narušenými poznávacími schopnostmi žijící v Ostravě a blízkém okolí.

Dále má k dispozici 2 byty Asociace Trigon, o.p.s., která se v něm zaměřuje na poskytování chráněného bydlení pro cílovou skupinu osob s duševním onemocněním, popřípadě s lehkým mentálním postižením nebo kombinovanými diagnózami (duševním a tělesným, mentálním nebo smyslovým postižením).

Do segmentu bydlení s doprovodným sociálním programem se ve spolupráci s neziskovými organizacemi zapojil i dominantní soukromý vlastník bytového fondu, společnost Heimstaden Czech.

Do oblasti sociálního bydlení vstoupil v roce 2016 aktivně Magistrát města Ostravy, který aktuálně (10/2020)

spolupracuje se 7 městskými obvody – Hrabová, Mariánské Hory a Hulváky, Moravská Ostrava a Přívoz, Poruba, Radvanice a Bartovice, Slezská Ostrava, Vítkovice – realizuje projekt „Sociální bydlení ve městě Ostrava“. Projekt se zaměřuje na tvorbu systému sociálního bydlení statutárního města Ostravy. V rámci projektu jsou do obecních bytů zabydlovány domácnosti v bytové nouzi a v individuálně nastavené intenzitě podpory spolupracují se sociálními pracovníky. Poruba je do projektu zapojena sociálními byty a jedním krizovým bytem.

Analýza současného stavu v lokalitě

Obsahem kapitoly je rekonstrukce hodnot, identity místa a faktorů s nimi spojených, identifikace potřeb obyvatel v dané lokalitě s akcentem na plánování městského prostoru a možné konfliktní požadavky. Výzkumným nástrojem byly participativní techniky, které projektový tým realizoval v lokalitě Hlavní třídy v prvním a druhém roce projektu. Text vznikl syntézou interpretací a poznatků z použitých participativních technik, které jsou souhrnně uvedeny v metodologické kapitole č. 1. Nejprve je vždy krátce představena užitá participativní technika následovaná interpretačním shrnutím.

Situační analýza

V rámci tohoto výzkumu jsme využili kvalitativní výzkumnou strategii, protože umožňuje porozumět konstrukci sociální reality z perspektivy subjektu, jenž je vnímán jako odborník na situace, které prožívá. Výzkum je tak zaměřen na získání perspektivy „zevnitř“ za použití měřítek zkoumaného subjektu (viz např. Denzin, Lincoln, 2011).

Pro výběr informantů jsme využili záměrný výběr komunikačních partnerů, kdy jsme (záměrně) vyhledávali účastníky dle „určitých vlastností“; kritérií (viz např. Mioviský, 2006; Rubin, Babbie, 2011). Využitým kritériem výběru bylo doporučení komunikačního partnera aplikačními garanty projektu. Druhým kritériem výběru byla dobrovolnost zapojení se do výzkumu. Výzkumu se zúčastnilo 32 komunikačních partnerů.

V rámci využitých polostrukturovaných rozhovorů byly před samotným interview připraveny okruhy otázek, které byly následně komunikačním partnerům pokládány. Na takto připravené „jádro“ interview se posléze dále nabalovaly další otázky (viz také Silverman, 2013). V rámci stanoveného předmětu výzkumu se ukázala jako (jednoznačná) výhoda možnost kombinovat volnou a strukturovanou komunikační výměnu mezi informantem a výzkumníkem a „vytěžit současně maximum jejich výhod“ v oblasti motivace informanta, ale i tvorby dat (podobně viz Mioviský, 2006).

Analýza a interpretace dat

Situační analýza je analýzou situace. Situací rozumíme množinu všech prvků, které utvářejí zkoumaný fenomén svým působením a které lze podložit empirickými daty. Clarke a kol. (2018) uvádí, že „podmínky situace jsou v situaci“, čímž upozorňuje na neoddělitelnost jevu a jeho kontextu v jejich dynamické interakci.

Vyjma „klasických“ postupů zakotvené teorie⁸ využívá situační analýza tří nástrojů, jedná se o: situační mapy, mapy sociálních světů a arén a poziční mapy. Každý z těchto nástrojů přitom představuje odlišný způsob kódování a reprezentace získaných dat a jejich vzájemných vztahů. Situační mapy slouží k zachycení všech (stěžejních) elementů přítomných ve zkoumané situaci (bez rozdílu, o jaký typ elementu se jedná) za účelem zachycení komplexnosti a dynamičnosti dané situace. Mapy sociálních světů a arén umožňují porozumění situaci na mezourovni, prostřednictvím určení jejich klíčových aktérů a arén (diskursivní prostory, v nichž dochází k vyjednávání významů). Posledním nástrojem jsou poziční mapy, jež umožňují nahlížet na různorodost významových pozic (ne)zastávaných aktéry v dané situaci na významových osách identifikovaných ve zkoumané situaci (Clarke a kol., 2018). V rámci výzkumu byly využity konkrétně (uspořádané i neuspořádané) situační mapy pro celkové ukotvení tématu výzkumu a poziční mapy v rámci tvorby dat o fungování reflexe po jednání a (ne)reflexivní rekonstrukce emocí v sociální práci.

⁸ Mezi „klasické“ postupy zakotvené teorie patří: otevřené kódování (tvorba analytických držátek, kódů); záměrné kódování (hledání podobností, výběr „nejužitečnějších“ kódů; „porovnání dat s kódy a kódů s daty“ a propracování kódů); axiální kódování (tvorba koherentního celku, kategorií, které ukazují na vztahy mezi jednotlivými kódy); a teoretická fáze (tvorba teorie, která nám odpoví na výzkumnou otázku) (Charmaz, 2003).

Situační analýza Hlavní třídy v Porubě: Co je to Hlavní třída a co pro Vás znamená?

Individuální a kolektivní lidské elementy a aktéři

Na Hlavní třídě v Porubě spolupůsobí řada aktérů individuální i kolektivní povahu. Jedná se o osoby, které mají Hlavní třídu spojenou se svým domovem i pracovištěm („pracující“ či „obyvatelé“). Aktéry jsou v daném prostoru ale také osoby, které Hlavní třídou (jen) projíždějí. V rámci situační analýzy aktérů působících na Hlavní třídě je třeba zmínit i úroveň působení jednotlivých aktérů, která může být určitým způsobem formalizovaná např. aktéři v rámci městského obvodu, zastupitelé či městská policie; nebo naopak zcela neformální jako rodiče s dětmi. V rámci popisu skupiny aktérů lze určitě zmínit i pocitovou vazbu k jejich existenci, která byla součástí narativů komunikačních partnerů. Zajímavou skupinou jsou v tomto ohledu „*persony non grata*“ (např. lidé bez domova, lidé pod vlivem alkoholu), které vyvolávali v informantech negativní pocity. I tyto osoby přesto spolu-utváří prostor Hlavní třídy. Zajímavou skupinu aktérů tvořila skupina osob, která je na Hlavní třídě vnímána jako nepřítomná, tedy studenti VŠB. I přes tuto nepřítomnost byli často právě studenti VŠB informanty explicitně zmiňováni.

Diskurzivní konstrukty nebo individuální/kolektivní lidské akce

Ve spojitosti s Hlavní třídou hovořili informanti o řadě výkladů Hlavní třídy. Zajímavým jevem při popisu Hlavní třídy byla antropomorfizace tohoto místa, kdy o něm bylo hovořeno jako o něčem živém, majícím vlastního ducha (místa) a vlastní dynamiku („*tep*“). Hlavní třída byla v narativech vnímána jako „*centrum*“ setkávání, dění, podnikání, kultury, zábavy, akcí, ale třeba také stravování atd. V narativech informantů bylo patrné, že je Hlavní třída spojována s určitou hrdostí či „*chloubou*“. V rámci analýzy diskurzivních konstruktů se často objevovaly také přirovnání k jiným městům či místům (Champs-Élysées v Paříži či La Rambla v Barceloně), které Hlavní třída vyprávějícím asociovala.

Politické a ekonomické elementy

Politické a ekonomické elementy místa byly spojovány s určitou ambivalencí mezi vnímáním Hlavní třídy jako exkluzivního místa na bydlení a podnikání a percepce tohoto místa jako „*nákladného*“ s vysokými nájmy. V rámci elementů politické povahy byla informanty verbalizována „*vůle města*“ (resp. městského obvodu) k rekonstrukcím a obnově. Prvkem, kterého si byli komunikační partneři v kontextu výše zmíněného vědomi, byl status Hlavní třídy jakožto památkově chráněné oblasti, kdy byly intervence soukromých developerů vnímány jako hrozba i jako příležitost.

Časové elementy

Hlavní třída byla silně spojována právě s elementy času. Tyto elementy měly své kořeny v historii místa často spojované se soukromými sentimenty vyprávějících („*ta stará Poruba*“). S Hlavní třídou bylo v tomto kontextu silně spojeno označení „*Leninka*“ a výskyt legendárních míst či obchodů (např. Labužník). Hlavní třída byla s časem spojována ale také, co do změny struktury obyvatel z „*horníků a starší generace*“ na „*ty nově příchozí, mladé*“, což dále ovlivňuje potřeby obyvatel vztahované k tomuto místu. Ve vztahu k časovým elementům byla Hlavní třída vnímána ambivalentně jako místo „*kde se zastavil čas*“, „*místo, které není, co už bývalo*“ či „*monument s potenciálem*“. S časem byl rovněž spojen koloběh ročních období a s ním spojené akce (např. vánoční trhy) a denní doba (zde zejména v kontextu jídla – „*menička*“).

Hlavní problémy

V rámci této kategorie byla identifikována řada rozvojových oblastí, návrhů na zlepšení, ale také vizí, jak využít potenciál daného místa. Zajímavými „*problémy*“ byla např. chátrání, absence místa na volný pohyb pro děti (a pro psy), menší využívanost „*spodní části*“ či výskyt reklamního smogu. V Hlavní třídě byl ale objeven i potenciál např. pro její prodloužení v souladu s původně plánovaným historickým konceptem, využití „*prázdné louky*“

na konci Hlavní třídy" či „využití výběžku Alšova náměstí“. Dalšími oblastmi vizí a potenciálu bylo vnímání Hlavní třídy jako místa umění, kdy se v narativech informantů objevovaly návrhy např. na umístění uměleckých děl do prostoru Hlavní třídy, vytvoření vodní plochy či stavba orloje. Často opakovaným problémem byla doprava a „chaos s parkováním“. Zajímavou oblastí k dalšímu řešení bylo rovněž propojení kampusu Vysoké školy báňské s Hlavní třídou tak, ať nevzniká „exkludovaný prostor univerzity“.

Nelidské elementy a aktéři

V rámci této kategorie byly často zmiňovány elementy jako příroda či zeleň, které byly s Hlavní třídou v narativech informantů nevyhnutelně spojovány. Hlavní třída tak byla často vnímána jako místo, kde „posedět“. Dalším důležitým elementem, který se ve vyprávěních k Hlavní třídě často vztahoval, bylo „jídlo a káva“; kdy informanti vnímali (již částečně využitý) potenciál Hlavní třídy k tomu stát se „místem, kam se chodí za dobrým jídlem a pitím“. V naracích komunikačních partnerů byly často zmiňovaným elementem také nákupy, kdy byla Hlavní třída připodobňována k „shopping parku bez střechy“. Hlavní třída byla v rámci této kategorie spojována rovněž se zábavou, akcemi a multiaktivitovými příležitostmi (od běhání, bruslení přes jízdu na kole, procházky či venčení psů).

Implicitní aktéři či faktory

Implicitní aktéři či faktory spojené s Hlavní třídou byly takové faktory či aktéři, které byly ve vyprávěních komunikačních partnerů přítomné byť ne zcela zjevně vyslovené. Skupinami implicitních aktérů byly např. skupiny „uživatelů“ prostoru Hlavní třídy jako zákazníci, lidé v důchodovém věku či „posedávači“. Mezi nezjevné aktéry patřily ale také bytová družstva a společenství vlastníků či dopravní podnik.

Diskurzivní konstrukce ne-lidských elementů a faktorů

S diskurzivními konstrukty nelidských elementů a faktorů bylo vnímání Hlavní třídy jako prostoru dichotomicky rozděleného na „horek“ (živější, aktivnější, frekventovanější) a „spodek“ (bez života, méně aktivní, „no go area“). Z hlediska diskurzivních konstrukcí spojených s prostorem Hlavní třídy lze rovněž vyzdvihnout jeho vnímání jako přirozeného těžiště (jednoho ze tří měst v Ostravě), které je zároveň určitou kombinací „náměstí“, „bulváru a promenády“ a „absentující radnice“ Poruby. V narativech spojených s Hlavní třídou bylo i zde možné rozeznat určitou ambivalenci mezi vnímáním Hlavní třídy jako „architektonického skvostu“ a spojením tohoto místa s „oku ne příliš lahodící sorelou“.

Sociokulturní a symbolické elementy

Sociokulturní a symbolické elementy vztahující se k Hlavní třídě se pohybovaly v intencích sentimentálního a emočně zabarveného postoje k danému místu. Hlavní třída tak byla vnímána jako „domov“, „srdcová záležitost“ spojená s dětstvím, „komunita“, „nejhezčí část Poruby“, „místo s tradicí a atmosférou“, ale také místo „ne-vztahu“, tedy neexistujícího vztahu k místu, které je vnímáno jako místo s nevyužitým potenciálem v člověku tento vztah vyvolat či vytvořit.

Prostorové elementy

V narativech informantů byla Hlavní třída spojována s řadou míst, na ní ležících nebo v ní existujících. Informanti zde zmiňovali místa „obecně známá“ jako např. Věžičky, kruhový objezd („rondl“) či ulici 17. listopadu, ale i místa, která mají osobní význam pro ně samotné jako např. „mekáč, sekáč“.

Vztažené diskurzy (historické, narativní nebo vizuální)

V této kategorii vztažených diskurzů zaznívalo nejsilněji propojení Hlavní třídy s komunismem a socialismem, „kdy byla vystavěna“. V naracích komunikačních partnerů se rovněž objevovala určitá ambivalence ve vnímání Hlavní třídy jako „otevřené či uzavřené novým věcem“. S Hlavní třídou často spojovaným vyprávěním bylo vyprávění o veřejném, (ne)dostupném a (ne) bezpečném prostoru.

Dotazníkové šetření

V rámci výzkumu jsme využili rovněž kvantitativní výzkumnou strategii s využitím techniky dotazníkového šetření. Dotazníky obsahovaly celkem šest otázek na téma: *Co pro vás znamená Hlavní třída?* Byly zvoleny tři možnosti vyplnění dotazníků, a to přímé osobní dotazování (face-to-face) pomocí PAPI techniky (Paper and Pen Interview) veřejnosti a stakeholderů a nepřímé písemné dotazování.

K oslovení veřejnosti docházelo v různých časových horizontech na několika předem vytipovaných místech v okolí Hlavní třídy. Celé šetření probíhalo v průběhu několika týdnů. K rozhovorům stakeholdery na Hlavní třídě docházelo na základě předchozího e-mailového či telefonického sjednání osobní schůzky. Součástí vyplnění dotazníků byla se souhlasem a vědomím dotazovaného provedena zvuková nahrávka rozhovoru. Nepřímé písemné dotazování bylo provedeno vložením dotazníkových archů do vytipovaných domovních schránek ve vchodech na Hlavní třídě. Následně tyto dotazníky respondenti odevzdali na předem určená místa na Hlavní třídě.

Analýza a interpretace dat

Vyhodnocení jednotlivých otázek jsou představena nejprve v podobě tabulek a grafů a doplněna na závěr slovním komentářem. Vyhodnocení první, druhé, páté a šesté otázky je doplněno také o grafické znázornění výsledků z šetření.

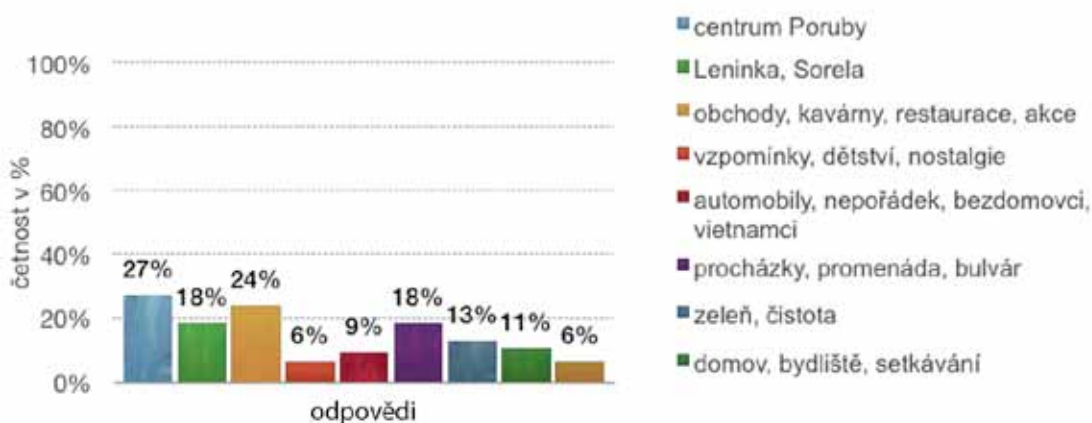
Vyhodnocení otázky č. 1: Co se Vám vybaví, když se řekne Hlavní třída?

Tabulka 15 Otázka č. 1 - Vyhodnocení dotazníků

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
centrum Poruby	27%	62
Leninka, Sorela	18%	42
obchody, kavárny, restaurace, akce	24%	54
vzpomínky, dětství, nostalgie	6%	14
automobily, nepořádek, bezdomovci, vietnamci	9%	21
procházky, promenáda, bulvár	18%	42
zeleň, čistota	13%	29
domov, bydliště, setkávání	11%	24
konkrétní místo: Alšák, rondel, Dukla	6%	14

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 1 Otázka č. 1 - Vyhodnocení dotazníků

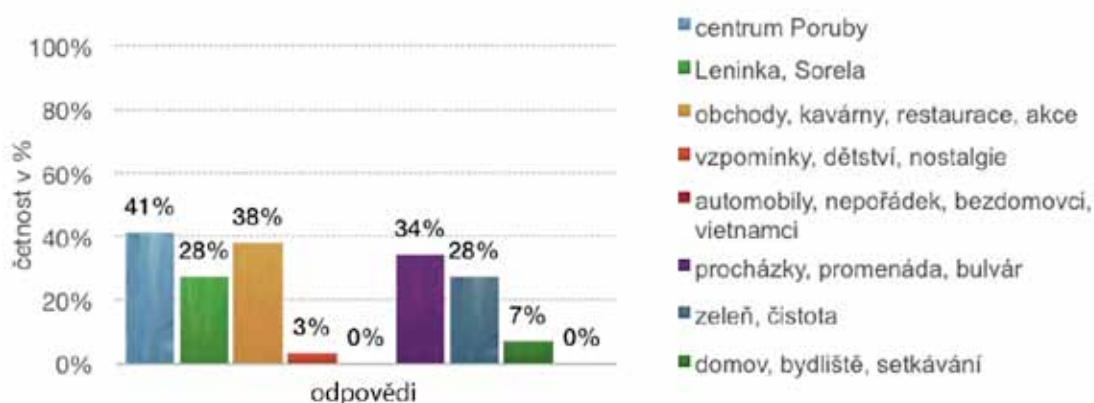
Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Tabulka 16 Otázka č. 1 - Vyhodnocení rozhovorů

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
centrum Poruby	41%	12
Leninka, Sorela	28%	8
obchody, kavárny, restaurace, akce	38%	11
vzpomínky, dětství, nostalgie	3%	1
automobily, nepořádek, bezdomovci, vietnamci	0%	0
procházky, promenáda, bulvár	34%	10
zeleň, čistota	28%	8
domov, bydliště, setkávání	7%	2
konkrétní místo: Alšák, rondel, Dukla	0%	0

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 2 Otázka č. 1 - Vyhodnocení rozhovorů

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Největší počet respondentů si Hlavní třídu představuje jako centrum Poruby. Poté pro ně Hlavní třída představuje místo plné jejich oblíbených kaváren, restaurací a obchodů, kde tráví svůj volný čas. Třetí nejčastější asociace je spojena s architektonickým stylem "sorela", ve kterém je Hlavní třída vybudována, a s bývalou "Leninkou". Stejně časté byly odpovědi, ve kterých si respondenti vybavují Hlavní třídu jako bulvár, promenádu a místo určené procházkám. Často se objevovaly odpovědi reagující na příjemné prostředí Hlavní třídy, jako čistý prostor plný zeleně a upravených záhonů. V závěsu jsou odpovědi, při nichž si respondenti spojují Hlavní třídu s domovem a místem, kde potkávají své přátele a rodinu. Minimálně se objevují negativní reakce na hluk automobilů, neslušné chování řidičů, nepořádek a častý výskyt vietnamských obchodů či bezdomovců. Respondenti zmiňují také význam jejich vzpomínek z dětství a závan historie, který z ulice cítí.

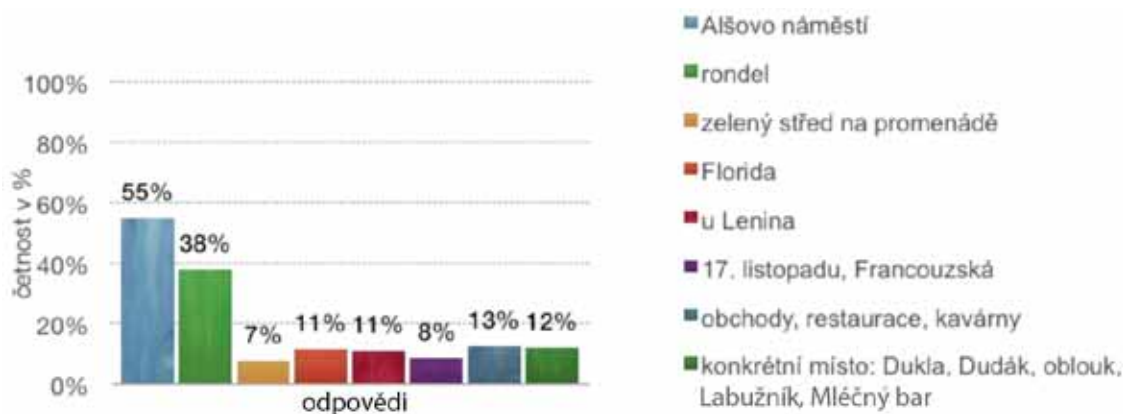
Vyhodnocení otázky č. 2: Co jsou pro Vás významná místa Hlavní třídy?

Tabulka 17 Otázka č. 2 - Vyhodnocení dotazníků

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
Alšovo náměstí	55%	126
rondel	38%	87
zelený střed na promenádě	7%	17
Florida	11%	26
u Lenina	11%	25
17. listopadu, Francouzská	8%	19
obchody, restaurace, kavárny	13%	29
konkrétní místo: Dukla, Dudák, oblouk, Labužník, Mléčný bar	12%	27

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 3 Otázka č. 2 - Vyhodnocení dotazníků

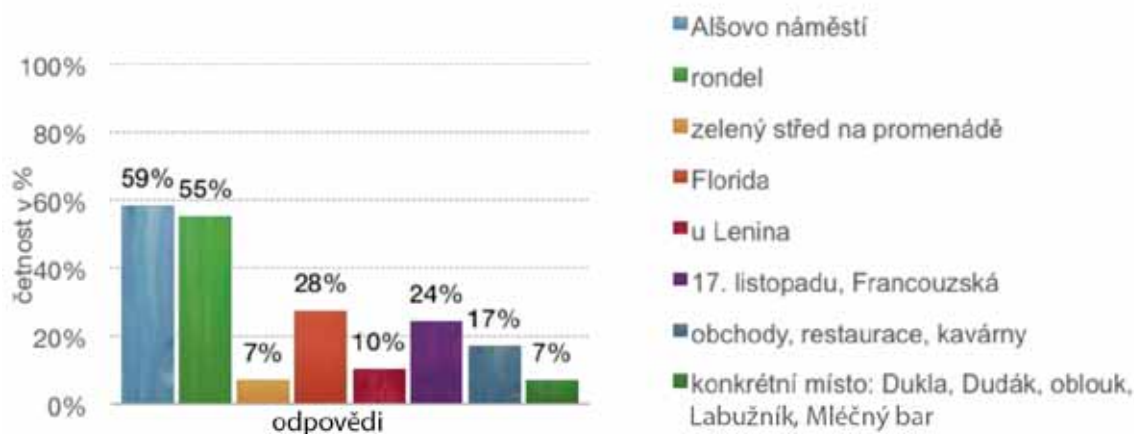
Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Tabulka 18 Otázka č. 2 - Vyhodnocení rozhovorů

TYP ODPOVĚDÍ	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
Alšovo náměstí	59%	17
rondel	55%	16
zelený střed na promenádě	7%	2
Florida	28%	8
u Lenina	10%	3
17. listopadu, Francouzská	24%	7
obchody, restaurace, kavárny	17%	5
konkrétní místo: Dukla, Dudák, oblouk, Labužník, Mléčný bar	7%	2

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 4 Otázka č. 2 - Vyhodnocení rozhovorů

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Pro největší počet respondentů je nejvýznamnějším místem Alšovo náměstí. Na druhém místě se umístil kruhový objezd, označovaný v odpovědích jako „rondel“ nebo „kruháč“. Na třetím místě respondenti jmenovali kavárny a restaurace nacházející se na Hlavní třídě, jako je Cukrárna u Babičky, Mexická restaurace, Mléčný bar, Co Café atp. O čtvrté místo se dělí prostor zvaný „u Lenina“ a prostor kolem Floridy. Často se také vyskytovala odpověď s konkrétními místy na Hlavní třídě, jako je Mléčný bar, u Dudáka, kino Dukla, Labužník atp. Nezanedbatelné pro respondenty byl začátek a konec Hlavní třídy – budova Vysoké školy báňské a ulice Francouzská, stejně tak jako prostřední pruh Hlavní třídy, určený pro cyklisty a pěší.

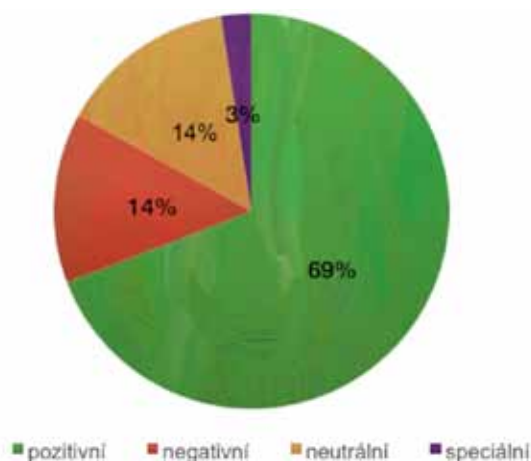
Vyhodnocení otázky č. 3: Jaké pocity a myšlenky ve Vás Hlavní třída vyvolává?

Tabulka 19 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
pozitivní	61%	139
negativní	12%	28
neutrální	13%	29
speciální	2%	5

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 5 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků

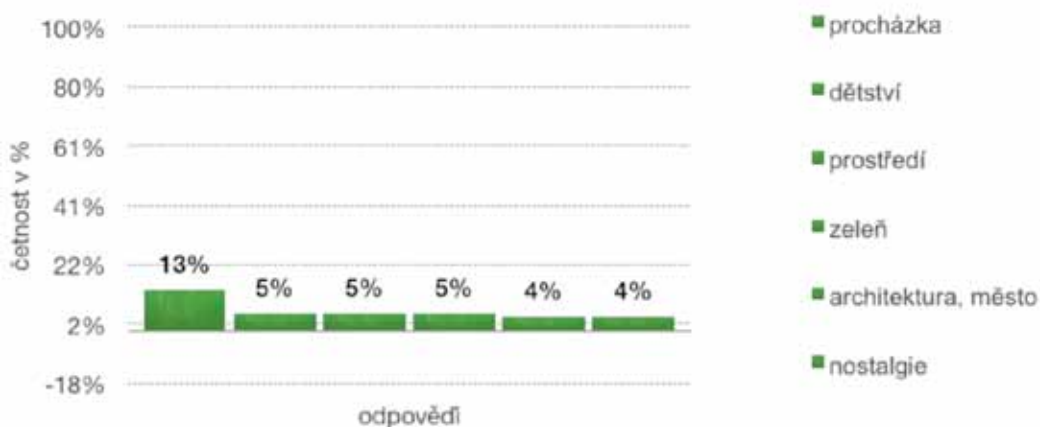
Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Tabulka 20 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků – kladné hodnocení

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
procházka	13%	18
dětství	5%	12
prostředí	5%	12
zeleň	5%	12
architektura, město	4%	9
nostalgie	4%	9

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 6 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků – kladné hodnocení

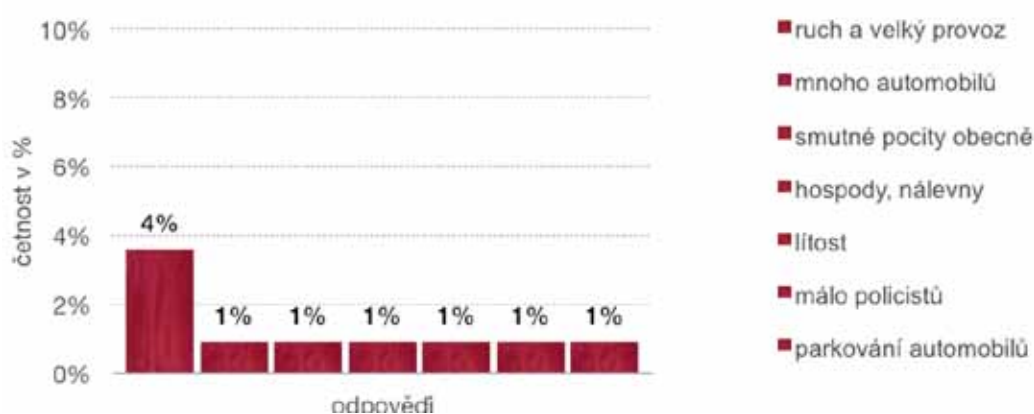
Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Tabulka 21 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků – záporné hodnocení

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
ruch a velký provoz	4%	5
mnoho automobilů	1%	2
smutné pocity obecně	1%	2
hospody, nálevny	1%	2
lítost	1%	2
málo policistů	1%	2
parkování automobilů	1%	2

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 7 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků – záporné hodnocení

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Největší část respondentů vnímá Hlavní třídu pozitivně, a to 61 % dotázaných. Druhou nejčastější odpovědí byly neutrální pocity (13 %) typu „žádné“, „nevím“ a „normální“. Negativní pocity jsou vyvolány u 12 % respondentů. Objevily se také odpovědi speciální (2 %) např. „chuť na kebab“, „Václavák“ a „Dnes frigidní dáma, ale mohla by být sexy holka. Už jen název....“.

U pozitivních pocitů převažovaly odpovědi „procházka“, „dětství“, „prostředí“ a „zeleň“. U negativních pocitů byly nejčastěji zmiňovány „velký provoz automobilů“ nebo „velký ruch“.

Vyhodnocení otázky č. 4: Kde a jak trávíte na Hlavní třídě svůj čas?

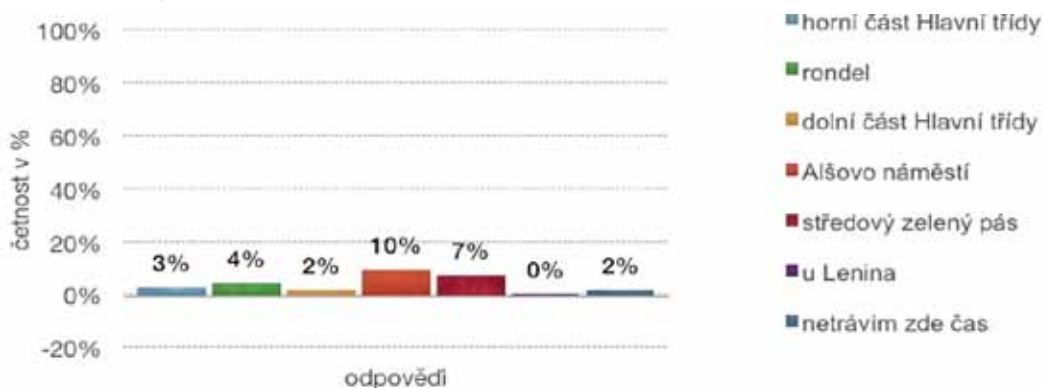
a) Vyhodnocení otázky: Kde trávíte na Hlavní třídě svůj čas?

Tabulka 22 Otázka č. 4a - Vyhodnocení dotazníků

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
horní část Hlavní třídy	3%	7
rondel	4%	10
dolní část Hlavní třídy	2%	4
Alšovo náměstí	10%	22
středový zelený pás	7%	17
u Lenina	0%	1
netrávím zde čas	2%	5

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 8 Otázka č. 4a - Vyhodnocení dotazníků

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

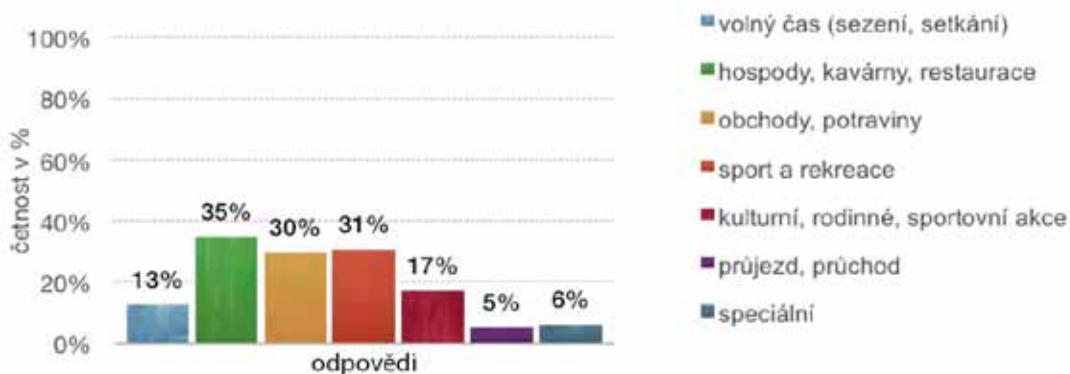
a) Vyhodnocení otázky: Jak trávíte na Hlavní třídě svůj čas?

Tabulka 23 Otázka č. 4b - Vyhodnocení dotazníků

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
volný čas (sezení, setkání)	13%	29
hospody, kavárny, restaurace	35%	79
obchody, potraviny	30%	68
sport a rekreace	31%	70
kulturní, rodinné, sportovní akce	17%	39
průjezd, průchod	5%	12
speciální	6%	14

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 9 Otázka č. 4b - Vyhodnocení dotazníků

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Čtvrtá otázka byla při vyhodnocování rozdělena do dvou částí. První se věnovala části otázky „Kde trávíte na Hlavní třídě svůj čas?“. K této části odpovědi se vyjádřil poměrně malý počet respondentů. Nejčastější odpovědí bylo Alšovo náměstí (10%), druhou nejčastější byl středový zelený pás (7%) a jako třetí nejčastější odpověď se objevoval „rondel“.

Na druhou část otázky „Jak trávíte na Hlavní třídě svůj čas?“ odpovídala větší část respondentů. Nejčastější odpovědi byly „hospody, kavárny, restaurace (35%)“ kdy byly často zmiňovány podniky kebab, Palača, Babička, Cokafe a Labužník. Druhou nejčastější odpovědí byl sport a rekreace (31%) – např. jízda na kole a procházky. Další častou odpovědí (30%) byla „obchody a potraviny“ kdy nejčastěji byly zmiňovány Biokošíky. Často se ale u odpovědi objevovaly také „kulturní, rodinné a sportovní akce“ (17%) jako např. Cirkulum nebo Vánoční trhy a také „volnočasově“ (13%) – sezení na lavičkách nebo setkávání s přáteli.

Vyhodnocení otázky č. 5: Co se Vám na Hlavní třídě líbí?

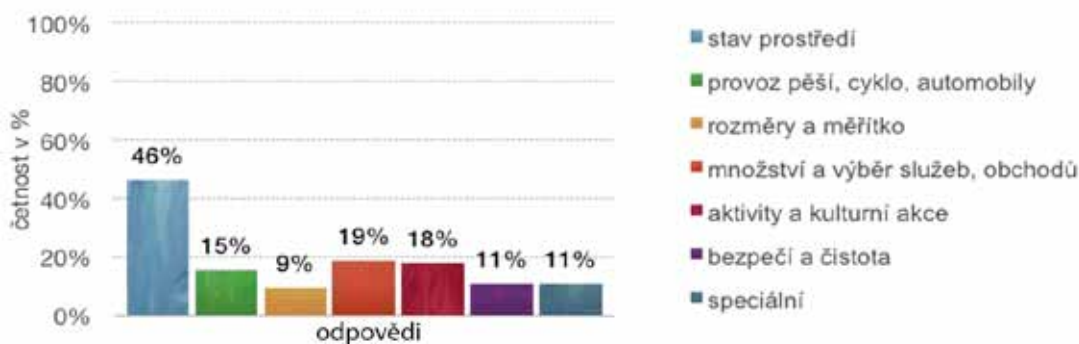
a) Vyhodnocení otázky: Co se Vám na Hlavní třídě líbí?

Tabulka 24 Otázka č. 5a - Vyhodnocení dotazníků

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
stav prostředí	46%	106
provoz pěší, cyklo, automobily	15%	35
rozměry a měřítka	9%	21
množství a výběr služeb, obchodů	19%	43
aktivity a kulturní akce	18%	41
bezpečí a čistota	11%	24
speciální	11%	24

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 10 Otázka č. 5a - Vyhodnocení dotazníků

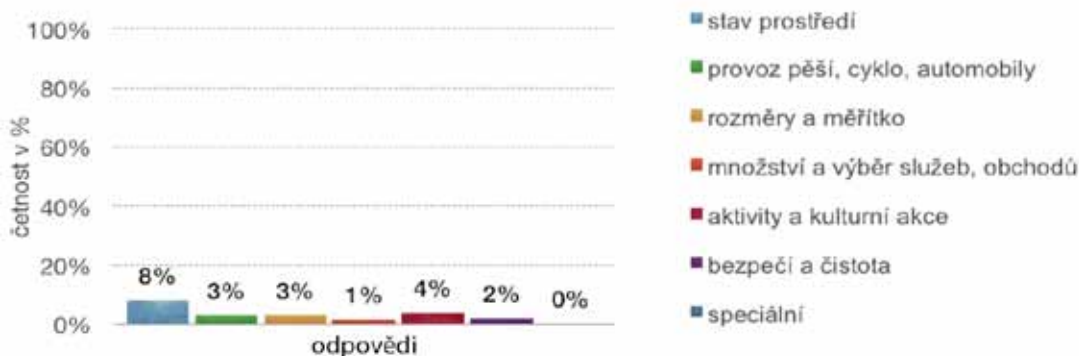
Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Tabulka 25 Otázka č. 5a - Vyhodnocení rozhovorů

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
stav prostředí	8%	18
provoz pěší, cyklo, automobily	3%	7
rozměry a měřítka	3%	7
množství a výběr služeb, obchodů	1%	3
aktivity a kulturní akce	4%	9
bezpečí a čistota	2%	4
speciální	0%	0

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 11 Otázka č. 5a - Vyhodnocení rozhovorů

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

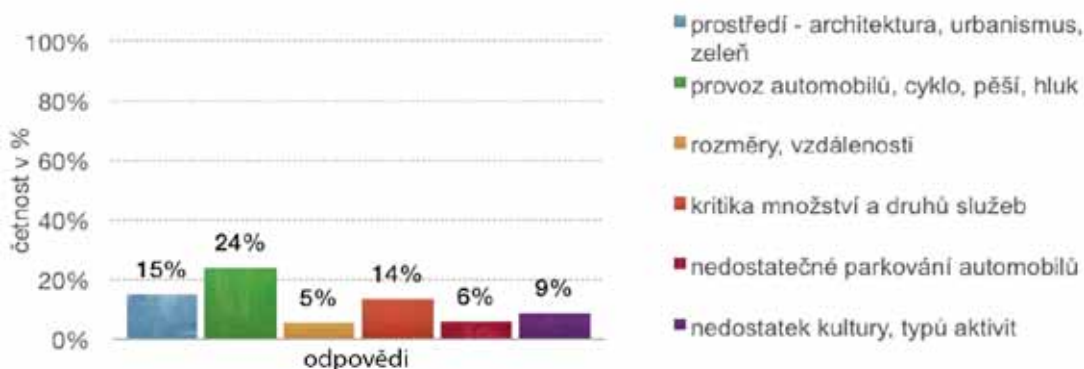
b) Vyhodnocení otázky: Co se Vám na Hlavní třídě nelíbí?

Tabulka 26 Otázka č. 5b - Vyhodnocení dotazníků

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
prostředí - architektura, urbanismus, zeleň	15%	34
provoz automobilů, cyklo, pěší, hluk	24%	54
rozměry, vzdálenosti	5%	12
kritika množství a druhů služeb	14%	31
nedostatečné parkování automobilů	6%	13
nedostatek kultury, typů aktivit	9%	20
sociální problémy - bezdomovci, romové, vietnamci, opilci, pocit nebezpečí	13%	30
městské problémy - ceny, vedení města, policie, odpadky	6%	14
speciální	14%	32

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 12 Otázka č. 5b - Vyhodnocení dotazníků

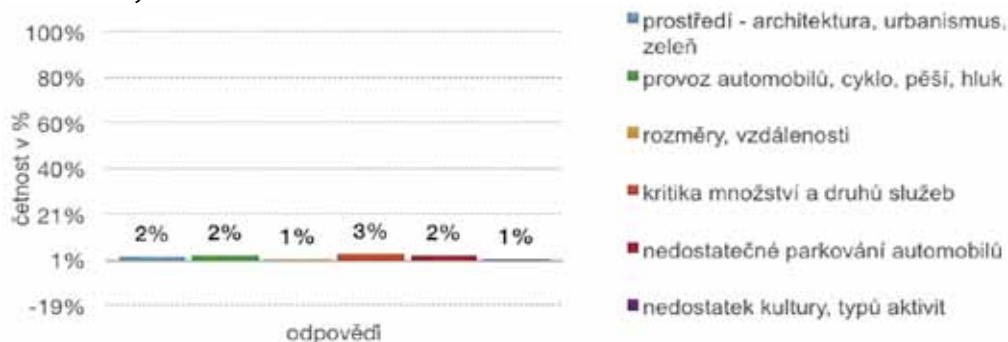
Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Tabulka 27 Otázka č. 5b - Vyhodnocení rozhovorů

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
prostředí - architektura, urbanismus, zeleň	2%	4
provoz automobilů, cyklo, pěší, hluk	2%	5
rozměry, vzdálenosti	1%	2
kritika množství a druhů služeb	3%	7
nedostatečné parkování automobilů	2%	5
nedostatek kultury, typů aktivit	1%	2
sociální problémy - bezdomovci, romové, vietnamci, opilci, pocit nebezpečí	2%	4
městské problémy - ceny, vedení města, policie, odpadky	0%	0
speciální	1%	2

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 13 Otázka č. 5b - Vyhodnocení rozhovorů

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

46 % respondentů dotazníků a 8 % respondentů rozhovorů se shodlo, že stav prostředí (architektura, urbanismus, ale také zeleň a květinová výzdoba) je nejvýznamnějším pozitivním faktem na Hlavní třídě. Rozdíl je však v druhé nejvýznamnější kladné otázce, která je dle 19 % respondentů dotazníků spokojeno s množstvím a druhy služeb v místě. Tento postoj zastává pouze 1% respondentů rozhovorů. Dle této skupiny je druhým nejvýznamnějším pozitivním jevem množství kulturních akcí a aktivit, které se na Hlavní třídě či v jejím okolí organizují. Za zmínku stojí sekce pozitivních speciálních odpovědí, mezi které patří například vyzvednutí slunečních hodin, knihovny na Alšově náměstí či akce Cirkulum. 15 % respondentů dotazníků se shoduje na vhodné dimenzaci Hlavní třídy z hlediska provozu, pohybu lidí a především nedávné spuštění služby NextBIKE. 11 % dotazovaných také souhlasí s tím, že se cítí v okolí Hlavní třídy bezpečně a je zde převážně čisté a udržované prostředí.

Co se negativních jevů na Hlavní třídě týče, 24 % dotazovaných z oblasti dotazníků uvedlo příliš velký ruch a provoz automobilů, velký provoz kol, hluk, nebezpečná přecházení v místech oblouků a nevhodná parkování řidičů. Nejvýznamnějším negativním bodem z respondentů rozhovorů je dle 3 % kritika množství a druhů služeb, občanské vybavenosti či chybějící dětská hřiště. Za zmínku však také stojí, že 13 % respondentů dotazníků uvedlo za významné vnímané problémy pocitu nebezpečí a nepořádku spojené s množstvím bezdomovců či podnapilých v nočních hodinách. Mezi opakující se odpovědi dále patřilo uvědomění si vizuálního smogu ve výlohách vietnamských obchodů a poukázání na množství těchto obchodů se zcela totožným zbožím. Respondenti dále uvedli za problém hluk a agresivní chování Romů. Mezi speciální odpovědi z části negativních jevů, kterých je 14 %, je vhodné uvést nepořádek a špatné nakládání s odpady, málo policistů na ulicích a chybějící veřejné WC.

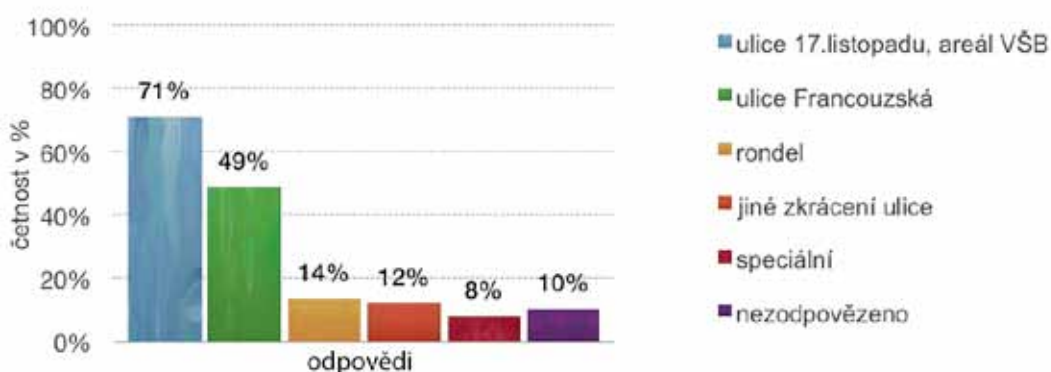
Vyhodnocení otázky č. 6: Kde vnímáte hranice Hlavní třídy?

Tabulka 28 Otázka č. 6 - Vyhodnocení dotazníků

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
ulice 17.listopadu, areál VŠB	71%	162
ulice Francouzská	49%	111
rondel	14%	31
jiné zkrácení ulice	12%	28
speciální	8%	18
nezodpovězeno	10%	23

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 14 Otázka č. 6 - Vyhodnocení dotazníků

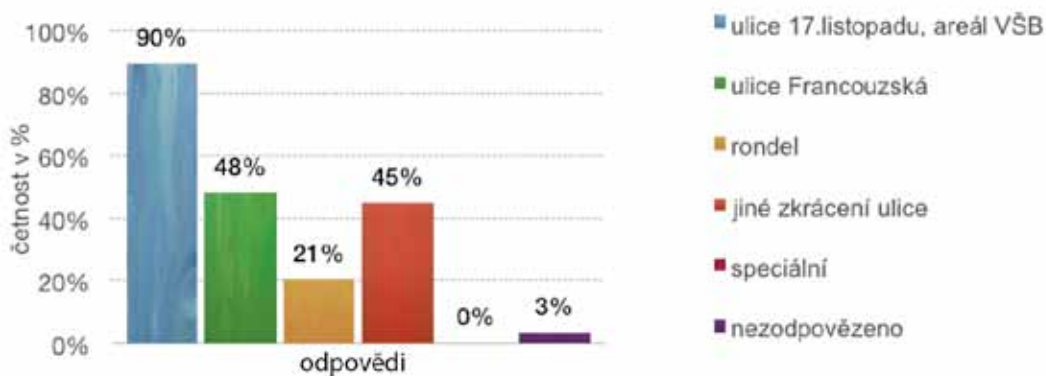
Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Tabulka 29 Otázka č. 6 - Vyhodnocení rozhovorů

TYP ODPOVĚDI	POČET (%)	POČET ZMÍNEK
ulice 17.listopadu, areál VŠB	90%	26
ulice Francouzská	48%	14
rondel	21%	6
jiné zkrácení ulice	45%	13
speciální	0%	0
nezodpovězeno	3%	1

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Graf 15 Otázka č. 6 - Vyhodnocení rozhovorů

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

V otázce hranic Hlavní třídy si 71 % respondentů dotazníků a 90 % respondentů rozhovorů je jisto ulicí 17. listopadu a areálem Vysoké školy báňské, coby hranicí. Opačná hranice je dle 49 % respondentů dotazníků a 48 % respondentů rozhovorů ulice Francouzská. Významné je však zmínění rondelu, jako hranice, což zmínilo 14 % respondentů dotazníků a 21 % respondentů rozhovorů. Významnou informací je také osobní krácení délky Hlavní třídy v případě respondentů rozhovorů, kdy 45 % dotazovaných uvedlo ulici Porubskou, budovu soudu, McDonaldu, či dokonce Polikliniky až Kauflandu.

World Café

Metoda World Café se jmenuje podle kávových stolů, kolem nichž probíhá skupinová diskuze. World Café umožňuje středním a větším skupinám (přibližně 20 až 60 účastníků) sdílet zkušenosti, názory a hledat odpovědi na otázky, které jsou předem definovány. Jde o méně strukturovanou metodu, která může být použita samostatně nebo jako část větší akce či procesu (konference, plánovací setkání apod.). Probíhá jako facilitovaná diskuze menších skupin a následné společné sdílení výsledků ve velké skupině. Metoda proběhla formou kombinace této metody a setkání nad mapou. Účastníci tedy diskutovali ve skupinách nad mapou zájmového území. Setkání nad mapou přitom slouží ke zhodnocení současného stavu (prostředí a témat) a budoucích představ občanů ve vztahu k lokalitě. Umožňuje lépe propojit komentáře s konkrétními místy v lokalitě.

Metoda World Café nad mapou navazovala v projektu na předchozí dílčí výsledky průzkumu na téma: *Co pro Vás znamená Hlavní třída v Porubě?* Dílčí výstupy sloužily jako podklad pro vytvoření témat, kterým se věnovaly skupinové diskuze.

Témata ve vztahu ke Hlavní třídě byla stanovena následovně:

- lidé a jejich aktivity;
- prostory, prostředí a jejich stav, užívání a potenciál;
- symbolická místa a významy;
- nepříjemnosti a problémy;
- výzvy a možnosti, příležitosti.

Zjištění z jednotlivých diskuzních skupin byly podrobeny analýze a rovněž byla zpracována mapa shrnující důležité závěry přímo lokalizované v diskutovaném prostoru (Hlavní třída). Výsledná mapa zachycuje jevy přiřazené ke konkrétním místům a je součástí Přílohy č. 1.

Této metody se zúčastnili zástupci Krajského úřadu, Magistrátu města Ostravy, Úřadu městského obvodu Poruba, Odboru pro sociální začleňování (ÚVČR, od 1. 1. 2020 MMR), Dětského parlamentu a organizace Awen Amenca z.s. Celkem se tak zúčastnilo 27 osob.

Analýza a interpretace dat

Téma: Lidé a jejich aktivity

Diskutované oblasti měli informanti tendenci nelokalizovat, ale vnímat jako téma pro celou oblast Hlavní třídy, kterou využívají k procházkám v celém jejím prostoru. Poukazovali také na to, že by Porubané měli více vycházet do veřejného prostoru a chtít v něm trávit svůj. K tomu by dle informantů mohly sloužit například pobytové trávníky či udržované relaxační zóny nebo kulturní vyžití v podobě dočasných uměleckých výstav. Informanti také uváděli, že Hlavní třídě by prospěla další revitalizace po vzoru Galerie Dukly.

Kulturní a sportovní aktivity realizované na Hlavní třídě jsou informanty vnímány pozitivně. Někteří vyjádřili v souvislosti s konáním spolkové činnosti či neformálních společenských akcí potřebu neutrálního prostoru k setkávání. Hovořili také o možnosti vytváření komunitních zahrad. S aktivitami na Hlavní třídě se pojilo také téma dopravy, která by neměla být rozšiřována, aby neblokovala probíhající akce. Do budoucna tak informanti uvažovali o vybudování podzemního parkoviště.

Ukazovalo se, že gastronomie hraje při využívání Hlavní třídy velkou roli. Dle informantů lze nabídku na Hlavní třídě stále rozšiřovat a vylepšovat a přizpůsobovat mladší generaci. Rovněž zavedení bezplatné wi-fi v prostoru Hlavní třídy by dle informantů mohlo mladší generace motivovat k tomu, aby trávili více času zde namísto nákupních center. Rozšíření a zpestření nabídky by se dle informantů mělo týkat i prodejen na Hlavní třídě.

Pestrý sortiment by zvýšil jejich konkurenceschopnost a přilákal by více nakupujících, kteří si při odpolední procházce zajistí nákupy v příjemném prostoru.

Téma: Prostory, prostředí a jejich stav, užívání a potenciál

Za stěžejní centra Hlavní třídy bylo informanty označováno nejčastěji Alšovo náměstí, Florida a kruhový objezd, do budoucna poté plánované akce v okolí Floridy. Převládá také názor na jasný vstup na Hlavní třídu z tramvajové zastávky na ulici 17. listopadu, ale zazněly i jiné, jako např. vstup z tramvajové zastávky Poruba-Vozovna. Informanti poukazovali na „nedokončenost“ Hlavní třídy v okolí Francouzské ulice. Rozpory byly patrné v otázkách, jak by toto místo mělo být využito, shoda však panovala v tom, že místo by se mělo lépe uchopit a lépe využít. Potenciál okolí Francouzské ulice i celé Hlavní třídy spatřovali v rozvoji umění v podobě umístění vtipných či provokativních soch či různých uměleckých děl.

Pozitivní reakce vyjadřovali informanti nad budovami a domy postavenými v architektonickém stylu sorela, negativně se však vyjadřovali k zanedbaným průchodům, v nichž spatřují potenciál pro zlepšení. Ten vnímají rovněž ve využití středového pásu, v rámci něhož by si dokázali představit využití pro rozšíření zahrádek či využití travnatých ploch jako pobytových trávníků k piknikům a posezení s přáteli a rodinou.

Hlavní třída byla často označována jako místo procházek, při kterých se lze zastavit pro posezení a odpočinek na lavičkách nebo pro občerstvení se v restauracích a cukrárnách. V této souvislosti se často objevovala otázka vztahu mezi chodci a cyklisty. Informanti uváděli, že na většině míst Hlavní třídy se obě skupiny navzájem tolerují, problematickým místem častého střetávání je však okolí kruhového objezdu.

Téma: Symbolická místa a významy

Přesto, že v rámci tohoto tématu byla Hlavní třída také pojímána spíše jako celek a byla zdůrazněna její historická hodnota, informanti za více symbolickou vnímali její horní část, zejména pak Věžičky, které někteří informanti označili za architektonický skvost. Místem, na které byli informanti nejvíce pyšní, je Galerie Dukla, její předprostor a okolí kruhového objezdu.

Rozporné reakce vyvolala diskuze ohledně ukončení osy Hlavní třídy v podobě areálu Vysoké školy báňské, které se jedněm jevílo „špatné“, druhým naopak ne. Dle některých informantů převládá na Hlavní třídě „nic“ a shodně se informanti vyjadřovali k potřebě umístění uměleckých děl „všude“ či „kdekoliv“ po celém bulváru, častěji však zazněla místa okolí Francouzské ulice, Floridy, případně Alšovo náměstí.

Téma: Nepříjemnosti a problémy

Ne všichni informanti pociťovali v obecné rovině nepříjemné oblasti na Hlavní třídě. Zmiňována v této souvislosti byla doprava vzhledem k dětem, které se na Hlavní třídě pohybují. V různé míře byl zmíněn vnímaný reklamní smog a špatný stav pasáží a podchodů. Bylo také poukázáno na „chátrání“ zejména spodní části Hlavní třídy v podobě prázdných objektů či obchodů. Místo bylo vnímáno jako nevyužitá a bez důvodu jej navštěvovat. Opět se zde promítla otázka „nedokončenosti“ Hlavní třídy. Většina informantů se shodla na ukončení Hlavní třídy ulicí Francouzskou, která by mohla zůstat jako volný a zároveň využitý prostor, na jedné straně a na straně druhé Vysokou školou báňskou, ve většině vnímanou neuspokojivým nedokončeným pohledem.

Téma: Výzvy a možnosti, příležitosti

Za významná místa Hlavní třídy z hlediska výzev a příležitostí označovali informanti ulici 17. listopadu s možností propojení areálu Vysoké školy báňské a Hlavní třídy, dále kruhový objezd, Alšovo náměstí a ulici

Francouzskou. Informanti také zmiňovali, že na Hlavní třídě chybí významná místa, kde by se lidé setkávali (např. radnice nebo jiné symbolické místo setkávání). V této souvislosti rovněž poukazovali na chybějící pospolitost a komunitu Hlavní třídy.

Byl také vznesen požadavek na větší propojení míst, která už nejsou považována za Hlavní třídu, tj. přilehlé ulice. Informanti také přicházeli s nápady na úpravu dopravy v podobě omezení nebo rozdělení Hlavní třídy na jeden pás pro MHD a auta, nebo také s nápadem na vytvoření pěší zóny. V souvislosti s dopravou byly diskutovaným tématem umístění semaforů a omezovačů rychlosti v oblasti cesty dětí do škol. V oblasti ulice Francouzské, ale i na jiných místech Hlavní třídy, padaly náměty na vytvoření pobytových trávníků či rozdělení prostoru na části pro trávení volného času.

Charette

Metoda Charette (z francouzského *charrette* – vozík, častěji se používá poangličtěný tvar *charette* nebo *design charette*)⁹ je participační technika, která slouží k tvorbě konsenzu mezi různými skupinami. Cílem je rozšířit a prohloubit poznání o potřebách v konkrétním místě a formulovat závěry, na kterých je ve skupině shoda, případně odhalit témata, která v diskusi vycházejí jako kontroverzní. Závěry lze využít pro další plánovací proces; pro potvrzené kontroverze lze dále hledat formu přijatelného kompromisu.

Jedná se o intenzivní diskusi i tvůrčí proces, při kterém je zkoumané téma rozděleno na dílčí podtémata, každé podtéma se poté stává předmětem diskuze určené skupiny účastníků. Základní technikou je diskuse v několika malých skupinách pod vedením moderátorů na předem zformulovaná témata vycházející z předchozích výsledků procesu zapojení veřejnosti.

Technika je založena na vícenásobném střídání diskuze v menších skupinách a ve velké skupině společně v předem určeném časovém limitu. Ve společné skupině jsou pravidelně prezentovány výstupy z malých skupin, které řeší dílčí aspekty tématu. Diskuze v menších skupinách a ve velké skupině se střídá podle předem připraveného plánu až do chvíle, kdy dojde ke společnému konsenzu, tedy k řešení daného problému. Tato technika využívá možnosti bezprostřední zpětné vazby a reakce na předložené návrhy. Může nastat situace, kdy se oddělí část problémů, na které existuje shodný názor, od části, na které ještě není shoda a ke konsenzu ani v závěru nedojde. Pak je zřejmé, jaká část tématu musí být předmětem dalších podrobnějších a alternativních úvah.

Počet osob zapojených do této techniky může být různě velký, minimálně od 12 osob po desítky účastníků. Samotná příprava závisí na počtu účastníků, komplexnosti tématu a době určené pro jeho řešení.

Technika je využívána např. při územním plánování, kdy jsou přizváni úředníci, majitelé pozemků, politici, zástupci zájmových skupin a další. Největší uplatnění má charette na lokální komunitní úrovni. Výhodou této techniky je zajištění a konfrontace různých názorů, můžeme díky ní také shromáždit různé myšlenky a úhly pohledu na začátku plánovacího procesu projektu. Umožňuje také započít diskusi nad složitými tématy, v průběhu procesu dochází ke konsenzu mezi skupinami s odlišnými názory. Výstupem může být také proveditelný akční plán se specifickými praktickými kroky.

Techniku jsme při řešení projektu využili pro zpřesnění výsledků z předchozí pilotované techniky World Café. Zaměřili jsme se na dílčí část zkoumaného prostoru Hlavní třídy – na zelený pruh uprostřed. K tomuto prostoru jsme podle předchozích výsledků zformulovali tři tematické okruhy k diskusi ve třech skupinách (zeleň, aktivity a funkce, provoz a organizace činností). Techniky Charette se zúčastnilo celkem 15 osob z řad expertů v oblasti architektury z dané lokality. Zjištění vyplývající z diskuzních skupin byly následně podrobeny analýze.

Analýza a interpretace dat

Téma: Zeleň

První kolo:

- Rondl rozděluje středový pás na udržovanější a pestřejší část směrem k VŠB a smutnější a monotónnější část směrem k Francouzské – s výjimkou úplného konce středového pásu.
- Středový pás by si zasloužil proměnlivou a pestrou výsadbu s jednotlícím prvkem a řádem, který by zachoval ducha Hlavní třídy.

⁹ Název charette/charrette (vozík) pochází z 19. století a je to původně pojmenování pro práci studentů architektury na pařížské École des Beaux-Arts, kdy na konci semestru odevzdávali svoje projekty na vozík a ještě v tomto čase na nich dokončovali poslední úpravy. Od té doby se navrhování a dokončování prací v časovém limitu říká charette. Pro námi popisovanou participativní techniku je charakteristický zejména časový limit, který je stanoven pro uzavření dílčí diskuze ve skupině před představením výsledku ostatním.

- Koncepce zeleně musí být efektivní, aby bylo možno ji uspokojivě udržovat.
- Komunitní zahrádky na středový pás nepatří.
- Je potřeba lépe využívat plochy; nevhodné oddělení ploch zeleně (trávníku) živými ploty od vozovky.
- Potřeba zeleně k rekreaci, odpočinku, pestrost ploch.
- Opatrně s kácením, pouze udržovat zdravé, neubírat zeleň.
- Uprostřed rondlu chybí výsadba (na tom se však neshodla celá skupina).

Připomínky a otázky ostatních ze společné diskuse:

- Pocit, že jsme v lese: potřeba udělat čítku mezi stromy.
- Otázka: Mohly by se zelené plochy využívat pro kiosky, pro předzahrádky kaváren?

Druhé kolo diskuze – reakce na připomínky ostatních:

- *Pocit, že jsme v lese: potřeba udělat čítku mezi stromy (razantní kácení „přerostlých“ stromů) - s tímto nesouhlasíme ani v druhém kole.*
- *Otázka: Mohly by se zelené plochy využívat pro kiosky, pro předzahrádky kaváren? -předzahrádky ano, provozovny mít mimo středový pás.*

Téma: Aktivity a funkce

První kolo:

- Středový pás jako bulvár.
- Hlavní funkce – odpočinek, procházka, promenáda, stravování – v celém prostoru i délce středového pásu Hlavní třídy, občasně kulturně-společenské a sportovní akce.
- Občasné a dočasné umístění stánků, popř. zahrádek kaváren a restaurací.
- Jednotný charakter po celé délce, univerzálnost, umírněnost.
- Vodní prvky – brouzdaliště, pítka – nalákání k pobytu.
- Nalákat studenty z VŠB do prostoru Hlavní třídy – nabídka podniků.
- Variabilní prostor, ve kterém se setkávají různé skupiny – studenti, senioři apod.

Druhé kolo diskuze – reakce na připomínky ostatních:

Vyžadují:

- Vyřešit stávající cyklotrasu – křížení chodců a rychle jedoucích cyklistů vytváří nebezpečné situace – vymístění cyklotrasy mimo středový pás.
- Zklidnění dopravy souběžné se středovým pásem – zpomalení provozu, omezit na jeden pruh, v druhém pruhu možno umístit cyklotrasu.
- Vyřešení míst křížení středového pásu s odbočující komunikací.

Téma: Provoz a organizace činností

První kolo:

- Osvětlení slouží dopravě (neosvětlený střed neláká k procházkám).
- „Pěší zóna“ – umírnit dopravu, zklidnění.
- Cyklisté zůstanou, kde jsou (není jiná možnost).
- Nechat pejskaře se psy na vodítku.
- Opilci, bezdomovci.
- Florida.
- Zahrádky kaváren.

Druhé kolo diskuze – reakce na připomínky ostatních:

- Vracíme se k stezce pro cyklisty – **důraz na omezení dopravy** – zklidnění – omezení na jeden jízdní pruh + vznikne místo pro cyklisty, střed jen pro pěší.
- Řešit konfliktní křížení zpomalovacími prahy.
- Omezování postupné – odzkoušení, nejdříve vrch po rondl.
- Řešit Floridu jako náměstí – celek až po protější frontu domů.
- Středový kulturní klastr s náměstím.

Urbánní hry

Urbánní hra je metoda, která účastníkům přináší možnost vstoupit do jiné role a vyzkoušet si jiné vnímání řešeného místa. Prostřednictvím hry se stanou hypotetickou osobou se vztahem k řešenému místu a mají za úkol zformulovat její priority. „*Co by takový člověk od místa chtěl, jaká očekávání by měl, na čem by mu nejvíce záleželo.*“ Prezentované podněty všech různých rolí jsou podrobeny diskuzi a hlasování, ve kterém všichni určují své priority. Postupně dochází k omezování výběru a hledání společných priorit. Výsledkem hry je jak řada jednotlivých podnětů, které projdou různou diskuzí, tak jejich prioritizace napříč účastníky. Vedlejším, ale neméně důležitým efektem, je edukace účastníků. Hráči v rámci své role mají možnost vidět místo jinými očima a pochopit, že očekávání mohou být různá a je nutné hledat racionální průnik.

Cílovou skupinou jsou všechny generace osob se vztahem k místu, jeho aspoň částečnou znalostí a zájmem vyjádřit názor. Hra je použitelná v kolektivu dětí i dospělých, laiků i odborníků.

Účastníci jsou rozděleni, nejčastěji losem, do malých skupin (minimálně 2 osoby) a je jim přidělena role představující hypotetickou osobu se vztahem k řešenému místu. Po dobu hry mají za úkol se do této osoby vžít. Hra je založena na vytvoření sady podnětů pro řešení území, které jsou průběžnými diskuzemi a opakovanými hlasováními postupně prioritizovány. Zároveň má hra edukativní rozměr.

Každá skupina zastává vybranou roli a má za úkol diskutovat o potřebách a námětech pro dané místo očima své role. Následně zástupce skupiny prezentuje podněty a návrhy, které jsou pro představovanou roli nejdůležitější. Počet návrhů je omezen na tři. Za skupinu mluví jeden řečník, prezentaci řídí moderátor a dotazy se do ní může zapojit kdokoliv z účastníků.

V případě online verze jsou všichni účastníci vyzváni k předložení návrhů. Následuje výběr priorit online hlasováním. Jako závěr skupiny/role jsou předloženy tři nejpodporovanější návrhy.

Volba priorit 1

Všechny návrhy moderátor spojí do jedné nabídky a každá role má za úkol vybrat pět pro ni nejdůležitějších možností. Moderátor zaznamená, kdo jednotlivé náměty předložil. Rozhodnutí předchází diskuze v rámci jednotlivých rolí. Počet voleb by vždy měl být větší, než počet návrhů z předešlého kola tak, aby došlo k volbě napříč. Vybere se omezený počet možností, které jsou podrobeny další diskuzi.

V případě online verze hrají hráči samostatně, nediskutují v rámci rolí, výsledek hlasování může být i konečným výsledkem celé hry.

Volba priorit 2

V rámci skupin jsou diskutovány výsledky předchozí části a dochází k diskuzi nad další, počtem hlasů opět omezenější volbě. Moderátor vybere sedm nejpopulárnějších námětů a úkolem je zvolit tři nejpreferovanější. Role mohou svá předcházející rozhodnutí změnit. Někdy je to nutné, protože jejich samotná volba nepostoupila do užšího výběru.

Výsledky

Výsledkem části je seznam finálních priorit, které představí moderátor. Jednotlivé role by měly zhodnotit, zda jsou ve výsledku obsaženy jejich původní preference a pokud ano, tak do jaké míry by představovaná osoba byla s výsledkem spokojená.

Osobní pohled

Na úplný závěr mohou být účastníci vyzváni ke zhodnocení, jak výsledek odpovídá jejich osobním postojům a jestli souhlasí s výsledky, kterých dosáhli jako zástupci představovaných osob.

Cílem techniky je nabídnout účastníkům příležitost vstoupit do jiné role a vnímat místo jiným pohledem. Zároveň má hra edukativní a zážitkový rozměr. Hra poukazuje na různorodost zájmů a různorodost rolí v území. Zároveň dochází k hledání námětů a podnětů, které jsou dále prioritizovány a očekávání obyvatel tak nabývají vzájemného průniku.

Jednotlivé volby jsou postupně zaznamenávány včetně průběžných hlasování. Vhodná je velká tabule pro všechna kola. Výsledkem je kvantifikovaný seznam nejpreferovanějších námětů. Mohou být zaznamenány komentáře jednotlivých rolí, ale není to nezbytné.

Urbánní hra *Jak naplánovat město* byla v rámci projektu poprvé experimentálně provedena online a celkem se zúčastnilo 31 osob. Původně plánované provedení nebylo možné z důvodu omezení kontaktů v období opatření proti šíření Covid-19. Provedení hry online bylo velmi úspěšné, podařilo se zapojit větší skupinu osob, než by pravděpodobně bylo možné běžným způsobem bez omezení setkávání. Je zřejmé, že obě varianty jsou funkční a použitelné a je na rozhodnutí organizátorů, pro kterou formu se rozhodnou.

Analýza a interpretace dat

Pro provedení hry jsme připravili tyto role (včetně jejich krátkých charakteristik): starosta Petr, účetní Lucie, developer Zdeněk, hasič Roman, podnikatelka Renata, studentka Tereza, babička Zdenka.

Zadání 1. kola (příklad role hasiče)

Milý hasiči Romane,

ano, právě tuto roli jsme Ti přiřadili. Tvůj život se nedávno radikálně proměnil. Nastoupil si do svého prvního zaměstnání, oženil se a před pár měsíci se Ti narodila dcera. Hledáš proto místo pro svou rodinu, kde byste se mohli usadit a spokojeně bydlet. Tví přátelé Ti ze své zkušenosti doporučují Hlavní třídu v Porubě.

Pokus se vcítit do role a pohledem hasiče Romana odpovědět na jednoduchou otázku: Jaká očekávání bys měl od prostoru ukončujícího Hlavní třídu v Porubě, který se nachází za ulicí Francouzskou? Uveď prosím aspoň tři požadavky, jak by místo mělo v budoucnu fungovat.

Prosím, odpověz do pondělní půlnoci (do 5. 10. do 24:00). Děkujeme, výzkumný tým

Výsledky 1. kola (číslo uvedené v závorce uvádí, kolikrát se podobný návrh v 1. kole vyskytl)

- starostové: kavárna u stávajícího lesíku, park (3x), workoutové hřiště (3x), amfiteátr pro letní kino nebo jiné festivaly (3x), volnočasové centrum (3x), centrum Poruby, dostupné městské bydlení, zákaz výstavby a uchování volného prostranství (3x), nová radnice pro Porubu, malé náměstí
- studentky: zákaz výstavby a uchování volného prostranství se zelení (2x), výběh pro volný pohyb psů, více laviček a dalšího mobiliáře (3x), relaxační zóna, vodní prvek (3x), pikniková místa, květinová výsadba, architektonická dominanta, tržnice, plocha pro foodtrucky, park, amfiteátr pro letní kino nebo jiné festivaly, studentské ubytování / hostel
- podnikatelky: zákaz výstavby a uchování volného prostranství se zelení (2x), přímé propojení s Hlavní třídou, sportovní hřiště, nová radnice pro Porubu (2x), architektonická dominanta, kruhový objezd místo křížení Hlavní třídy a ulice Francouzská, volnočasové centrum (2x), park (2x), tržnice, restaurace a kavárna, relaxační zóna (2x), architektonicky zajímavé obchodní centrum

- hasiči: zákaz výstavby a uchování volného prostranství se zelení (2x), volnočasové centrum (4x), park (2x), dětské hřiště, vodní plocha (3x), workoutové hřiště, kavárna, pěší zóna doplněná o obchodní parter (2x), malé náměstí (2x), výběh pro volný pohyb psů, parkovací dům, dráha pro běžce a bruslaře, nová radnice pro Porubu, přímé propojení s Hlavní třídou, umělecké dílo, podzemní parkoviště, velkorysé dětské hřiště
- developeři: výsadba nové zeleň, park (2x), zákaz výstavby a uchování volného prostranství se zelení (2x), kruhový objezd místo křížení Hlavní třídy a ulice Francouzská, bytová výstavba s vysokým podílem zeleně, lanové centrum, místo pro venkovní výstavy, objekt zázemí pro místní akce
- účetní: park, květinová výsadba, výběh pro volný pohyb a trénink psů (2x), amfiteátr pro letní kino nebo jiné festivaly, volnočasové centrum, přímé propojení cyklostezky přes ulici Francouzskou, nové centrum Poruby s obchody a službami
- babičky: malé náměstí, sportovní hřiště pro děti (2x), vodní prvek (2x), ovocný sad, amfiteátr pro letní kino nebo jiné festivaly (3x), altán, volnočasové centrum (2x), uchování lesíku a volné zelené plochy, objekt zázemí pro místní akce včetně toalet (2x), místo pro venkovní výstavy (2x), park (2x), komunitní zahrada (2x), terénní izolační val, více laviček a dalšího mobiliáře

Zadání 2. kola (příklad role starosty)

Starosto Petře,

děkujeme za Tvou odpověď v prvním kole. Nejsi jediný, kdo se v naší hře stal starostou, a tak je nyní nutné najít společný závěr. Sestavili jsme tabulku všech návrhů, které jste v roli starosty jednotlivě vytvořili, a nyní je na Vás zvolit priority. Znovu se, prosím, zamysli a pohledem své role zvol z navrženého souboru 3 priority, které budete jako starostové společně navrhovat. Nezapomeň, že jsi zodpovědný za celý městský obvod a Tvým cílem je, aby se Poruba příjemně vyvíjela a hlavně, aby se zde občanům dobře žilo a pracovalo. Byl bys rád, pokud by Tvou snahu v dalších volbách ocenili.

Prosím, odpověz do středeční půlnoci (do 7. 10. do 24:00). Děkujeme, výzkumný tým

Výsledky 2. kola se přetvořily do zadání kola posledního.

Zadání 3. kola

Milí hráči,

úspěšně jsme se posunuli do třetího kola. Zde již budete hrát všichni spolu a bylo by proto asi dobré, abyste se vzájemně trochu poznali. Hry se účastní starosta Petr, který se stará o celý obvod, účetní Lucie, která zde žije už 20 let a miluje psy, i hasič Roman, který by se do Poruby rád nastěhoval. Je zde také developer Zdeněk zajímavý se o stavbu nových domů, studentka Tereza, která ráda tráví čas s přáteli, a podnikatelka Renata, která hledá nové místo pro svou firmu. Zapomenout nesmíme ani na babičku Zdenku, která pamatuje, jak Poruba vypadala před desítkami let.

V rámci rolí jste se shodli na prioritách a Vaším posledním úkolem bude nalézt výsledek, který bude shodou napříč. Je jasné, že jako podnikatelka Renata máte jiné preference než hasič Roman. A něco jiného si může přát i babička Zdeňka. Nyní byste měli hledat kompromis.

Z nabízených možností vyberte prosím 5, které Vám pohledem Vaší role přijdou jako nejvhodnější.

Prosím, odpovězte do sobotní půlnoci (do 10. 10. do 24:00). Děkujeme, výzkumný tým

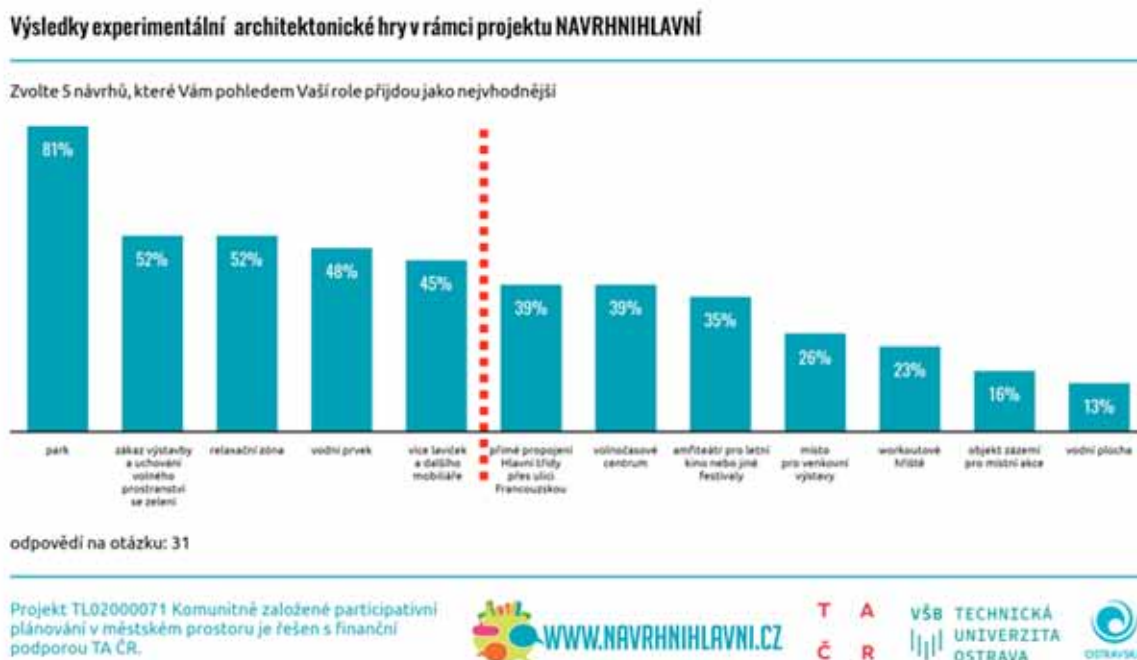
Zvolte 5 návrhů, které Vám pohledem Vaší role přijdou jako nejvhodnější (v závorce je uvedeno, která role možnost navrhla jako svou prioritu)

- park (starosta, developer, hasič, podnikatelka, studentka)

- workoutové hřiště (starosta)
- amfiteátr pro letní kino nebo jiné festivaly (starosta, babička)
- volnočasové centrum (starosta)
- zákaz výstavby a uchování volného prostranství se zelení (účetní, hasič, podnikatelka, studentka)
- přímé propojení Hlavní třídy přes ulici Francouzskou (účetní, podnikatelka)
- objekt zázemí pro místní akce (developer)
- vodní plocha (hasič)
- relaxační zóna (podnikatelka)
- více laviček a dalšího mobiliáře (studentka)
- vodní prvek (studentka, babička)
- místo pro venkovní výstavy (babička)

Výsledky 3. kola

Obrázek 24 Výsledky experimentální architektonické hry

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Závěr:

Z jednotlivých námětů a požadavků na závěr hry vychází, že největší shoda je na tom, aby v místě Hlavní třídy na volné ploše u ulice Francouzské byl park, přes polovinu účastníků si nepřeje zastavění této plochy. I ostatní požadavky, které jsou do pátého místa v pořadí četnosti (viz graf), se vztahují k funkci relaxace a otevřeného veřejného prostoru. S těmito alternativními požadavky by se mělo při dalším plánování v tomto území počítat (doposud všechny plány počítaly s tímto místem jako územím pro městskou zástavbu budovami).

Photovoice

Výhodu photovoice jsme spatřovali v možnosti jejího využití v období koronavirové krize, kdy další participativní aktivity typu např. fokusních skupin, veřejných projednání, setkání nad mapou, komunitních procházek, world café či dalších (viz např. Slocum-Bradley, 2003) byly nerealizovatelné, jelikož se zakládaly na skupinové interakci a ve většině spolu-tvorbě výstupu či výstupů založených na skupinové dynamice a skupinové inteligenci. Výhodou rovněž byla možnost sdílení fotografií formou online rozhraní webové stránky.

Realizace online techniky photovoice probíhala v měsíci březnu až září a vyzývala občany ke sdělení jejich názoru na místa v dané lokalitě. K zapojení byli vyzváni všichni, kdo mají zkušenost s daným prostorem nebo zde bydlí. Zapojení občané mohli formou webové stránky vložit fotografii místa, kde se cítí dobře nebo tam rádi tráví čas; anebo místa, které je pro ně naopak spojeno s nějakými nepříjemnými pocity, problémy či překážkami.

Při realizaci photovoice jsme získali 11 pozitivních a 14 negativních komentářů k vymezenému prostoru. Do výzkumu se zapojily tři cílové skupiny osob (založené na sebe-definování informanta), jednalo se o skupiny: majitel bytu v lokalitě, rodiče s dětmi a osoby trávící v lokalitě volný čas. Data z photovoice byla zpracována pomocí tematické analýzy, kdy byla data kódována za účelem vytvoření témat (Braun, Clarke, 2006).

Analýza a interpretace dat

Jednotlivé fotografie s komentáři jsme tematicky analyzovali, na základě čehož byla odhalena čtyři základní témata vztahovaná k dané lokalitě: vybavenost prostoru pro trávení volného času, estetická výbava, zasíťování a genius loci.

Tabulka 30: Témata a k nim náležící bariéry participace marginalizované cílové skupiny

Téma	Pozitivita	Negativa
Vybavenost prostoru pro trávení volného času	Pozitiva vybavenosti „Pódium – rádi na něm zpíváme nebo hrajeme scénky (i pro pobavení kolemjdoucích).“ „Osazení kvalitního mobiliáře zvyšuje estetičnost a funkčnost prostoru pro všechny věkové kategorie.“	Nefunkční a „nebezpečné“ prvky pro trávení volného času ve veřejném prostoru „Reliéfová dlažba je při jízdě velmi nepříjemná, nejen na kole, kdy kolo výrazně „drnčí“, ale zejména při jízdě na bruslích, dětských koloběžkách...“ „Na chodníku se objevují nebezpečně vystupující kovové mřížky. Když se nedává pozor, člověk o ně může zakopnout a zranit se. A co teprve malé děti na koloběžkách, odrážedlech apod. Není to jenom na tomhle místě, je to obecně problém těchto prvků v chodníku.“
Estetická výbava místa	„Radost pohledět“ „Radost pohledět na upravené květinové záhony. Také keře lemující střední pás s chodníkem a cyklostezkou jsou dobrým předělem od rušných postranních částí ulice.“ „Na jaře lemují chodníky rozkvetlé stromy, paráda.“	Neestetičnost „Ke zlepšení jsou čtverce s kameny, kterých je podél... řada a nemají využití, působí nepatřičně – jako by tam zahradník něco speciálního plánoval a pak to tam zapomněl nasadit.“ „Plné odpadkové koše, taky v okolí.“ „Počmárané zdi – nehezské graffiti.“ „Průchod ve spodní části - Neupravený, špinavý, počmárané zdi!“
Zasíťování	„Služby pro posezení“ „Rádi trávíme volný čas na zahrádkách, které jsou po celé té třídě, např. u restaurace.“ „Uvítali bychom jich ještě více.“ „Vždy výborná zmrzlina!“	Chybějící občanská vybavenost „Chybějící veřejné WC.“

<p>Genius loci</p>	<p>„Multifunkčnost a městotvornost“ <i>„Jedinečnost této lokality pod památkovou ochranou se skrývá v multifunkčnosti a městotvornosti této části ulice. Bydlení, služby, relaxace, sportovní využití ...“</i></p>	<p>Propojenost s dalšími lokalitami a rovnoprávnost využití veřejného prostoru <i>„V horní a dolní části je bulvár, kde mají chodci, cyklisté i řidiči aut rovnoprávné postavení, nešťastně utnut. Z obou konců je třída překročena silnicí, kde pěší a cyklisté musí „na bok“ a nepřekážet plynulému pohybu spalovacích motorů. Vyústění třídy zejm. v její horní části by mělo být důstojnější. Pěší i cyklisté mají být prioritou města, chtělo by to vytvořit bezpečný „koridor“ mezi kempem a třídou.“</i></p> <p>Nevyužití chátrajících prostor <i>„Bydlíme hned vedle pozůstatku bývalé herny a dle našeho názoru zde působí jako „pěst na oko“ a hyzdí tvář třídy. Proč nevymyslet nějaké smysluplné využití chátrajících prostor?“</i></p> <p><i>„Ošklivý stánek, dlouho zavřený.“</i></p> <p><i>„Třída je a měla by být výstavním bulvárem a životem tepajícím centrem. Zejména v její spodní části ji ale hyzdí několik dlouhodobě opuštěných komerčních prostor. Čí jsou to prostory? Jsou / dají se zapojit do aktivity Refill?“</i></p>
---------------------------	--	---

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Reminiscence a scénáře budoucnosti

V rámci práce se skupinou senierek jsme inovativně spojili realizaci dvou technik, které se tradičně používají samostatně. Jde o reminiscenci a vytváření scénářů budoucnosti. Tímto krokem jsme cíleně využili tři prvky: zachycené vzpomínky, prožívání současnosti a vizi budoucnosti, vnímané vždy současně u stejných osob.

Reminiscence, nebo také reminiscenční terapie znamená záměrné využívání vzpomínek při práci zejména se seniory. Zahrnuje celou řadu interaktivních, tvořivých a výrazových aktivit, jejichž společným jmenovatelem je zájem o minulé životní zkušenosti lidí, kteří se jí účastní. Jedná se o celé spektrum aktivit, na kterých lidé hovoří o své minulosti a při kterých dochází k navázání úzké spolupráce s komunitou (Špatenková, Bolomská, 2011).

Technika vytváření scénářů budoucnosti je založena na vyprávění, popisu možných stavů budoucnosti. Nejde tedy o odhad, plán budoucnosti, ale o popis možného vývoje, který je určen klíčovými trendy nebo událostmi. Více než o přesné plány jde o inspiraci o vytvoření alternativ, které mohou inspirovat ke strategickým rozhodnutím a strategickému plánování. Scénáře popisují, co se může stát, za jakých předpokladů se to může stát a jaké to bude mít důsledky (Participativní metody, 2020).

Analýza a interpretace dat

Vzpomínky na život kolem nás, lidé, události a zapomenuté obchody a služby

1. Prostředí – život kolem nás

Komentovanou naraci začneme proměnami názvu Hlavní třídy. Ulice se od svého počátku jmenovala Hlavní třída. V době, kdy zde byla postavena socha Lenina, se přejmenovala na Leninovu třídu. Po Sametové revoluci se vrátilo její původní jméno, nicméně komunikační partnerky si k označení „Leninka“ přivykli tak, že si na „Hlavní“ nemohou zvyknout. *„Velkolepě se přejmenovala na Leninovu třídu - dlouho mi trvalo, než jsem si zvykla na Leninku a teď jsem si už nezvykla na Hlavní třídu – pro mě je to Leninka. Jdeme na Leninku a hotovo.“*

Komunikační partnerky shodně začaly své vzpomínání na dobu, kdy byla Hlavní třída rozestavěna. Začínáme v roce 1956. V podstatě šlo o staveniště – *„to nebyla žádná ulice, to bylo staveniště, žádné cesty, žádné chodníky“*. Domy byly neomítnuté. Mělo to taky výhodu, všude se dalo rychle dostat zkratkou. *„...všecko bylo volné, to bylo prostranství, nic, pole.“* Prostředí rozestavěné ulice mělo svá pozitiva i negativa. Rozestavěné území bylo často plné kaluží, kopců hlíny z vykopaných základů, což způsobovalo problémy při chůzi do obchodu nebo na zastávku hromadné dopravy. Pro zjednodušení byly na zemi rozložené provizorní dřevěné desky, které v tu dobu nahrazovaly chodníky. *„...všechno prázdné, jenom kaluže a hlína. chodilo se po deskách. když šla tak stoupla nějak blbě bokem a skutečně ...zapadla do toho bahna. to si fakt nedovedete představit, jaké tady bylo bahno.“* Ovšem hromady hlíny byly pro děti také na zábavu. *„...to byla strašná sranda s tím bahnem... jak jsme v pytlích jezdili po zadku z těch hald, protože Hlavní třída tam byly uprostřed jenom haldy hlíny, tam byl uzounký chodník, silnice ještě nebyla.“* Aby mohli obyvatelé v čistých botách do práce, nosili se návleky tzv. šedý mor. *„Takže mnoho lidí, když jezdilo takhle do práce a do kanceláře, tak chodilo v takových přezůvkách, šedý mor se tomu říkalo.“* Po příchodu na autobusovou zastávku si návleky sundaly a uložily do schránek, kde si je každý mohl po práci opět vyzvednout. A dokonce každý své! *„...jak se vrátily, tak to tam zase našly, to svoje.“*

V době stavebních prací na Hlavní třídě, než došlo ke kolaudacím, mohli její obyvatelé využívat tzv. stavební elektrický proud. To si komunikační partnerky velmi pochvalovaly, *„... celý rok jsme bydleli zadarmo s elektřinou.“* Ve spojitosti s elektřinou ještě vzpomínaly, že se elektrický proud velmi často vypínal. *„... velmi často vypínali i elektřinu, to bylo každou chvíli, že prostě nešel proud. všichni jsme měli baterky, abychom večer mohli číst.“*

Ke zvelebení Hlavní třídy přispívali sami obyvatelé. Například komunikační partnerky vzpomínaly na sázení stromů v okolí svého bydliště. „... *fakt tam nebylo nic,všechno to, co tam teď je, jsme my osobně, nasadili svými rukama, všechny ty stromy, všechny ty keře.*“

Za zmínku jistě stojí i architektura v okolí Hlavní třídy. Komunikační partnerka připomněla oblouk a nábřeží, které pro svůj vzhled a atmosféru měla velmi ráda její babička ročník 1901. „... *ona zbožňovala oblouk a nábřeží, to ještě bylo v době, kdy se tvrdilo, že tam bude fakt nábřeží, že tam poteče, že tam bude propojení, to měla být promenáda, proto se to jmenuje nábřeží... ona to milovala ten oblouk, protože to byla jediná část, která byla upravená.*“ Oblasti oblouku a nábřeží se věnovala zvláštní péče. Vždyť i symbolika oblouku byla jedinečná, avšak poplatná tehdejší době. „... *ten oblouk to je ojedinělé, to je architektura, to není nikde... to má určitou symboliku, že to má být srp a kladivo. Kladivo je jeden blok těch domů, a pak byl napojený... když se podíváte shora jako, tak to bylo všechno ovlivněno politikou, a to byl takový výraz holdu ... no a ten jeden dům je vlastně napojený tak, že je to srp.*“

Horní část Hlavní třídy je nyní ukončena ulicí 17. listopadu. Komunikační partnerky vzpomínaly, když bylo toto ukončení dříve jen lánem pole a lesu. „... *to bylo eldorádo, to bylo prostě naše, stavěli se zemljanky, tam se bojovalo, protože my jsme ještě ta generace, která byla vychovávána ve vzpomínkách na válku.*“ Spodní ukončení Hlavní třídy vnímaly jinak, než je ve skutečnosti. „*Od toho Lenina dolů, tam to končilo takový ten život tím Supraphonem. Tam už nebyly obchody, kavárny, tam už to bylo obytné... Rondlem to končilo, protože tam byla velká cukrárna a Labužník a prodávala se tam zmrzlina a tam to končilo.*“ V podstatě rozdělily ulici na dvě části. Horní dvě třetiny vnímaly jako uživatelskou část, část pro „korzování“, obchody, bylo se na co dívat. Spodní třetinu považovaly jen za obytnou oblast. „*Ale od té Knihy dolů, tam se nikdy moc nedělo... Dál už nic nebylo, nebudu se dívat lidem do oken.*“

2. Lidé kolem nás, akce, události

Na Hlavní třídě se pohybovali lidé, realizovali se akce. I tyto skutečnosti se staly předmětem reminiscence. Komunikační partnerky jednotně vzpomínaly na **do držování nepsaných pravidel** při nastupování do autobusu či tramvaje. Lidé, kteří se chystali nastupovat, stáli seřazení ve dvojstupech přesně podle umístění dveří. Za zmínku stojí i označení lidí, kteří jeli do továren, říkali jim „solviný“, podle přípravku na mytí rukou od mastných směsí. „*A pak si ještě vzpomínám, to jsem vždycky obdivovala, jak ty solviný ostravské, jak jezdil vždycky autobus a měl vlečku ještě, číslo 33 to byla a už ti lidi, přesně se postavili do těch třech front, jedna do vlečky, jedna na zadní dveře a přesně věděli, on přesně zastavil, otevřel dveře, všichni přesně nastoupili, solviný sedli a jeli do práce a nikdo se nežduchal... i na tramvaj se tak stavěli, i do té vlečky, ona jezdila, jen když byli ty špičky, ty tři fronty tam přesně stály. Nikdo se nepředbíhal, nehádal.*“ V době stavebních prací vypomáhali na Hlavní tř. také vězni. Dle vzpomínek v horní části po pravé straně směrem k ulici 17. listopadu. Jedna komunikační partnerka měla v dětství z vězňů strach. „... *já jsme chodila domů a z okna jsem se dívala a měla jsem strach, co kdyby oni tak náhodou utekli... a bylo to celé ohraničené, oplocené a ve všech těch čtyřech rozích byly strážní budky a tam s kvěrem, jo, to jsou moje vzpomínky.*“

Akce se zde konaly málo, prakticky se to omezilo každoročně na pravidelné oslavy prvního máje, a pak na lampiónové průvody. „*Na to si pamatuju, národní umělec Holub tam recitoval.*“ Výjimečnými akcemi byl například dojezd jedné z etap závodu Míru.

Dopravní obslužnost byla zajišťována autobusem a také tramvají. Autobus stával na Alšově náměstí, u sochy Hutníka, který je tam dodnes. Jednalo se o číslo 33, jak jsme zmiňovali výše. „... *před tím hutníkem byla zastávka 33cítka a to bylo jediné vlastně spojení s Ostravou, když jsme se tu nastěhovali... ten autobus jezdil do Svinova k nádraží a odtamtud jezdila tramvaj zas po staré cestě kolem Boříka, to nové, to tam vůbec nebylo. To byly časy.*“ Mimo autobus jezdila do Poruby také tramvaj. „... *tramvaj jezdila od Svinova tím spodem, pětka ... vedla až do Kyjovic a dalo se z ní volně nastupovat a vystupovat, jezdila pomalu a byla otevřená.*“

Společným jmenovatelem pro všechny tři byl společný, **sdílený život obyvatel** v blízkém okolí. Lidé se více stýkali, komunikovali při každodenních rutinních situacích, ale také při slavnostních událostech jako oslava Nového roku. Komunikační partnerky ho popisovaly jako něco, co bylo dříve daleko více, nežli je tomu dnes. *„...tak nějak žilo daleko víc společensky. Za prvé celej ten barák se znal. Nejenom barák. Celej ten blok se znal. Ti lidé se vzájemně navštěvovali. Neexistovalo to co dneska. O Silvestru, se obešel celej ten dům, pozdravit, připít, popřát a jdeme dál.“* K tomu přispíval i fakt, že vlastnictví televizního přijímače nebo telefonu bylo považováno za něco výjimečného. *„...nebyla televize, že byla jedna v tom baráku a ostatní se chodili dívat na tu televizi k nim. Nebo, že se chodilo telefonovat, že to byly dva telefony v celém vchodu. A to ještě ne, že člověk měl vlastní linku, ale byly tzv. podvojky, tzn. že na jedno telefonní číslo bylo připojeno více telefonů.“* Nemít něco mělo ve svém důsledku pozitivní vliv na obyčejný sousedský život. Se společenským životem souviselo i **pravidelné nedělní korzování celých rodin**. *„My pamatujeme ještě tu dobu, kdy se chodilo v neděli na špacír. To prostě už jako dítě, chodilo se celá rodina, dostali jsme bílé punčocháče, sukýnku, botičky, a šlo se, že jako kolovalo se po Hlt, to byla naše cesta.“* Ke kladnému vnímání či hodnocení sdíleného života přispívaly „**dvorky**“ v každém ročním období. Takto situaci popisovala jedna z komunikačních partnerek. *„...na těch dvorech se žilo. Tam skutečně se o to starali. Jednak to žilo tím, že se tam pravidelně chodili klepat koberce, prádlo se sušilo na dvorcích, tam byli sušáky, byli tam klepáče, to byli první dvě věci, pak tam bylo vždycky hřiště a nějaká prolízka, a to hřiště bylo funkční nejenom v létě, ale pravidelně tatínkové napouštěli ty dvory, tu plochu vodou a starali se o to, takže tam se chodilo bruslit, oni to ale i udržovali, nikdo se na to nevykašlal, že se to připouštělo, a skutečně na těch dvorech se žilo, s tím, že ty děcka se všechna znala, jednak teda chodila teda společně jako do školy, takže se znala i ze školy a pravdou je, že se nikdo z těch rodičů jako nebál tam ty děcka pustit.“*

Všechny tři komunikační partnerky svorně a opakovaně uváděly, že měly **naplněné dětství**, na které rády vzpomínají. Popisovaly ho jako „úžasné dětství“, „nemám si na co stěžovat, absolutně ne...já jsem měla nádherné dětství.“

3. Zapomenuté obchody a služby

Při zmínce o obchodech a službách, které kdysi na Hlavní třídě byly, padla první zmínka na Alšovo náměstí a na oblíbenou cukrárnu „Centrumka“. *„...tam byla cukrárna dole, obrovská, tam bylo ostravské cukrárny a sodovkárny... v té cukrárně už tenkrát měli asi 10 druhů zmrzliny.“* Z provozovatele cukrárny vznikla komunikačními partnerkami zmiňovaná zkratka. OCAS – Ostravské cukrárny a sodovkárny. Cukrárna byla velmi oblíbená mezi studenty, zejména svou grenadinou. *„...mi chybí ten OCAS...to byla takové pro nás, jako študáky, základní centrum vlastně, Poruba... tam jsme chodili totiž v té době, když jsme chodili ještě na gympl, a to se ještě nepilo mezi mládeží, my jsme tam chodili na grenadinu, to byla sodovka se štávou a ovocem.“* Dále připomínaly plánovaný plavecký bazén u pošty naproti základním školám na Porubské ulici. *„Potom se plánoval plavecký bazén naproti školám, vzpomínáš si, jak je tam kluziště, tak to měl být plavecký bazén. A pak tam postavili kryták. To se nakonec splnilo, to je o kousek dál a kryták je funkční.“*

Komunikační partnerky jsme požádali, aby zkusily popsat obchody a služby, které kdysi na Hlavní třídě fungovaly, ale nyní třeba už nejsou a ony je postrádají. Z jejich výpovědí vznikla následující tabulka.

Tabulka 31 Zapomenuté obchody a služby

Konkretizace obchodu či služby	Vzpomínky komunikačních partnerek
Cukrárna Centrum	„v té cukrárně už tenkrát měli asi 10 druhů zmrzliny“ „my jsme tam chodili na grenadinu, to byla sodovka se šťávou a ovocem“
Kavárna Morava	„...naše oblíbená kavárna, to je škoda, že to tam zrušili, vedle Dukly, kavárna Morava, u Rondlu, z toho prvního patra bylo vidět na celou Porubu, krásně prosklené to bylo, tak se vidělo dolů, no úžasné, hrávala tam jednou týdně dechovka, to si jako dítě pamatuju.. to byla Švitorka a oni tam vařili vždycky i ty klasické jídla – vepřo-knedlo-zelo, svíčková.“
Kino Dukla	„...do Dukly jsme chodili do kina. A to kino tam bylo fakt úžasné. To bylo vybavené, opravdu, a bylo to v centru, že se nikdo nebál jít domů, protože to bylo fakt přes cestu... dneska když chcete jít do kina, tak přeče je to pro nás, jako důchodce takové jako z ruky.“ „...když je něco zavedeno, proč to ruší, tam bylo normálně kino, a oni to zruší a udělají z toho normálně Hrušku..no tak... Já tomu nerozumím.“ „...však to Minikino by mohli udělat taky tady – kde by sis sedla, dala si kafe...“
Mléčný bar u Dukly	„Hlavně, že tu máme pořád náš mléčný bar, tam jsou nejlepší chlebičky.“
Pekárna a teplé rohlíky	„tam se každý den prodávaly horké rohlíky a to se utvořila fronta, sice obrovská, ale nikdo nesměl říct nic jiného než jenom počet. Tam se nic jiného nedávalo v tu dobu... v té frontě jen počet rohlíků, měla papírové pytle, do toho odpočítala rohlíky a znásobila krát 40 a vypadli z automatu.“
Poklad	„...kulturní dům byl úplně úžasný, že... Počínaje čajem o páté, ale i divadla – tu jezdili Pražáci ... Radešíni, Cimrmani, Semafor jo, to bylo, činoherák tu jezdil, pravdou je, že to byli herci, jejich první angažmá bylo u Bezruč, takže my jsme je znaly z Ostravy, od Kačera počínaje, Petr Čepek, vlastně Porubák atd. Kačer tu ještě bydlel dlouho, nakonec i Kodet, to si pamatujeme my jako študáci...“ „...tak kultura, ta dojížděla sem a nemuseli jsme za ní do Ostravy.“
Mlékárna vedle knihy na rohu Alšova náměstí	„Tam se vozilo mléko v těch konvích a nám nalivali do konviček, buď půllitr, nebo litr, to byly takové odměrky a tím to nalivala do těch konviček a máslo se vážilo ještě. A tvaroh se vážil a byl v takových dřevěných těch.“
Kluziště	„A to kluziště, co tu je, to bylo původně jenom takové primitivní, ani tam nebyly lavice, tam se chodilo bruslit.“
Posezení vedle Floridy	„...tam u té stěny kamenné, tam byli stoly a smažili se tam bramborové placky, a jezdili jsme tam s kočárkem, když jsem měla dítě... a pak tam byla i zmrzlina z boku bylo okýnko a bylo to tam takové pěkné, a teď je to tam úplně hluché a není tam vůbec nic.“ „...tam v tom čtverci byl vodotrysk, tak se několik dětí málem utopilo, tak to pak zrušili.“
WC	„...co mi už schází, no na Lenince mi schází veřejné záchody, to teda určitě, ty tam byli, a byli funkční a bylo čisté a slušné. Ano, byly dvoje, jedny u Floridy a druhé na Alšáku, v krátkém úseku byli dvoje a teď tam není nic.“
Gramodesky Supraphon, řezník Beránek, samoobsluha pod obloukem, cukrárna na rohu Alšova náměstí.	„...na druhé straně byl řezník Beránek, tam pod tím obloukem, tam byla jediná samoobsluha, pak tam byla zelenina, mlékárna a na rohu byla cukrárna a tam měli několik desítek druhů bonbonů na váhu – fialky, ledovky, atlasky – už nejsou, ale jsou, viděla jsem je, mátové polštářky.“

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

Výrazným pozitivem byla dle komunikačních partnerek **rozmanitost obchodů a služeb**. „...tam byl jeden obchod vedle druhého, a jeden, jakože byly látky, oděvy, obuv, UVA, galerie, obrazy byly přeče, květinářství, Dílo. Jak jsme se šli procházet, tak jsme šli do každého.....byl jeden obchod vedle druhého.“ Rozmanitost na Hlavní tř. významně chybí. V minulosti nebyla potřeba jezdit do centra města, protože všechny základní druhy výrobků či služeb byly na Hlavní zastoupeny. „Ta různorodost mi tu chybí, že. A teď nic, teď už nemáš na co koukat. Nejsou žádné obchody...jenom kousíček něčeho ...všechno je v centru.“ „Na Hlavní třídě bylo všechno, kadeřník, obuvník, potraviny, mlékárna, cukrárna. Když sis chtěla vyzkoušet kostým, podívat se na nové obrazy, koupit si šál, šátek. Všechno tam bylo, obchod vedle obchodu, nádobí, sklenice... za celou dobu jsem neměla potřebu jezdit do

Ostravy.“...na té Hlavní třídě nejsou žádné obchody. Tam není pro co jít. Za starých časů, tam byla samoobsluha, velká zelenina.“ Slovy komunikačních partnerek „na Hlavní třídě se skutečně žilo“, pojmenovávají ji jako bulvár, Champelysee a dále poznamenávají: „To bylo dáno tím, že nikde nic jiného nebylo.“ Úbytek obchodů na Hlavní třídě přičítají nedalekým obchodním centrům. „...ten život... to tady vycuclo Tesco a Globus.“ Tímto tématem se plynule dostáváme do současnosti.

Jak vidíme současnost?

Vnímání současné Hlavní třídy v podání komunikačních partnerek začneme pochvalou. Patří současné **pasáži Dukla**. „A co udělali hezky, tak tu pasáž, je tam čisto. My jsme ale myslely, že tam budou ty panelové kousky, že si tam sednem, ale ne. A zatím jsem tam neviděla obrázky, kterým bych rozuměla, a některé jsou tak malé, že je ani nevidím.“ Obecně považují Porubu za krásnou. „Díky tomu prostoru a té zeleni, která tady je.“ Další pochvala patří zeleni. „A zase, musíme pochválit, nebylo tolik květin, jako je teď a tolik se o to nepečovalo. A teď když je jaro, tak oni nastoupí ti pracovníci a okopávají a sázejí.“ Také **cyklostezky** na Hlavní třídě jsou dle komunikačních partnerek prospěšné. Hlavně že vedou středem a nejsou na úkor chodníků. „...já proti cyklostezkám nic nemám, ale dělejte je teda tam, kde je jízdní pruh a né, kde chodí chodci, protože pravdou je, že starý člověk je neohrabaný, neslyší tak dobře, nevidí tak dobře... chodník je od slova choditi, to není jezdník.“

Podobně jako tomu bylo při vzpomínání na doby minulé, požádaly jsme komunikační partnerky, aby verbálizovali své současné potřeby. Co by na Hlavní třídě přivítaly.

Tabulka 32 Potřeby na Hlavní třídě

Potřeby na Hlavní třídě	Narace komunikačních partnerek
Přechody pro chodce	„Tam nahoře je jich dost. Ale tady níže je jich málo, tady by se hodil ještě jeden aspoň přechod.“
Lavičky, na které se nedá lehnout	„...nám by vyhovovalo, kdyby tady bylo víc laviček. Ale zase, když si máte sednout na lavičku a předtím tam leží ti, kde pak po nich nemáte zrovna chuť si po nich sednout na tu lavičku, tak jsme v takovém rozporu. Na jedné straně bychom ty lavičky chtěly, ale na druhé, aby byly jako noclehárna pro lidi, kteří nemají... Anebo potom, tak jak to dělal DPO na zastávkách, že tam dal kusy prostě kovu, takové mostíky, že si tam jenom sedneš, že to jsou jako takové opěrky na ruce, že se tam jako vejdeš, ale už si tam nemůže nikdo lehat.“ „Loni bylo Cirkulum venku a oni posbírali lavičky, nevím proč, prostě zmizely v těch rozích...“
Kavárničky nebo posezení, kde nehraje hudba/rádio	„U stolu si ani nerozumíme, protože pořád něco nám tam jde do ucha. Když jdeme do kavárny, tak je to, prosím, můžete to ztlumit... ke kavárně patří tichá hudba, abychom si mohli popovídat.“
Dobové fotografie v cukrárně	„U Babičky tam měli staré fotky, to mě taky bavilo.“
Prádelna	„Prádelnu najdete jen v řetězcích.já třeba vyloženě čistírnu postrádám. Ale já to nepotřebuju rychle za příplatek na počkání. Ty služby tady prostě chybí.“
Přístřešek na autobusové zastávce pod Alšovým náměstím	„...jak jezdí 58 a zastavuje na té zastávce tam, protože je tam jen cedule, žádná lavička nic, autobus jede jednou za 20 minut, takové chramlavé jako jsme my, tak než tam dojdou, tak kdybych si šla sednout tak než si zajdu sednout na Alšák na lavičku a než zas dojdou zpátky, tak mi ten autobus ujede.“ „...mít alespoň přístřešek...“
Větší prostor pro chodník v neprospěch zahrádky u Marné slávy	„...hlavně že tam od toho baru, té Marné slávy, tam to mají zabrané celé, tam už málem ani s kočárkem neprojedete, to je neuvěřitelné.“
Nekouření na zahrádce u Marné slávy	„...Marná sláva - když tam čekáte na tu 58, tak Vás okuřuje 150 nějakých kuřáků...“
Rozhlasové ohlášení uzavírek Hlavní třídy	„...to by taky mohli zavést, hlášení rozhlasu. Tak po zkoušce sirén, kdy bude Hlavní třída a proč zavřená. Proč by to nemohli říct? Dřív jezdila auta a hlásili se různé věci.“
Klub důchodců – více aktivit	„A ten klub důchodců je krásný, ale dlouho to tam bylo prázdné. Ale ne každý to má rád. Ale tam jdeš od dvou do pěti, jinak tam není nic organizovaného.“

Zábava pro mladé	„Je pravda, že klub důchodců je, ale mladí nemají, kam chodit.“ „Pořád se těm mladým organizuje zábava. Tak ať si sami vymyslí něco, kromě těch drog.“ „Ne, to by chtělo přitáhnout nějakou slavnou osobnost. My jsme stavěli studentský klub, ale to vedení musí být profesionální, někdo se o to musí starat, udělat rozpis, kdo tam kdy bude, ale aby to přímo vedli, to je nesmyslné.“
WIFI	„To by taky nebylo špatné. Že si člověk sedne na lavku. To my jdeme na oběd a hned vám naskočí wifi.“

Zdroj: vlastní zpracování (2020)

V souvislosti s vnímáním Hlavní třídy jako „bulváru alá Příkopy v Praze“ komunikační partnerky popisovaly, **co by na takovéto ulici mělo být**, co se týče obchodů. „Na Hlavní třídu patří zlatnictví, pojišťovny, banky, eventuálně informační centra, nějaké ty hospody, ne hospody, ale takové ty vinárny, kavárny – a to tam je.“ Přirovnání k bulváru sdílí i jiní lidé nebydlící v Ostravě. „Byl tady někdo na návštěvě, a byli úplně nadšení, jsme je vyvedli nahoru na Báňskou a on se podíval a povídá, hmmm – to je prostě bulvár, že byl úplně nadšený, jak to vypadá krásně.“

Komunikační partnerky **negativně komentovali výzdobu** některých obchodů s ohledem na vnímání Hlavní třídy coby velkoměstského bulváru. „No ale bohužel ta výzdoba těch obchodů tomu neodpovídá. Když jdeš po Francouzské, nebo po Příkopech... tam to vypadá jinak. Kdežto tady, vždyť je to děs a hrůza... že tam nebudou mít vystrčené, jak tam mají ti Vietnamci ty šílené umělé květiny, vrtule, ponožky, tak ať jim to zakážou, že to tam nesmějí mít, vždyť od toho tu ta obec je... to je horší, než když tam stál Lenin s těma červenýma karafiátama.“

V současné době se na Hlavní třídě konají různé akce, které vyžadují její průběžné uzavírky pro motorová vozidla. Komunikační partnerky by ocenily, kdyby o těchto uzavírkách byly dostupnější informace. Nejčastěji se o nich dočtou na internetu, ale sami ví, že ne každý senior má k internetu přístup. Navrhují obnovit hlášení rozhlasem. Časté akce kritizovaly z důvodu špatné dostupnosti ke svým příbytkům lidem, kteří na Hlavní třídě trvale bydlí. „...já osobně bych dneska na Lenince nechtěla bydlet ani, kdyby mi připlatili, z těchto důvodů. Protože autem, pokud je zavřená, tak to bylo každý druhý víkend, tak se nedostanete autem k baráku. Teď je toho hodně.“ **Realizaci různorodých akcí by raději viděli v prostoru Francouzské ulice.** „...tam je obrovský prostor a tam by to nikomu nevadilo. Ale na té Lenince, to se zavře na celý víkend, autobusy nejezdí, ale kdo chce přímo na Alšák, tak to nejde, musí pěšky. Pro někoho je to obtížné a bydlet bych tu nechtěla. A na tu Francouzskou všechno vejde.“

Některé akce považují za **organizovanou zábavu pro mladé**, přitom by si zábavu měli zařizovat sami. „Tak ať si sami vymyslí něco, kromě těch drog.“ Vidí nevyužitý prostor v přípravách volnočasových aktivit samotnými mladými lidmi.

Ovšem jako největší problém v Porubě vnímají **divoký provoz motorových vozidel**. „Největší problém nejen Poruby jsou ta auta. A ten provoz. A je to nebezpečný, protože ne každý řidič bere ohledy. A já mám hrůzu, že jsou tady dvoupruhové. Jedině snížit zase rychlost na míň, nevím. Co by jim to udělalo, kdyby jeli pomaleji.“

Komunikační partnerky ve svých naracích formulovaly doporučení, jak přilákat studenty na Hlavní třídu. Hlavní problém vidí v **absenci klubů pro mladé** po vzoru Stodolní. „...tam nejsou takové kluby. Třeba na Stodolní je spousta klubů. U studentů je důležité právě ten genius loci a to je v té Ostravě v tom oprýskaném vchodě a tam vlezeš do suterénu a tam je klub. Ale když tady uděláš čajovnu, tak se jim asi nezavděčíš. To fakt chce, to by musela být nějaká osobnost, co by je přitáhla. Třeba kdyby Nohavica tu zařídil nějaký klub, to by asi šlo.“ Současně s kluby, kde bude levné pití, potřebují **wifi**. Konkrétně to komentovaly takto: „Každého studenta bude táhnout, že si tam bude moct dělat, co chce a kolik to tam bude stát a bude tam být wifi. Ten internet je důležitý pro mladé. Oni taky potřebují randál na diskotéce a oni si nemusí povídat. Tam je ten problém. Takže buď potřebují wifi, nebo randál.“

Také měly potřebu se vyjádřit k **odpočinkové zóně u Dukly**. Jejich vnímání tohoto kousku ulice nebylo příliš pozitivní. „...koho napadlo udělat tu odpočinkovou zónu před tím mléčným barem u toho kruhového objezdu. Jednak podle mě, když si tam sedne maminka s dítětem, tak aby ho držela na kšandách. Ale kromě toho je to místo, kde čichá jen ty zplodiny.“

V dalších tématech se už dostáváme do budoucnosti.

Scénáře budoucnosti

Komunikační partnerky se ve svých naracích setkaly ve dvou možných scénářích vývoje Hlavní třídy. První scénář považují za reálnější. Pojmenovaly jsme ho jako **(1) reálný -pragmatický**. Jejich slovy ho vidí takto: „... že to bude jako teď, že i každá malá hospůdka bude mít zahrádku a co největší, takže nakonec ten chodník bude krátký a od vrchu až dolů, kromě bank, budou samé zahrádky a hospody. To bude jedna hospoda vedle druhé. Ale obchody jako takové zas nic. Ne, to nebude. Tam to nutně krachuje, protože oni nemůžou finančně konkurovat těm řetězcům, to je logické. Já proti zahrádkám nic nemám, rádi tam sedíme, zvláště, když je teďka ta pandemie, ale zase aby to nevytěšňovalo ty chodce.“ V tomto scénáři se příklání v maximální míře k využití chodníků ve prospěch zahrádek, převaze hospod s minimem běžných obchodů.

Druhý scénář považují za radikálnější, nicméně z jejich pohledu za nerealistický spíše v rovině přání či snů. Nazvaly ho **(2) radikální – vysněný**. Tuto variantu budoucnosti Hlavní třídy komentovaly takto: „Nebo je možnost, radikálně udělat z celé Hlavní třídy pěší zónu. Autobusy bych tam nechala, aby se tam ti lidi dostali. U soudu udělat nadzemní i podzemní garáže. Aspoň od toho našeho korza aspoň na ten vršek. Ano, pěší zóna s průjezdem autobusu, aby se tam lidi dostali. Tam by udělal takovou otočku, že by to jezdilo jenom po té Hlavní. Že by to jezdilo jen po Opavské, že by to udělali jako jednosměrku? Na to ale asi nikdo nepřistoupí, protože zásobování obchodů a tak dál. Zásobování se stejně děje zezadu, tak by nemuseli jezdit z Hlavní. ... Hlavní třída je náhodou dobrá.“ Radikální scénář by znamenal udělat po Floridu směrem nahoru pěší zónu s ponecháním autobusové dopravy. V rovině návrhů či doporučení se ještě vyjádřily k řešení prostoru u Floridy. „Kdyby zbourali tu Floridu, ta je tam zbytečná, a udělalo by se tam ... a náhodou to Dílo je krásné, galerie je krásná, ale kdo by lezl do špitálu se na to dívat. Ale to by chtělo mít na té Hlavní třídě.“

Závěr

Cílem případové studie bylo zajistit významově co nejširší a obsahově nejhlubší data o jednom případě - Hlavní třídě v Ostravě-Porubě za účelem získání celostního pohledu a vzhledu do problematiky dané lokality. Metodologicky byla analyzovaná data zajištěna participativním akčním výzkumem, a to kombinací několika výzkumných přístupů. Jak prostou obsahovou analýzou dostupných relevantních zdrojů a sekundární analýzou tzv. „desk research“, tak pilotáží několika participativních technik realizovaných v terénu Poruby. První kapitola seznámila čtenáře s metodologií realizovaného výzkumu a popisem všech použitých technik. Zabývala se také použitým participativním paradigmatem, úvahou nad uvědomovanými limity výzkumu a etikou ve výzkumu.

Druhá kapitola se věnovala třem rovinám analýzy a deskripce. Nejprve to byl historický kontext vzniku Poruby a prvních zmínek o její existenci, vysvětlení, co slovo „poruba“ znamenalo, seznámení s její kronikou, sociologický pohled na stěhování obyvatel do Ostravy i v rámci města. Zakončení patřilo exkurzu do sociální politiky města a Poruby s vyzdvižením významu a vysoké úrovně sociální péče v Ostravě v tehdejší republice. Věhlas si získaly například péče o seniory v podobě narůstající kapacity ústavní péče v domovech důchodců, funkční a oblíbené kluby důchodců, sociálně výchovné kurzy pro ženy a dívky se špatnou sociální adaptabilitou, specializovaná třída pro předškolní romské děti v MŠ na Nezvalově náměstí, letní reedukační tábory pro děti z romských rodin a další aktivity v sociální práci. Druhá část této kapitoly seznámila s architektonicko-urbanistickým tématem ve vztahu k Porubě a Hlavní třídě. Ve shrnutí je konstatováno, že významově představuje Hlavní třída zřetelné centrum městské části Ostrava-Poruba. Je to aktivní místo díky přítomnosti živého parteru i parkové zeleně a nejstarší část prostoru je rovněž městskou památkovou zónou. Závěrečná část druhé kapitoly zaměřuje svou pozornost na sociálně-demografické aspekty Hlavní třídy po roce 1989 do současnosti. Mapuje základní demografické údaje jako vývoj počtu obyvatel, rodinný stav, vzdělání a stav různých typů bytového fondu. Městský obvod Poruba je druhým nejlidnatějším obvodem statutárního města Ostravy. Pokles počtu obyvatel, s nímž se potýká celá Ostrava, je zde ale ještě dynamičtější (téměř dvojnásobný oproti průměru SMO) – obvod přišel od roku 2000 o více než 18 % svých obyvatel, resp. o 14 tisíc osob (SMO, 2020). Dalším významnou charakteristikou obyvatel Poruby je vyšší podíl osob seniorského věku. Zatímco údaj za Ostravu je 20,7 % z celkového počtu obyvatel, v Porubě jde o 26 % (Koncepce SB SMO, 2017). Faktorem rámuujícím možnosti bydlení v daném městském obvodu je struktura bytového fondu. V Porubě se nachází téměř 29 tisíc bytů, z toho ale jen 929 obecních (SLBD, 2011; MMO, 2020). Podíl obecního bytového fondu na celkovém počtu bytů na území městského obvodu je důležitým ukazatelem, nakolik může být Poruba aktérem ovlivňujícím bytovou politiku na svém území. Jako určitá hranice možnosti aktivního ovlivňování je udáváno 10 %, a Porubě je ve vlastnictví města cca 3 %, což je poměrně malá hodnota.

Na území města Ostravy je podíl obecních bytů cca 9,5 % z celkového počtu bytů. V Porubě je tak podíl obecního bytového fondu výrazně nižší, než je souhrnná hodnota. Poruba však začala počet obecních bytů navyšovat, kdy byl od soukromého vlastníka Heimstaden Czech s.r.o. koupen tzv. Oblouk a počet bytů tak byl nově o téměř 130 navýšen. Z hlediska aspektů života ve městě, resp. městském obvodu, je důležité mapovat sociální zranitelnost u části obyvatel a funkčně nastavovat podpůrnou síť. Sociální vyloučení je dynamickým jevem, ale v rámci Poruby je primárně situován do jedné lokality. Je však potřeba zmínit, že se jedná o lokalitu s kvalitní občanskou vybaveností, dostupností potřebných institucí i městské hromadné dopravy a s kvalitním bytovým fondem. Definičním kritériem je tak jistá míra sociální zranitelnosti, která je vymezena prostřednictvím společně posuzovaných osob příjemců příspěvku na živobytí a stupněm koncentrace v území (resp. v základní sídelní jednotce). Toto vymezení využívá Magistrát města Ostravy i v Akčním plánu koncepce sociálního bydlení. V sociální oblasti je cílem snažit se funkčně reagovat na výše uvedené, tedy na pokles počtu obyvatel (bytová

politika, rozvoj obvodu, podpora bydlení, zapojování obyvatel), stárnutí populace (domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, pečovatelské služby) a ekonomickou zranitelnost (program sociálního bydlení, azylové domy, služby pro cílové skupiny se specifickými potřebami).

Obsažná třetí kapitola celistvě a plasticky ukazuje současný stav Hlavní třídy v Porubě, očima respondentů, informantů a účastníků pilotovaných participativních technik. Realisticky zobrazuje potřeby místních občanů, jejich vzpomínky na doby minulé, ale také přání a vize do budoucna, jak by Hlavní třídu chtěli zažít. Hlavní třída byla silně spojována se svou historií, se soukromými sentimenty vyprávějících např. „*ta stará Poruba*“. S Hlavní třídou bylo v tomto kontextu uváděno pojmenování „*Leninka*“ a výskyt legendárních míst či obchodů (např. Labužník, kino Dukla, cukrárna Centrumka, kavárna Morava, Poklad, Pekárna, Mléčný bar, Supraphon a další). Výrazným pozitivem byla rozmanitost obchodů a služeb, která dnes chybí. V minulosti nebyla potřeba jezdit do centra města, protože všechny základní druhy výrobků či služeb byly na Hlavní zastoupeny. Hlavní je pojímána spíše jako celek a je zdůrazněna její historická hodnota, informanti za více symbolickou vnímali její horní část, zejména pak Věžičky, které označovali za architektonický skvost. Dle respondentů je v současnosti nejvýznamnějším místem Alšovo náměstí, následuje kruhový objezd, označován v odpovědích jako „*rondel*“ nebo „*kruháč*“ a dále kavárny a restaurace nacházející se na Hlavní třídě, jako je Cukrárna u Babičky, Mexická restaurace, Mléčný bar, Co Café apod. V rámci analýzy se často objevovala také přirovnání k jiným městům či místům jako Champs-Élysées v Paříži či La Rambla v Barceloně, které Hlavní třída vyprávějícím asociovala. Místo bylo spojováno s určitou hrdostí či „*chloubou*“. Největší počet respondentů si Hlavní třídu představuje jako centrum Poruby. Poté představuje místo plné jejich oblíbených kaváren, restaurací a obchodů, kde tráví lidé svůj volný čas. Třetí nejčastější asociace je spojena s architektonickým stylem „*sorela*“, ve kterém je Hlavní třída vybudována. Celých 61 % dotázaných vnímalo Hlavní třídu pozitivně. Převažovaly odpovědi jako „*procházka*“, „*dětství*“, „*prostředí*“ a „*zeleň*“. Negativní pocity vnímalo 12 % dotázaných v souvislosti s „*velkým provozem automobilů*“ nebo „*velkým ruchem*“. Kulturní a sportovní aktivity realizované na Hlavní třídě jsou informanty vnímány pozitivně. Někteří vyjádřili v souvislosti s konáním spolkové činnosti či neformálních společenských akcí potřebu neutrálního prostoru k setkávání. Hovořili také o možnosti vytváření komunitních zahrad. V rámci reminiscence seniorky významně zmiňovaly sdílený život obyvatel v blízkém okolí. Lidé se více stýkali, komunikovali při každodenních rutinních situacích, ale také při slavnostních událostech jako oslava Nového roku. Popisovaly ho jako něco, čeho bylo dříve daleko více, nežli je tomu dnes. Byla identifikována také řada rozvojových oblastí, návrhů na zlepšení, ale také vizí, jak využít potenciál daného místa. Zajímavými „*problémy*“ byla např. chátřání, absence místa na volný pohyb pro děti (a pro psy), menší využívanost „*spodní části*“ či výskyt reklamního smogu. V oblasti zasiťování chybí v občanské vybavenosti veřejné WC. K dalšímu zlepšení ve vybavenosti by pomohly přechody pro chodce, lavičky, prádelna a další. Často opakovaným problémem byla doprava a „*chaos s parkováním*“. Zajímavou oblastí k dalšímu řešení bylo rovněž propojení kampusu Vysoké školy báňské s Hlavní třídou tak, ať nevzniká „*exkludovaný prostor univerzity*“. V Hlavní třídě byl ale objeven i potenciál např. pro její prodloužení v souladu s původně plánovaným historickým konceptem, využití „*prázdné louky na konci Hlavní třídy*“ či „*využití výběžku Alšova náměstí*“. Objevovala se potřeba rozšiřovat a vylepšovat lokalitu pro mladší generaci. Například zavedení bezplatné wi-fi v prostoru Hlavní třídy by dle informantů všech věkových kategorií mohlo mladší generaci motivovat k tomu, aby trávili více času zde namísto nákupních center. Hlavní třída tak byla často vnímána jako místo, kde „*posedět*“. Byla často označována jako místo procházek, při kterých se lze zastavit pro posezení a odpočinek na lavičkách nebo pro občerstvení. Zmiňovaným elementem byly také nákupy, kdy byla Hlavní třída připodobňována k „*shopping parku bez střechy*“. V oblasti scénářů budoucnosti seniorky navrhovaly dvě varianty. Jako reálnější vidí maximální využití chodníků ve prospěch zahrádek a převalu hospod s minimem běžných obchodů. Radikálnější scénář by znamenal udělat od Floridy směrem nahoru

pěší zónu s ponecháním autobusové dopravy. Významným prvkem, který synonymicky varioval v pilotovaných technikách, je přítomný „*genius loci*“ Hlavní třídy. V technice photovoice se objevila výstižná konotace pojmu: „*Jedinečnost této lokality pod památkovou ochranou se skrývá v multifunkčnosti a městotvornosti této části ulice. Bydlení, služby, relaxace, sportovní vyžití ...*“.

Případová studie vznikla v rámci probíhajícího výzkumného projektu, tudíž poznatky, se kterými seznamuje své čtenáře, nejsou finálními, nýbrž dílčími. I přes tuto skutečnost považujeme stanovený cíl případové studie za naplněný. Navazujícím projektovým výstupem je návrh urbanisticko-architektonického řešení lokality, který bude z uváděných analýz rovněž vycházet.

Použitá literatura

- Albridge, J. (2015). *Participatory Research: Working with Vulnerable Groups in Research and Practice*. Bristol: Policy Press.
- American Psychological Association (APA). (2016). *Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct*. [online]. [25. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.apa.org/ethics/code/>
- Architektura ČSR 51, s. 259
- Architektura ČSR 51, s. 263
- Bakala, J., Borák, M., Gracová, B., Grobelný, A., Jiřík, K., Klíma, B., Myška, M., Pitronová, B., Steiner, J. (1993). *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sfinga. A – 20466/1
- Bartoň, M. (1971). Výstavba a přestavba města. In Jiřík, K. *OSTRAVA SOCIALISTICKÁ*. Sborník studií k výstavbě města v letech 1945-1970. (41-78). Ostrava: Profil.
- Berger, R. (2015). Now I see it, now I Don't: Researcher's Position and Reflexivity in Qualitative Research. *Qualitative Research*, 15(2), 219-234.
- Braun, V., Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Burcin, B., Kučera, T., Šídlo, L. (2018). *Prognóza vývoje počtu a věkové struktury obyvatelstva statutárního města Ostravy na období 2017-2040*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta.
- Clarke, A., Friese, C., Washburn, R. (2018). *Situational Analysis in Practice: Grounded Theory After the Interpretative Turn*. London: SAGE.
- Creswell, J., W., Hanson, W., E., Clark Plano, V., L., Morales, A. (2007). Qualitative Research Designs: Selection and Implementation. *The Counseling Psychologist*, 35(2), 236-264.
- Česká televize. (2019). *Poruba odkoupila část Oblouku. Unikátní bytový dům chce zrekonstruovat*. [online]. [17. 11. 2020]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2949278-poruba-odkoupila-cast-oblouku-unikatni-bytovy-dum-chce-zrekonstruovat>
- ČZSO. (nedatováno). Sčítání lidu, domů a bytů 2011. [online]. [20. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu-2011>
- Denzin, N., K., Lincoln, Y., S. (Eds.) (2011). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- FajnOVA Poruba. (nedatováno). *Harmonie přivítala první nájemníky*. [online]. [6. 1. 2021]. Dostupné z: <https://fajnovaporuba.cz/p/harmonie-privitala-prvni-najemniky>
- FajnOVA Poruba. (nedatováno). *Rekonstrukce bytového domu Oblouk*. [online]. [17. 11. 2020]. Dostupné z: <https://fajnovaporuba.cz/p/rekonstrukce-bytoveho-domu-oblouk>
- Gabriel, L., James, H., Cronin-Davis, J., Tizro, Z., Beetham, T., Hullock, A., Raynar, A. (2017). Reflexive Research with Mothers and Children Victims of Domestic Violence. *Counselling and Psychotherapy Research*, 17(2), 157-165.
- GAC. (2006). *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit*. [online]. [17. 11. 2020]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa/int_ms14_10.html
- Gerring, J. (2006). *Case Study Research. Principles and Practices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holloway, W., Jefferson T. (2000). *Doing Qualitative Research Differently: Free Associations, Narrative and the Interview Methods*. London: SAGE.

- Hruška, L. a kol. (2012). *Bytová politika SMO na úrovni magistrátu a jednotlivých městských obvodů včetně rozboru financování*. Ostrava: Proces.
- Charmaz, K. (2003). Qualitative interviewing and Grounded Theory Analysis. In Holstein, J., Gubrium, J., F. (Eds.) *Inside Interviewing. New Lenses, New Concern*. (311-330). Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Jánský, J., Hubík, S., Živělová, I. (2009). Metodologické přístupy k identifikaci zdrojů regionálních disparit. *Regionální disparity*, 4, 23-32.
- Jiřík, K. (Eds.) (1985). *OSTRAVA 13*. Ostrava: Profil.
- Jiřík, K. (1971). *OSTRAVA SOCIALISTICKÁ*. Sborník studií k výstavbě města v letech 1945-1970. Ostrava: Profil.
- Kindon, S., Pain, R., Kesby, M. (Eds.). (2010). *Participatory Action Research Approaches and Methods: Connecting People, Participation and Place*. London, New York: Routledge.
- Kolektiv vedoucích pracovníků MÚSS Ostrava. (1987). *MÚSS – Ostrava 87*. Vydáno u příležitosti 20. výročí založení Městského ústavu sociálních služeb Ostrava a konání pracovní konference k rozvoji sociálních služeb. Ostrava: MÚSS. AMO, sign. A 16808.
- Lincoln, Y., S., Lynham, S., A., Guba, E., G. (2011). Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences. In Denzin, N., K., Lincoln, Y., S. (Eds.). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. (97-128). Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- Levy, J., S. (2008). Case Studies: Types, Designs, and Logics of Inference. *Conflict Management and Peace Science*, 25(1), 1-18.
- Lexa, J. (2007). *Odkazy porubských kronik*. Ostrava: Montanex.
- Lokality rezidenční segregace. (nedatováno). [online]. [20. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=27258faa2c1b448a98b65052021345bb>
- Majetkový odbor magistrátu města Ostravy. (2020). *Statistiky k obecnímu bytovému fondu na území SMO*.
- Meduna, V. (1951). Nová Ostrava. *Architektura ČSR X*, 259-265.
- Minkler, M., Fadem, P., Perry, M., Blum, K., Moore, L., Rogers, J. (2002). Ethical Dilemmas in Participatory Action Research: A Case Study from a Disability Community. *Health, Education and Behaviour*, 29(1), 14-29.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Musil, J. (1971). Sociologie nových ostravských čtvrtí Poruby a Jižního města. In Jiřík, K. *OSTRAVA SOCIALISTICKÁ*. Sborník studií k výstavbě města v letech 1945-1970. (439-459). Ostrava: Profil.
- Myslivec, V. a kol. (1971). Nástin vývoje státní sociální politiky v Ostravě. In Jiřík, K. *OSTRAVA SOCIALISTICKÁ*. Sborník studií k výstavbě města v letech 1945-1970. (251-280). Ostrava: Profil.
- Odbor sociálních věcí a zdravotnictví SMO. (2019). Údaje k sociálním službám a klientům na území SMO.
- Odbor sociálních věcí NVO. (1973). *Koncepce sociální politiky Národního výboru města Ostravy do roku 1980*. Ostrava: Odbor sociálních věcí NVO. AMO, sign. A 11295.
- Participativní metody. (nedatováno). *Scénáře budoucnosti*. [online]. [18. 11. 2020]. Dostupné z: <http://www.participativnimetody.cz/scenare-budoucnosti.html>
- Poruba. (nedatováno). *Demografický vývoj*. [online]. [17. 11. 2020]. Dostupné z: <https://poruba.ostrava.cz/cs/o-porube/zakladni-udaje/demograficke-udaje>

- Reason, P., Bradbury, H. (Eds.) (2001). *The SAGE Handbook of Action Research: Participative Inquiry and Practice*. London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- Rohlová, E. (1985). *Obvodní národní výbor Ostrava-Poruba. (1955) 1957-1971 (1973)*. Inventární seznam. Ostrava: AMO.
- Rubin, A., Babbie, E., R. (2011). *Research Methods for Social Work*. Belmont: Brooks/Cole Cengage.
- Schuman, C., H., Abramson, A., J. (2000). Collaborating for Usable Knowledge: A Work in Progress by the Non-profit Sector Research Fund. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 29(1), 11-23.
- Silverman, D. (2013). *Doing Qualitative Research*. Los Angeles, London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- Singh, J., P. (2003). Communication Technology and Development: Instrumental, Institutional, Participatory, and Strategic Approaches. In B. Mody (Ed.). *International and Development Communication: A 21st Century Perspective*. (189–208). Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Slocum-Bradley, N. (2003). *Participatory Methods Toolkit: A Practitioner's Manual*.
- Stake, R., E. (2004). *Standards-Based and Responsive Evaluation*. London: SAGE Publishing.
- Statutární město Ostrava. (2019). *Akční plán koncepce sociálního bydlení SMO*. [online]. [19. 11. 2020]. Dostupné z: https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2019/06/Ak%C4%8Dn%C3%AD-pl%C3%A1n-KS-SB-SMO_FIN.pdf
- Statutární město Ostrava. (2017). *Koncepce sociálního bydlení SMO*. [online]. [19. 11. 2020]. Dostupné z: https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2017/11/FIN_Koncepce-socialniho-bydleni-SMO_logo.pdf
- Statutární město Ostrava. (nedatováno). *Počet obyvatel ve správním obvodu statutárního města Ostravy*. [online]. [19. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.ostrava.cz/cs/urad/hledam-informace/aktualni-informace/pocet-obyvatel-ve-spravnim-obvodu-statutarniho-mesta-ostravy>
- Strakoš, M. (2018). *Ostravská sídliště*. Ostrava: NPÚ.
- Strakoš, M. (2010). *Nová Ostrava a její satelity. Kapitoly z dějin architektury 30. - 50. let 20. století*. Ostrava: NPÚ.
- Stringer, E., T. (2007). *Action Research*. London: Sage Publications.
- Sýkora, L. (2018). *Pilotní ověření Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace v obcích ČR*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta.
- Špatenková, N., Bolomská, B. (2011). *Reminiscenční terapie*. Praha: Galén.
- Špiláčková, M. (2016). *Česká sociální práce v letech 1968-1989. Rozvedeno na příkladu Ostravy*. Ostrava: Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií.
- Špiláčková, M. (2006). *Historie sociálního plánování v Ostravě*. Diplomová práce. Ostrava: ZSF OU.
- Štěpán, V., Novotná, J. (2003). *Obvodní národní výbor Ostrava 4. (1955) 1971-1990 (1991)*. Prozatimní inventární seznam. Ostrava: AMO.
- Valandra, V. (2012). Reflexivity and Professional Use of Self in Research: A Doctoral Student's Journey. *Journal of Ethnographic & Qualitative Research*, 6(4), 204–220.
- Zarecorová, E., K. (2015). *Utváření socialistické modernity. Bydlení v Československu v letech 1945-1960*. Praha: Academia.

Primární prameny

Archiv architekta Vlastimila Bichlera

Archiv města Ostravy (zkratka AMO)

Fond Národní výbor města Ostravy (zkratka fondu NVO)

kart. č. 1020

kart. č. 376

kart. č. 775

kart. č. 927

kart. č. 881

Fond Obvodní národní výbor Ostrava 4 (zkratka fondu ObNV O.-4)

kart. č. 330

kart. č. 106

kart. č. 93

Fond Obvodní národní výbor Ostrava-Poruba (zkratka fondu ObNV Poruba)

Inv. č. 8 Obvodní kronika 1960-1967

NTM, Archiv architektury a stavitelství

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Seznam obrázků

Obrázek 1 Pečeť Poruby	11
Obrázek 2 Územní vývoj Ostravy do roku 1976	12
Obrázek 3 Zvelebení obvodu občanskou svépomocí v roce 1966	12
Obrázek 4 Leninova třída.....	13
Obrázek 5 Titulní strana Kroniky města Poruby	16
Obrázek 6 Domov důchodců Opavská ul., 1965	18
Obrázek 7 Týdenní a denní pobyt mládeže Ostrava-Třebovice, ulice Rolnická.....	20
Obrázek 8 Nová Ostrava 1952.....	21
Obrázek 9 Jedna z variant plánu Nové Ostravy	22
Obrázek 10 Hlavní třída v Porubě.....	22
Obrázek 11 Pohled na budovu KNV.....	23
Obrázek 12 Věžový dům na Alšově náměstí.....	24
Obrázek 13 Hlavní třída – III. Obvod	24
Obrázek 14 Celek a dotčené území Hlavní třídy	26
Obrázek 15 Hlavní třída.....	26
Obrázek 16 Náměstí	27
Obrázek 17 Alšovo náměstí	28
Obrázek 18 Nezvalovo náměstí.....	28
Obrázek 19 Vstupy a vazby	29
Obrázek 20 Zeleň.....	30
Obrázek 21 Dvory a navazující prostory	31
Obrázek 22 Doprava.....	32
Obrázek 23 Základní sídelní jednotky a koncentrace SPO	39
Obrázek 24 Výsledky experimentální architektonické hry	65

Seznam tabulek

Tabulka 1 Tabulka využitých technik při tvorbě případové studie.....	8
Tabulka 2 Počet obyvatel v městských obvodech Ostravy v letech 1946-1980	13
Tabulka 3 Počet občanů a pokles jejich počtu od r. 2000 v SMO a Porubě.....	34
Tabulka 4 Podíl seniorů v SMO a Porubě	34
Tabulka 5 Obydlené domy podle vlastnictví.....	35

Tabulka 6 Bytový fond statutárního města Ostravy 2019 – dle počtu bytů.....	36
Tabulka 7 Bytový fond statutárního města Ostravy 2019 – dle velikosti bytů	36
Tabulka 8 Nájemné v bytovém fondu statutárního města Ostravy k 31. 12. 2016	36
Tabulka 9 Rodinná situace	37
Tabulka 10 Vzdělání obyvatel ve věku 15 a více let	38
Tabulka 11 Azylové domy na území Poruby.....	40
Tabulka 12 Domovy pro seniory na území Poruby v roce 2018	40
Tabulka 13 Domovy se zvláštním režimem na území města Ostravy v roce 2018	41
Tabulka 14 Domovy s pečovatelskou službou na území Ostravy - Poruby	41
Tabulka 15 Otázka č. 1 - Vyhodnocení dotazníků.....	46
Tabulka 16 Otázka č. 1 - Vyhodnocení rozhovorů	47
Tabulka 17 Otázka č. 2 - Vyhodnocení dotazníků.....	47
Tabulka 18 Otázka č. 2 - Vyhodnocení rozhovorů	48
Tabulka 19 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků.....	49
Tabulka 20 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků – kladné hodnocení.....	49
Tabulka 21 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků – záporné hodnocení	50
Tabulka 22 Otázka č. 4a - Vyhodnocení dotazníků.....	50
Tabulka 23 Otázka č. 4b - Vyhodnocení dotazníků	51
Tabulka 24 Otázka č. 5a - Vyhodnocení dotazníků.....	52
Tabulka 25 Otázka č. 5a - Vyhodnocení rozhovorů	52
Tabulka 26 Otázka č. 5b - Vyhodnocení dotazníků	53
Tabulka 27 Otázka č. 5b - Vyhodnocení rozhovorů.....	53
Tabulka 28 Otázka č. 6 - Vyhodnocení dotazníků.....	54
Tabulka 29 Otázka č. 6 - Vyhodnocení rozhovorů	55
Tabulka 30 Témata a k nim náležící bariéry participace marginalizované cílové skupiny	66
Tabulka 31 Zapomenuté obchody a služby.....	71
Tabulka 32 Potřeby na Hlavní třídě.....	72

Seznam grafů

Graf 1 Otázka č. 1 - Vyhodnocení dotazníků	46
Graf 2 Otázka č. 1 - Vyhodnocení rozhovorů.....	47
Graf 3 Otázka č. 2 - Vyhodnocení dotazníků	48

Graf 4 Otázka č. 2 - Vyhodnocení rozhovorů.....	48
Graf 5 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků	49
Graf 6 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků – kladné hodnocení	49
Graf 7 Otázka č. 3 - Vyhodnocení dotazníků – záporné hodnocení	50
Graf 8 Otázka č. 4a - Vyhodnocení dotazníků.....	51
Graf 9 Otázka č. 4b - Vyhodnocení dotazníků	51
Graf 10 Otázka č. 5a - Vyhodnocení dotazníků	52
Graf 11 Otázka č. 5a - Vyhodnocení rozhovorů.....	52
Graf 12 Otázka č. 5b - Vyhodnocení dotazníků.....	53
Graf 13 Otázka č. 5b - Vyhodnocení rozhovorů	53
Graf 14 Otázka č. 6 - Vyhodnocení dotazníků.....	54
Graf 15 Otázka č. 6 - Vyhodnocení rozhovorů.....	55

Autoři

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA

Fakulta sociálních studií

www.fss.osu.cz

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava

Fakulta stavební, katedra architektury

www.fast.vsb.cz

VŠB	TECHNICKÁ	FAKULTA	KATEDRA
UNIVERZITA	OSTRAVA	STAVEBNÍ	ARCHITEKTURY

Ostrava 2020

Textová část k mapě:

PLOCHY

VÝZNAMNÉ PLOCHY

AREÁL VŠB-TUO A 17. LISTOPADU

jasný vstup u 17. listopadu (tramvajová zastávka),
špatné ukončení osy (jedna skupina, ostatní spíše ne)
nespokojenost se stylem dokončenosti Hlavní třídy
prostor pro umístění umění

FLORIDA

Místo, kam patří soudobá architektura

Jedno z center Hlavní třídy
místo pro provokativní umění
prostor pro budoucí akce

RONDL

významné místo na Hlavní třídě
Problematický vztah chodců a cyklistů
okolí kruhového objezdu je bodem, na který jsou nejvíce pyšní

ALŠOVO NÁMĚSTÍ

Jedno z center Hlavní třídy
významné místo na Hlavní třídě
místo pro soudobou architekturu

FRANCOUZSKÁ A OKOLÍ

místo pro situování umění
místo pro rozvoj
pobytové trávníky
prostor pro pikniky
členění na části pro trávení volného času
místo pro soudobou architekturu
významné místo
mohlo by to zůstat jako volný prostor, ale zároveň využitý
Nedokončenost, místo by se mělo lépe uchopit

VYBRANÉ PLOCHY

STŘEDOVÝ PÁS ZELENĚ

Je vnímaný jako nenaplněný
udržovaný stav travnaté plochy a chodníků
prostor pro rozšíření zahrádek kaváren
využití k piknikům apod.

DĚLNICKÁ

koncentrace Romů na Dělnické, Skautské

DVORY

požadavek většího propojení
potenciál pro zlepšení

MÍSTA

MÍSTA S PROBLÉMEM

PRŮCHODY

špatný stav pasáží a průchodů

PŘECHODY KOMUNIKACÍ

semafony v oblasti cesty do škol, omezovače rychlosti

VYBRANÁ MÍSTA

GALERIE DUKLA A PŘEDPROSTOR

obyvatelé jsou nejvíce pyšní
další revitalizace

VĚŽIČKY

symbolická část
architektonický skvost

DĚLENÍ HLAVNÍ TŘÍDY

HORNÍ ČÁST

symbolická
historická hodnota

DOLNÍ ČÁST

chátrání
nevyužité prázdné objekty
není důvod tam chodit

PŘÍPADOVÁ STUDIE

KOMUNITNĚ ZALOŽENÉ PARTICIPATIVNÍ PLÁNOVÁNÍ V MĚSTSKÉM PROSTORU

Autoři:

Marie Špiláčková

Eva Špačková

Kateřina Glumbíková

Marek Mikulec

Lenka Caletková

Tomáš Čech

Monika Chrenková

Roman Osika

Alexandra Bočková

Laura Doležalová

Markéta Káňová

Michael Kotlár

Publikace neprošla jazykovou úpravou

Obálka, sazba a grafická úprava: Jana Bednářová

Grafické úpravy vložených schémat a obrázků: Ing. Zuzana Sýkorská

Vydavatel: Ostravská univerzita, Dvořákova 7, 701 03 Ostrava

Místo a rok vydání: Ostrava 2020

Vydání: první

OSTRAVA 2020

ISBN 978-80-7599-273-4